Koeien & Kansen

Pioniers duurzame melkveehouderij

Planvorming bij mestbeleid met gebruiksnormen op Koeien&Kansen-bedrijven

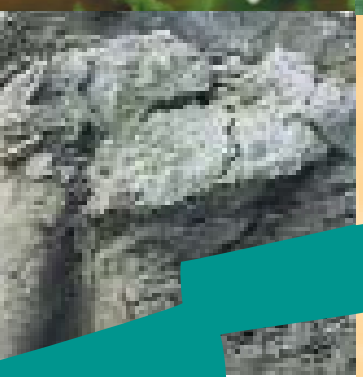

Augustus 2004

Rapport 23

Colofon

Uitgever
Animal Sciences Group/Praktijkonderzoek
Postbus 2176, 8203 AD Lelystad
Telefoon 0320 - 293 211
Fax 0320 - 241 584
E-mail : koeienenkansen.po.asg@wur.nl
Internet http://www.koeienenkansen.nl

Redactie
Koeien & Kansen

© Animal Sciences Group
Het is verboden zonder schriftelijke toestemming van de uitgever deze uitgave of delen van deze uitgave te kopiëren, te vermenigvuldigen, digitaal om te zetten of op een andere wijze beschikbaar te stellen.

Aansprakelijkheid
Animal Sciences Group aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen

Bestellen
ISSN 0169-3689
Eerste druk 2004/oplage 250
Prijs € 20

Losse nummers zijn schriftelijk, telefonisch, per E-mail of via de website te bestellen bij de uitgever.

'Koeien & Kansen'
is een samenwerkingsproject van 17 melkveehouders, PV, PRI, LEI, NMI, CLM en IMAG

Doel is het in de praktijk ontwikkelen, onderzoeken en demonstreren van duurzame melkveehouderij onder uiteenlopende omstandigheden op diverse grondsoorten

Planvorming bij mestbeleid met gebruiksnormen op Koeien&Kansen-bedrijven

Michel de Haan (Praktijkonderzoek)
Barend Meerkerk (DLV)

Rapport 23

Augustus 2004

Voorwoord

Als reactie op het nieuwe mestbeleid (gebruiksnormen) maken veehouders binnen het project Koeien & Kansen aanpassingen binnen de bedrijfsvoering: de bedrijfsplannen. Deze plannen zijn gemaakt door de betrokken Koeien&Kansen-bedrijven samen met hun specifieke adviseur. De hoogte van de effecten is berekend door de bedrijfsadviseurs. Deze zijn gebruikt in deze rapportage. Dank is verschuldigd aan de bedrijfsadviseurs voor het opstellen van de bedrijfsplannen. Dit betekent ook dat de verantwoordelijkheid van het resultaat van de berekeningen bij de bedrijfsadviseurs ligt.

Het rapport geeft informatie over de manier waarop Koeien&Kansen-bedrijven met de nieuwe mestwetgeving met gebruiksnormen om willen gaan. Maar het betreft informatie van “slechts” 15 bedrijven. Dit is een erg kleine steekproef om representatief te zijn voor de Nederlandse populatie aan melkveebedrijven. Hierdoor wordt een directe vertaling naar de Nederlandse sector mogelijk een probleem. Maar de deelnemende bedrijven zijn dynamisch, reageren en handelen als normale praktijkboeren. En omdat deze bedrijven (ver) voorlopen in hun reactie op het beleid, heeft de praktijk nog voldoende tijd om te leren van deze bedrijven en het project. Mede daarom bestaat de overtuiging dat de resultaten van deze studie (binnen afzienbare tijd) een goede weerspiegeling is van het handelen van het grootste deel van de Nederlandse melkveehouderij.
Dit rapport levert daarmee relevante informatie op voor het project, het beleid en de melkveesector.

Jaap Gielen
Projectleider Koeien & Kansen

Samenvatting

In 2004 starten de Koeien&Kansen-bedrijven met de implementatie van het nieuwe mestbeleid. De bedrijven gaan uit van derogatie en richten zich daarbij op 2009 met de strengste gebruiksnormen. Vooruitlopend op het nieuwe mestbeleid heeft de projectleiding van Koeien & Kansen dit voorjaar een zo goed mogelijke inschatting gemaakt voor de komende excretie- en gebruiksnormen. Inmiddels heeft landbouwminister Veerman zijn plannen gepresenteerd en overeenstemming bereikt met de EU over het beleid. Hoewel de ingeschatte normen binnen Koeien & Kansen soms afwijken van het nieuwe (voorgestelde) mestbeleid, geven ze een goede indicatie van de beleidsrichting. Met de ingeschatte gebruiksnormen hebben de veehouders en hun adviseur een bedrijfsplan gemaakt om de gevolgen van het mestbeleid in beeld te brengen.

Hoge kosten bij implementatie nieuw mestbeleid
Het nieuwe mestbeleid met gebruiksnormen vereist van de meeste Koeien&Kansen-bedrijven maatregelen. Slechts 3 van de 15 bedrijven hoeven hun bedrijfsvoering niet aan te passen. De overige wel. Soms ingrijpend, soms met weinig inspanning. Slechts toepassen van mestafzet en verlaagde bemesting als reactie op het nieuwe mestbeleid leidt per bedrijf gemiddeld tot 600 kuub (extra) mestafzet en circa € 5.750 inkomensdaling, variërend van € 0 tot € 24.400. Gemiddeld produceren de deelnemende bedrijven ruim 15.500 kg melk per hectare. Ingeschat is dat bedrijven met meer dan 13.500 kg melk per ha mest moeten afvoeren. Eén en ander is afhankelijk van productieniveau en omvang van de jongveestapel.

Bedrijfsoptimalisatie verlaagt kosten
De Koeien&Kansen-bedrijven zullen niet zonder slag of stoot de extra kosten via mestafzet accepteren. De meeste bedrijven zullen extra of andere maatregelen nemen om de kosten te verlagen. De strategie voor melkveebedrijven bij het mestbeleid met gebruiksnormen is afhankelijk van de persoon en de omstandigheden van het individuele bedrijf. De ondernemers binnen het project Koeien & Kansen vinden mogelijkheden om de geschatte inkomensdaling, via mestafzet, te verlagen. Zij slagen erin om de inkomensdaling gemiddeld tot circa € 2.450 terug te brengen, variërend van € 2.100 inkomensstijging tot € 13.700 inkomensdaling. Dit doen zij via maatregelen als meer melk per koe, jongveeopfok uitbesteden, minder maïs telen en landhuur. Een enkeling overweegt om stikstofrijkere mest te maken, met een hogere excretie dan het forfait. Verder blijkt dat een aantal bedrijven de kunstmestgift gaat verhogen bij het nieuwe mestbeleid. Dit heeft nogal eens te maken met compensatie van de afgevoerde stikstof en fosfaat via organische mest.

Nauwelijks minder weiden
Opvallend is dat geen van de Koeien&Kansen-veehouders de beweidingstrategie radicaal gaat wijzigen. Slechts één veehouder wil door het nieuwe mestbeleid het aantal uren weidegang verder beperken. Koeien & Kansen 1 bewees dat (beperkt) weiden heel goed samengaat met de verliesnormen van MINAS, waarbij er een sterke wil is bij de veehouders om koeien te blijven weiden. De veehouders onderkennen wel de noodzaak zoveel mogelijk mest in de eigen kelder te krijgen. Bij de gebruiksnormen die dit voorjaar voor Koeien & Kansen als uitgangssituatie zijn gekozen, is geen onderscheid gemaakt tussen weiden en 100% maaien. Het gepresenteerde mestbeleid maakt dit onderscheid wel. Hierdoor zullen naar verwachting de bedrijven op zand hun situatie heroverwegen, want op zandgrond is bij 100% maaien meer kunstmeststikstof aan te voeren dan met weidegang.

Milieukwaliteit
De overschotten van stikstof en fosfaat op de mineralenbalans worden geacht een duidelijke relatie te hebben met de milieukwaliteit van het betreffende bedrijf. Gemiddeld blijken de stikstof en fosfaatoverschotten respectievelijk 11 en 9 kg per ha te dalen bij het nieuwe mestbeleid. Dit zou betekenen dat het ingeschatte mestbeleid met gebruiksnormen tot een lichte verbetering van de milieukwaliteit leidt. De variatie is echter groot en gaat van forse stijging tot flinke daling van de overschotten.

Mineralen managen via bemesting
Sturen op mineralen bij het nieuwe beleid beperkt zich tot de bemesting. Het is belangrijk de mest van eigen bedrijf zo goed mogelijk te benutten. Via de voeding is geen winst te behalen, bij het mestbeleid zoals dat ingeschat is door de projectleiding van Koeien & Kansen. Dit is alleen mogelijk als het nieuwe beleid ruimte laat voor een “bedrijfsspecifieke excretienorm”. Op die manier kunnen veehouders mineralen weer “echt” managen, terwijl sturen op mineralen nu alleen nog maar mogelijk lijkt via bemesting.

Sector
Veel bedrijven in de praktijk zullen vergelijkbaar reageren als de Koeien&Kansen-bedrijven. Het bouwplan wordt aangepast voor derogatie en bedrijven zullen (moeten) inspelen op hun bedrijfsomstandigheden. Daarnaast zullen mestafvoer, verlagen van de stikstofbemesting en voeraankoop ook in de praktijk veel voorkomende reacties zijn.

Inhoudsopgave

Voorwoord

Samenvatting

1 Inleiding ... 1

2 Van MINAS naar gebruiksnormen ... 3
2.1 MINAS-beleid bij Koeien & Kansen vòòr 2004 ... 3
2.2 Gehanteerde mestbeleid bij planvorming Koeien & Kansen 2004 ... 4
2.3 Verschil MINAS en ingeschat mestbeleid Koeien & Kansen 2004 ... 8

3 Plannen bij mestbeleid met gebruiksnormen ... 9
3.1 Gevolgen nieuw mestbeleid zonder bedrijfsaanpassing ... 9
3.2 Overzicht gekozen bedrijfsplannen ... 10
3.3 Mineralenoverschotten ... 12
3.4 Toelichting afzonderlijke maatregelen ... 13
3.5 Veehouders over hun keuzes ... 17

4 Discussie ... 19
4.1 Afwijkingen voorgesteld mestbeleid mei 2004 met ingeschat beleid Koeien & Kansen ... 19
4.2 Onzekerheden beleid ... 20
4.3 Variatie in markt- en bedrijfsfactoren ... 21
5 Conclusies ... 22

Praktijktoepassing ... 23

Literatuur ... 24

Bijlagen ... 25
Bijlage 1 Uitgewerkte plannen afzonderlijke bedrijven ... 25
- Van Laarhoven (Adviseur: Marcel Vermue (DLV)) ... 25
- Hoefmans (Adviseur: Marcel Vermue (DLV)) ... 28
- Menkveld & Wijnbergen (Adviseur Paul Welhuis (DLV)) ... 31
- Eggink (Adviseur Paul Welhuis (DLV)) ... 34
- Bomers (Adviseur Paul Welhuis (DLV)) ... 37
- Van Wijk (Adviseur Barend Meerkerk (DLV)) ... 40
- De Vries (Adviseur John de Leeuw (DLV)) ... 43
- Pijnenborg-Van Kempen-van Kempen (Adviseur Jan van Middelaar (DLV)) ... 46
- De Kleijne (Adviseur Jan van Middelaar (DLV)) ... 48
- Van Hoven (Adviseur Jan van Middelaar (DLV)) ... 50
- Schepens (Adviseur Jan van Middellaar (DLV)) ... 53
- Kuks (Adviseur Paul Welhuis (DLV)) ... 55
- Sikkenga-Bleker (Adviseur Menno Kamminga (PPP-agro advies)) ... 58
- Dekker (Adviseur Gabe Schaaf (AVM)) ... 60
- Post (Adviseur Paul Oosterhuis (DLV)) ... 64

Bijlage 2 Brief staatssecretaris van Geel over derogatie (2-7-04) ... 67

1 Inleiding

Aanleiding
De eerste fase van het project Koeien & Kansen (1999 – 2003) was gericht op versneld halen van MINAS-eindnormen en in beeld brengen van de consequenties hiervan voor de verschillende deelnemende bedrijven. Eind 2003 is duidelijk geworden dat MINAS door Brussel niet geaccepteerd wordt als beleidsinstrument. Dit betekent dat vanaf 2006 een beleid gebaseerd op “gebruiksnormen” voor bemesting (“kustmestquotum”) gehanteerd moet worden. Het probleem voor de melkveehouderijsector is dat de verwachte kosten hoger zullen liggen dan bij het MINAS-beleid. MINAS heeft de meeste bedrijven niets gekost, of zelfs geld opgeleverd. De intensieve bedrijven, liepen vanaf circa 17.000 kg melk per ha (zie Figuur 1) pas tegen extra kosten aan. De verwachting is dat de kosten van het mestbeleid met gebruiksnormen hoger zullen zijn en voor minder intensieve bedrijven (vanaf ca 13.500 kg melk per ha, zie Figuur 1) al zullen beginnen.

Figuur 1 Globale verwachting economisch effect van mestbeleid met gebruiksnormen in plaats van MINAS, als functie van quotum per ha (intensiteit)

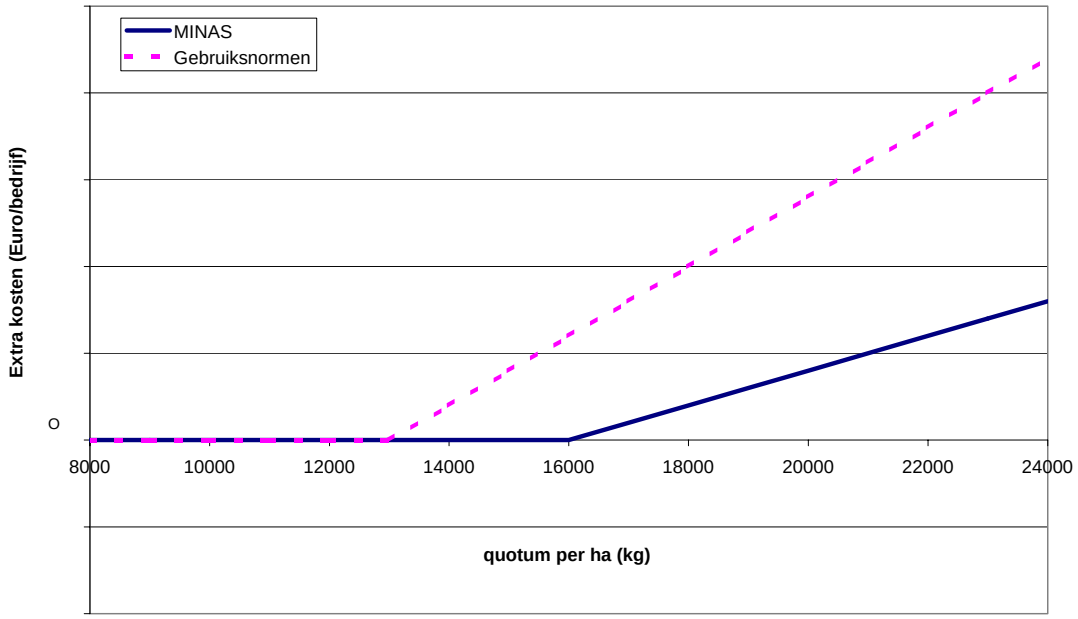

Vanaf 2004 is de tweede fase van het project Koeien & Kansen gestart. In de tweede fase moeten de bedrijven zich gaan richten op de gebruiksnormensystematiek, waarbij het project de consequenties voor de verschillende bedrijfstypen van dit nieuwe mestbeleid in beeld brengt. Hiertoe maken de bedrijven (in overleg met de DLV) plannen hoe ze om denken te gaan met het nieuwe mestbeleid. Deze rapportage brengt de maatregelen met achterliggende motieven in beeld van de overgang van MINAS-wetgeving naar een gebruiksnormensystematiek gebaseerd op de afzonderlijke bedrijfsplannen. Hiermee wordt het mogelijk een beeld te vormen van de reactie van de Nederlandse melkveehouderij op de verandering van mestwetgeving.

Afbakening
Deze studie betreft alleen de planvorming als reactie op het nieuwe mestbeleid met een gebruiksnormensystematiek en niet de daadwerkelijke uitwerking.
Het betreft de planvorming van de deelnemende Koeien&Kansen-bedrijven als reactie op ingezet beleid anno maart 2004 (voor beschrijving zie paragraaf 2.2) en kan dus later, vanaf 2006 (uitvoering) anders uitpakken. Verwachte wijzigingen op het ingezette beleid zijn in paragraaf 4.1 beschreven.
Het mestbeleid met gebruiksnormen moet in 2006 MINAS gaan vervangen. Vervolgens is een traject met aanscherping van stikstofgebruiksnormen tot 2009 voorzien. De plannen die de Koeien&Kansen-bedrijven maken gaan om de situatie van 2009.
Verder wordt de reactie op het mestbeleid met gebruiksnormen, vertaald naar sectoraal niveau, alleen afgeleid van de deelnemende Koeien&Kansen-bedrijven. Het betreft daarmee plannen van 15 van de 17 koeien&Kansen-bedrijven. Dit zijn Bomers, De Kleijne, De Vries, Dekker, Eggink, Hoefmans, Kuks,

Menkveld & Wijnbergen, Pijnenborg-Van Kempen, Post, Schepens, Sikkenga-Bleker, Van Hoven, Van Laarhoven en Van Wijk.

Doel
Een beeld is geschetst van de methode waarop melkveebedrijven binnen het project Koeien & Kansen om denken te gaan met de gebruiksnormenwetgeving als nieuw beleidsinstrument en opvolger van het MINAS-instrumentarium. Dit beeld is door te vertalen naar de brede praktijk van melkveehouderij.

Leeswijzer
Hoofdstuk 2 schetst kort het mestbeleid met gebruiksnormen dat MINAS gaat vervangen. In hoofdstuk 3 laten we een algemeen beeld van de plannen zien van de Koeien&Kansen-bedrijven met een nadere toelichting per maatregel. In hoofdstuk 4 komen een aantal discussiepunten aan de orde, met aandachtspunten die de resultaten kunnen beïnvloeden. Hoofdstuk 5 geeft kort de conclusies weer van deze studie, terwijl de praktijktoepassing het directe nut voor de “boerenpraktijk” weergeeft.

2 Van MINAS naar gebruiksnormen

Fase 1 van het Koeien&Kansen-project ging om versneld realiseren van de MINAS-eindnormen èn bedrijfsvoeringen ontwikkelen voor minimaal een gelijkblijvend inkomen als zonder MINAS. In paragraaf 2.1 zijn de principes van het gehanteerde MINAS-beleid binnen het project Koeien & Kansen kort toegelicht. Maar de EU accepteerde het MINAS-beleid niet. Daarom moet Nederland een nieuw mestbeleid met gebruiksnormen voor kunstmest en organische mest ontwikkelen. Paragraaf 2.2 gaat dan ook over het "nieuwe" mestbeleid met gebruiksnormen dat begin 2004 ingeschat is voor het project Koeien & Kansen. In paragraaf 2.3 beschrijven we kort de verschillen tussen MINAS en het gebruiksnormenbeleid voor Koeien & Kansen.

2.1 MINAS-beleid bij Koeien & Kansen vòòr 2004

Vòòr 2004 (fase 1) hebben de Koeien&Kansen-bedrijven versneld "hun" MINAS-eindnormen gerealiseerd en zich gericht op bedrijfsvoeringen met inkomens verbetering. Nagenoeg alle Koeien&Kansen-bedrijven zijn hierin geslaagd. Bij zeer lage mineralenoverschotten is een inkomen gerealiseerd dat zeker zo hoog is als van vergelijkbare bedrijven. Dus MINAS diende zowel het milieu als het inkomen.

MINAS
Vanaf 1998 gold MINAS: een mestbeleid dat stuurde op lage overschotten van stikstof en fosfaat op de mineralenbalans. Binnen MINAS ging het om normen voor het toegestane mineralenoverschot op het bedrijf. Wordt deze hoeveelheid overschreden dan moet hierover een heffing worden betaald. Deze heffing is prohibitief verondersteld. Dat betekent dat het aantrekkelijker is om maatregelen te nemen dan heffing te betalen. De verfijnde mineralenbalans, die in het project Koeien & Kansen werd gebruikt, kent de structuur zoals in Tabel 1 is weergegeven.

Tabel 1 Aan- en afvoerposten verfijnde mineralenaangifte

Aanvoer	Afvoer
Mest	*Mest*
- dierlijke mest[1)]	- dierlijke mest[1)]
- overige organische mest[1)] (gft, slib, zwarte aarde enz)	
- andere meststoffen[1)]	
- (fosfaat uit kunstmest)[2)]	
Vee	*Vee*
- alle dieren die onder de meststoffenwet vallen	- alle dieren die onder de meststoffenwet vallen
- uitgeschaard vee	
	- ingeschaard vee
	Dierlijke producten
	- zuivel
	- vlees
Voer	*Voer*
- kracht-/mengvoer[1)]	- ruwvoer[3)]
- ruwvoer[3)]	
- (industriële)bijproducten[1)]	
Vastlegging door vlinderbloemigen [6)]	*Akker- en tuinbouwgewassen*[4)]
	Stikstofcorrectie[5)]
	Toegestane verliezen
	- verliesnorm per ha

[1)] Hiervoor zijn de werkelijke gehalten aan fosfaat en stikstof vereist. De andere posten werken met forfaits.
[2)] De aanvoer van fosfaat via kunstmest moeten de veehouders wél registreren maar telt niet mee bij het berekenen van een eventuele heffing. Binnen het project van Koeien & Kansen vòòr 2004 (eerste fase) telde fosfaatkunstmest wel mee.
[3)] Indien ruwvoer via een handelaar verkocht of aangekocht wordt zijn de werkelijke gehalten vereist.
[4)] Forfait per ha.
[5)] Verliesnorm per dier x aantal dieren minus 60 kilo x aantal hectares grasland.
[6)] Voor 1 ha luzerne moet 160 kg N/ha worden bijgeteld, voor stamslabonen 30 kg N/ha, voor veldbonen of tuinbonen 120 kg N/ha en voor erwten, pronkbonen of slabonen 50 kg N/ha, Voor klaver niets.

MAO
Vanaf 1 januari 2002 mogen veehouders niet meer dieren houden dan de hoeveelheid stikstof uit dierlijke mest die op het eigen land geplaatst kan worden. Wil een veehouder toch meer dieren houden, dan moeten mestafzetovereenkomsten (MAO) worden afgesloten. Middels mestafzetovereenkomsten (MAO's) tonen veehouders aan dat hun mest in Nederland "plaatsbaar" is. De berekening van de stikstofproductie gebeurt met forfaitaire normen per dier. Voor 2003 gold een stikstofproductienorm van 93,2 kg per koe per jaar. De stikstofplaatsingsruimte betreft 250 kg stikstof per ha grasland en 170 kg stikstof per ha maïsland. Bij een hogere stikstofproductie dan de plaatsingsruimte is mestafvoer verplicht, tenzij de mineralenoverschotten lager zijn dan de verliesnormen. Dit heeft geleid tot het fenomeen "loze" mestafzetovereenkomsten. Veehouders kopen plaatsingsruimte, terwijl zij geen mest hoeven af te voeren.

2.2 Gehanteerde mestbeleid bij planvorming Koeien & Kansen 2004

Omdat de EU het MINAS-beleid niet accepteert, moet Nederland een nieuw mestbeleid met gebruiksnormen voor kunstmest en organische mest ontwikkelen. In de nieuwe voorstellen (mei 2004) gaat de minister uit van derogatie. Dat betekent dat veebedrijven met meer dan 70 % grasland maximaal 250 kg stikstof per ha uit organische mest mogen plaatsen. Vervolgens leidt een gebruiksnorm voor stikstof tot een maximale hoeveelheid stikstof uit kunstmest per bedrijf.
Het project Koeien & Kansen ging vanaf januari 2004 met de tweede fase van start. Daarin staat het boeren met gebruiksnormen centraal. Dus hoe past de praktijk zich het best aan een systeem met gebruiksnormen voor kunstmest en organische mest. Het nieuwe mestbeleid dus.
Het was belangrijk om voor het groeiseizoen van 2004 zicht op de plannen van de bedrijven te hebben. Hoe willen de individuele veehouders omgaan met het nieuwe mestbeleid. Omdat het nieuwe mestbeleid nog niet ingevuld was (nu nog slechts beperkt: juli 2004), heeft de projectleiding van Koeien & Kansen een inschatting gemaakt van het mestbeleid met gebruiksnormen dat gaat komen. Onderstaande notitie (Aarts, 2004) geeft aan hoe de projectleiding van Koeien & Kansen een inschatting heeft gemaakt van het mestbeleid met gebruiksnormen.

Forfaitaire excretie- en gebruiksnormen meststoffen in Koeien & Kansen

Frans Aarts, W-UR Plant Research International, Wageningen

5 april 2004

1. Achtergrond en doel
In de Nitraatrichtlijn staat dat de norm voor het gebruik van meststoffen voor de teelt van gewassen hoort te worden onderbouwd met veronderstellingen ten aanzien van aan- en afvoer. Het verschil daartussen, het bodemoverschot, moet aanvaarbaar zijn. Een deel zal immers als nitraat het grond- en oppervlaktewater bereiken. Hoe groot dat deel is hangt vooral af van gewas, grondsoort en waterhuishouding. De nitraatrichtlijn zegt ook dat de hoeveelheid stikstof (N) die als dierlijke mest op het land komt begrensd moet zijn. Het teveel aan mest moet worden afgevoerd. Verondersteld wordt dat de aanvoer van N als dierlijke mest 250 kg/ha mag bedragen (conform derogatieverzoek).

2. Normen excreties
In 2000 zijn N-excretienormen 'onder de staart' gepubliceerd door de Commissie Tamminga. De Commissie Oenema heeft vastgesteld hoeveel daarvan uit mest en opslag verloren gaat door ammoniakvervluchtiging. LNV heeft bepaald dat 95% van het restant werkelijk meetelt bij de berekening van de mestproductie van een bedrijf. De normen gelden voor de gemiddelde Nederlandse bedrijfssituatie (generiek).

Tabel 2 Mestproductie als resultante van de berekeningen van de commissies Tamminga en Oenema (2000) en de correctie door LNV (kg N/jaar)

Diercategorie	Excretie (Tamminga)	Verlies uit stal en opslag (Oenema)	Mestproductie (LNV, 95%)
Melkkoe, 7.500 kg echte melk	128,8	12,4 %	107,2
Jongvee, tot één jaar	40,5	6,2 %	36,1
Jongvee, vanaf één jaar	82,9	6,3 %	73,8

De excretienormen worden momenteel bijgesteld op basis van verbeterd inzicht. Ook worden nu normen berekend voor fosfaat (P_2O_5). Bij jongvee tot één jaar verandert er vermoedelijk vrijwel niets. Jongvee van ouder dan één jaar wordt verondersteld minder eiwitrijk gras te krijgen (meer beheersgras). De excretie daalt dan naar 79,8 kg N.

Grotere aanpassingen zijn nodig bij melkvee. In praktijksituaties wordt meer voer opgenomen dan eerder verondersteld. Dat leidt tot een VEM- en DVE-dekking van ongeveer 110% op proefbedrijf De Marke en op de bedrijven in Koeien & Kansen en verklaard de lage grasopbrengsten bij andere praktijkstudies (in de regel wordt uitgegaan van 100% VEM-dekking met grasopbrengst als verschil tussen voederbehoefte en voeraankoop). In eerdere berekeningen is uitgegaan van 102% VEM-dekking en 100% DVE-dekking. Oorzaken zijn mogelijk het overschatten van de energetische waarde van met name grasproducten, stress bij dieren, het tijdelijk onder of boven de norm voeren van dieren bij voeding in groepsverband (het tijdelijk opslaan van energie als vet is inefficiënt) en incidentele individuele problemen met betrekking tot spijsvertering.

Aanpassingen waardoor de VEM-dekking op 110% wordt gebracht en de DVE-dekking op 108% leiden tot een excretie van 151 kg N ('gangbaar management') . Als een VEM-dekking van 106% (gemiddelde van oorspronkelijke 102 en 110%) wordt aangehouden bij een DVE-dekking van 104% is de excretie 142 kg N. Dit scenario veronderstelt 'verbeterd management'.

De excretie is verder te beperken door de dieren meer op stal te houden. In een ‘Sterk verbeterd management’ scenario gaan we ervan uit dat 70% van het gras op stal als silage wordt genuttigd, en dat de N-gehalten in gras, en grassilage 5% lager worden dan de waarden die de laatste jaren in Koeien & Kansen gemeten zijn (lagere bemestingsniveaus als gevolg van gebruiksnormen meststoffen). Bovendien veronderstellen we dat we de VEM-dekking kunnen terugbrengen tot 105% en de DVE-dekking tot 101% (dus geen negatief effect van het verdwijnen van MINAS op de pogingen om het eiwitgehalte in het rantsoen te minimaliseren). Bij deze aanpassingen zal de koe 130 kg N uitscheiden.

In 2003 produceerde de Nederlandse koe gemiddeld 7.500 kg echte melk, in 2006 zal dat naar verwachting 7.700 kg zijn. Per 100 kg melk neemt de excretie met 1 kg N toe (marginale benutting voer-N is verondersteld 35% te zijn). Na aftrek van stal- en opslagverliezen (Tabel 2) en gecorrigeerd voor 95% leidt dit tot de normen in Tabel 3 waarmee de mestproductie kan worden berekend. Ter vergelijking: Denemarken gaat uit van 118 kg N/koe (7.500 kg melk), wat na correctie voor het verschil in melkproductie overeen komt met 'verbeterd management'. De EU standaardkoe staat voor 117 kg N (The environmental impact of dairy production in the EU, Final report for European Commission (DG XI), 2000).

Tabel 3 Normen waarmee de mestproductie kan worden berekend (kg/dier/jr)

	N			P_2O_5
Diercategorie	'Gangbaar management'	'Verbeterd management'	**'Sterk verbeterd management'**	Alle scenario's
Melkkoe, 7.700 kg echte melk*	127	120	**110**	44
Jongvee, tot één jaar	36	36	**36**	9
Jongvee, vanaf één jaar	71	71	**71**	24

* voor elke 100 kg lagere of hogere melkproductie met 0.83 kg N en 0,4 kg P_2O_5 verlagen of verhogen.

Voor het project Koeien & Kansen gaan we bij de planvorming uit van het 'Sterk verbeterd management' scenario en een generieke norm: een koe van 7.700 kg melk.

We gaan proberen een rekenprocedure ontwikkelen om de excretie bedrijfsspecifiek te maken, zo mogelijk op basis van de mineralenbalans.

3. Normen gebruik meststoffen

Voor de bedrijven in Koeien & Kansen gaat gelden dat het stikstofgehalte onder droge zandgronden (vanaf GTVI) 11,3 mg/l (50 mg nitraat) mag bedragen. Het gehalte van het grond- en oppervlaktewater van vochtig zand (GTIV), klei en veen mag 5 mg N/l zijn. Het fosfaatoverschot mag maximaal 5 kg/ha bedragen, om het fosfaatgehalte in het oppervlaktewater te beperken tot 0,5 mg/l.

De gebruiksnorm voor meststoffen is afgeleid van bovenstaande milieueisen en van veronderstellingen m.b.t. de wetmatigheden tussen de aanvoer van stikstofverbindingen in de vorm van meststoffen, excretie tijdens beweiding, depositie, afname van de bodemvoorraad organische stof door afbraak van veen en de afvoer als kuilgras of als door het vee opgenomen weidegras (Figuur 2). Zeker op een melkveebedrijf kan een bepaald overschot op verschillende manieren worden gerealiseerd. Een hoge netto afvoer, bijvoorbeeld als gevolg van secuur oogsten of zorgvuldig beweiden maar ook indirect door de zorg voor een goede bodemkwaliteit, rechtvaardigt een relatief hoge aanvoer. De gebruiksnorm zou daarom in principe niet alleen moeten afhangen van grondsoort, hydrologie en omgeving, maar ook van het graslandgebruik. Graslandgebruik is echter moeilijk in wetgeving te verwerken.

Figuur 2 Schematische weergave van de stikstofstromen op perceelsniveau (grasland)

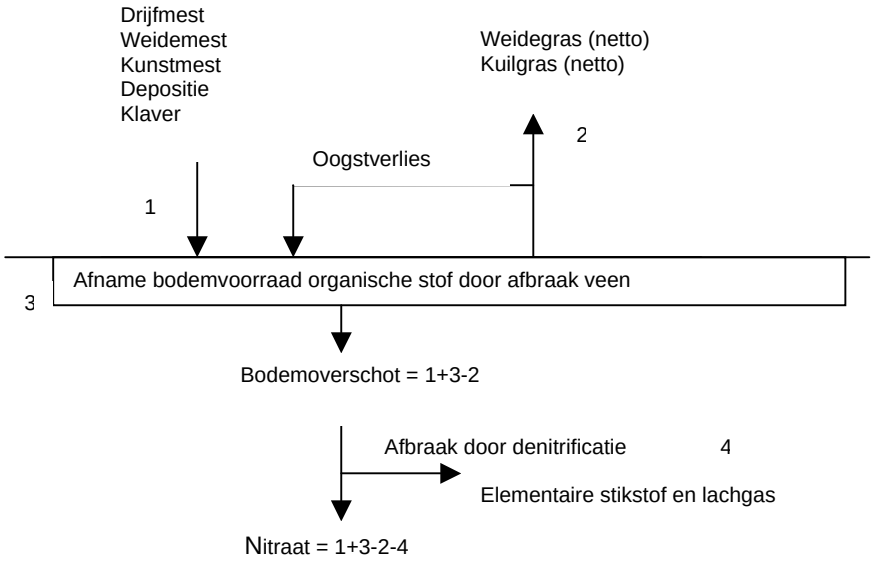

De systematiek die voor de normering in Koeien & Kansen wordt gevolgd komt overeen met de systematiek die de Werkgroep Onderbouwing Gebruiksnormen hanteert. Omdat normen generiek en handhaafbaar moeten zijn wordt geen rekening gehouden met de mate van beweiding. Normen zijn gebaseerd op de veronderstelling dat het gras voor 60% als weidegras wordt opgenomen en voor de resterende 40% als silage op stal wordt vervoederd.

In is weergegeven hoeveel kunstmest-N gebruikt mag worden als aanvulling op de 250 kg N uit drijf- en weidemest. Bij de rekeningen is rekening gehouden dat 5% meer N-drijfmest wordt uitgereden dan 'normatief' (i.v.m. 95% correctie excretie) en dat op zandgrond minder dan 250 kg N als drijfmest op maïs wordt uitgereden, omdat anders de hoeveelheid werkzame stikstof te groot wordt. Het 'overschot' drijfmest wordt op grasland aangewend waarvoor de kunstmestgift op grasland wordt gekort (effecten reeds verwerkt in cijfers). Een strikte toepassing van de 5 mg N/l norm voor grond- en oppervlaktewater leidt op zand IV tot zeer lage kunstmestgiften (82 kg). Het toepassen van de 50 mg nitraatnorm leidt tot giften van 238 kg N. Omdat er veel onzekerheid zit in de normstelling en in de berekening van het lot van het overschot is besloten de mestgift op zand IV gelijk te stellen aan GTVI.

Tabel 4 Gebruiksnormen (kg N/ha). De waarden voor grasland zijn gebaseerd op de situatie dat 60% van het gras op stal wordt vervoederd en dat beweiding alleen overdag plaats vindt. Bij de berekening van het gebruik van kunstmest is uitgegaan van 250 kg N uit dierlijke mest (drijfmest + weidemest). Werking drijfmest = 50% bij gras en 60 % bij maïs, werking weidemest = 0%, werking kunstmest = 100%. Bij zandgrond is verondersteld dat een deel van de dierlijke mest is overgeheveld naar grasland (om te voorkomen dat de hoeveelheid werkzame N bij maïs boven de norm komt)

Gewas/Waterhuishouding	Werkz. N advies (a)	Werkz. N gebruiksnorm (b)	b/a (%)	Max. kunstmest N bij gebruiksnorm
*Mais**				
Zand IV	133	**133**	100	**0**
Zand VI/löss	133	**133**	100	**0**
Zand VII	133	**125**	94	**0**
Zand VIII	133	**118**	89	**0**
Klei	165	**160**	97	**0**
*Gras***				
Zand IV	333	**267**	80	**180**
Zand VI/löss	293	**267**	91	**180**
Zand VII	293	**231**	79	**140**
Zand VIII	293	**208**	71	**110**
Klei	353	**298**	84	**210**
Veen droog	242	**242**	100	**170**
Veen nat	300	**300**	100	**210**

* Bij maïs is het verplicht dierlijke mest in het voorjaar aan te wenden en op zandgrond/löss een vanggewas te telen.
** Voor klaverrijke percelen moet de kunstmeststikstof worden gekort met 50 kg N per 10% klaver (visuele schatting).

Op basis van Tabel 3 kan de toegestane hoeveelheid kunstmest-N op bedrijfsniveau worden berekend. Op basis van het beweidingssysteem kan worden vastgesteld hoeveel weidemest wordt geproduceerd. De hoeveelheid drijfmest is de totale mestproductie (250 kg N vermenigvuldigd met de bedrijfsoppervlakte) verminderd met de weidemest. Met deze kennis kan een bemestingsplan worden opgesteld.

De toegestane hoeveelheid dierlijke mest bevat ongeveer 89 kg P_2O_5. De netto onttrekking van het gras is ongeveer 100 kg. De onttrekking van maïs is 60 kg P_2O_5. Op basis van een acceptabel overschot van 5 kg P_2O_5 is er op de zuivere grasbedrijven ruimte voor 16 kg kunstmest- P_2O_5 per ha. Bedrijven met 30% maïs mogen maximaal 4 kg kunstmest- P_2O_5 per ha aanvoeren.
De generieke normen voor fosfaatkunstmest in Koeien & Kansen zijn dus:
- **op zuivere grasbedrijven 16 kg/ha cultuurgrond**
- **op bedrijven met gras èn maïs 4 kg/ha cultuurgrond**
- **bedrijven met fosfaatfixerende gronden krijgen toeslagen (protocol is nog in ontwikkeling)**

2.3 Verschil MINAS en ingeschat mestbeleid Koeien & Kansen 2004

Het ingeschatte mestbeleid met gebruiksnormen verschilt op een aantal punten essentieel van het MINAS-beleid. De verschillen zijn globaal samengevat in met vervolgens een puntsgewijze toelichting.

Tabel 5 Globale verschillen tussen MINAS-beleid en gebruiksnormensystematiek

	MINAS	Ingeschat gebruiksnormenbeleid
Excretienorm melkkoe (kg N)[1]	104	110
Mestafvoer	Niet verplicht	Verplicht bij meer productie dan 250 kg N/ha (derogatie)
Mestplaatsingsruimte	250 kg N voor grasland; 170 kg N op bouwland	Bij derogatie: 250 kg N voor elke hectare
Lage N- en P-gehalten in voer	Verlaagt stikstofoverschot: interessant voor economie en milieu	Leidt niet tot extra bemestingsruimte
Grasland met gebruiksbeperkingen	Zelfde behandeling als regulier grasland	80 kg minder N plaatsing
Stikstofkunstmest	Geen maximum, beïnvloeden via andere posten op balans	Aan maximum gebonden
Stikstofbemestingsniveau	-	Iha lager dan onder MINAS
Fosfaatkunstmest	Geen maximum[2]	Aan maximum gebonden
Fosfaatbemestingsniveau	-	Iha lager dan onder MINAS[2]

[1]Ook de sitkstofexcretie voor jongvee verschilt tussen MINAS en gebruiksnormenbeleid, maar verschil is kleiner dan bij koeien
[2]Bij het project Koeien & Kansen was fosfaatkunstmest in MINAS wel aan een maximum gebonden, waardoor de fosfaatbemesting bij het gebruiksnormenbeleid soms niet lager is dan onder MINAS

De geconstateerde verschillen in Tabel 5 hebben praktische gezien de volgende gevolgen.

1. De hogere excretienorm voor melkvee bij de gebruiksnormensystematiek betekent dat mestafzet voor meer bedrijven in beeld komt.
2. De verplichting tot mestafvoer bij hogere forfaitaire stikstofproductie dan 250 kg stikstof forfaitaire aanwendnorm per ha bij toegekende derogatie (>70 % grasland), betekent dat bedrijven nu (gebruiksnormensystematiek) gedwongen worden tot mestafzet met bijkomende kosten.
3. De forfaitaire plaatsing van mest op het eigen bedrijf is nu (gebruiksnormensystematiek) wel groter bij derogatie dan onder MINAS.
4. Efficiënt omgaan met mineralen in het voer (lage stikstof- en fosfaatgehalten) leidt bij de gebruiksnormen systematiek niet tot extra “bemestingsruimte”. Dus goed mineralenmanagement bij de veevoeding wordt niet duidelijk meer beloond.
5. Grasland met gebruiksbeperkingen telde binnen MINAS mee met een “normale” verliesnorm. Maar binnen de nieuwe wetgeving binnen het project Koeien & Kansen is dit met een plaatsingsruimte van 170 kg stikstof verondersteld.
6. Het gebruik van stikstofkunstmest is bij het gebruiksnormenbeleid aan een maximum gebonden, waarbij MINAS dit via de balans reguleerde. Dit betekent dat voor de zandgronden dat het stikstofbemestingsniveau nogal eens lager is dan binnen het MINAS-beleid, met een daling van de gewasopbrengst en voederwaarde als gevolg.
7. Het gebruik van fosfaatkunstmest is bij het beleid met gebruiksnormen aan een maximum gebonden. Binnen MINAS telde fosfaatkunstmest niet mee, waardoor het bemestingsniveau eigenlijk vrij was. Binnen het project Koeien & Kansen was fosfaatkunstmest wel een onderdeel van de MINAS-balans gesteld. Voor de praktijk ligt het fosfaatbemestingsniveau bij het stelsel van gebruiksnormen lager dan onder MINAS, maar voor het project Koeien & Kansen is soms het omgekeerde het geval.

Bovenstaande betekent voor veel Koeien&Kansen-bedrijven dat de bedrijfsvoering moet wijzigen om te voldoen aan het beleid met gebruiksnormen.

3 Plannen bij mestbeleid met gebruiksnormen

De bedrijfsplannen als reactie op het “nieuwe” mestbeleid zijn gemaakt door de betreffende veehouders samen met hun bedrijfsadviseur. De berekende effecten op het inkomen, kunstmestgebruik en mineralenoverschotten zijn afkomstig van de bedrijfsadviseurs in hun gerapporteerde plannen. In bijlage 1 staan de afzonderlijke plannen van de 15 bedrijven, zoals de bedrijfsadviseur deze heeft beschreven.

3.1 Gevolgen nieuw mestbeleid zonder bedrijfsaanpassing

In tegenstelling tot MINAS verplicht het mestbeleid met de gebruiksnormensystematiek tot mestafzet bij een hogere stikstofproductie dan plaatsingsruimte. Bovendien verbiedt het nieuwe mestbeleid om meer kunstmest aan te voeren dan de gebruiksnorm, gecorrigeerd voor de aanwezige werkzame N uit organische mest. Zie ook paragraaf 2.2. Zonder verdere aanpassingen in de bedrijfsvoering betekent dit voor veel bedrijven een mestafvoerverplichting. Bovendien zullen voor een aantal bedrijven extra kosten gelden voor kunstmest, om de afgevoerde stikstof met organische mest te compenseren. Tabel 6 laat de gevolgen van het gebruiksnormenbeleid zien voor de Koeien&Kansen-bedrijven wat betreft mestafvoer en inkomen, zonder verdere maatregelen te treffen. 73 % van de bedrijven moet mestafvoeren in die situatie bij een gemiddelde intensiteit van ruim 15.500 kg melk per ha. Slechts een viertal bedrijven hoeft dat niet. Bij deze bedrijven is beperkt ruimte om nog mest aan te voeren. Bij Bomers is deze ruimte wel vrij fors (ruim 15 % van de plaatsingsruimte), maar vanwege biologische normen zal daar geen mestaanvoer mogen. Alleen Van Laarhoven voerde mest aan met een vergoeding “onder MINAS”. Hierdoor daalt in de situatie met gebruiksnormen zijn inkomen, omdat minder mestaanvoer mogelijk is.

Tabel 6 Gevolgen gebruiksnormenbeleid voor Koeien&Kansen-bedrijven via mestafvoer, zonder verdere bedrijfsaanpassingen

	Mestaf-voer (kuubs)	Afvoer N met organische mest (kg/bedrijf)	Melk/koe (kg)	Quotum/ha (kg)	Verandering inkomen (Euro/bedrijf)	Aanvoerruimte N met organische mest (kg/bedrijf)
Bomers	0	0	8.000	12.048	0	2393
De Kleijne	285	1140	7.750	14.023	-3.500	0
De Vries	206	825	8.400	15.181	-2.491	0
Dekker	3233	13270	8.500	25.000	-12.929	0
Eggink	0	0	6.650	11.500	0	904
Hoefmans	280	1125	8.500	15.894	-4.000	0
Kuks	260	1012	7.900	13.610	-2.475	0
Menkveld & Wijnbergen	256	829	7..350	12.216	-1.500	0
Pijnenborg-Van Kempen	1600	6463	7.500	17.769	-24.400	0
Post	0	0	10.000	16..558	0	203
Schepens	1004	4016	8.150	19.283	-13.375	0
Sikkenga-Bleker	201	805	9.000	17.341	-471	0
Van Hoven	1378	5511	8.100	16.007	-18.288	0
Van Laarhoven	0	0	6.200	10.938	-100	816
Van Wijk	292	1168	9.375	17.702	-3.020	0
Gemiddeld	*600*	*2411*	*8.092*	*15.671*	*-5.770*	*288*

De inkomensdaling wordt vooral veroorzaakt door extra mestafzetkosten. Standaard is hiervoor € 10,- per kuub gerekend. Maar een aantal bedrijven is ervan overtuigd de mest tegen minder kosten kwijt te kunnen. Bij Dekker is bijvoorbeeld rekening gehouden met € 4,5 per kuub en bij Menkveld & Wijnbergen met € 5,- per kuub. Naast mestafzet hebben gewijzigde kunstmest- en voerkosten ook invloed op de daling van het inkomen. Gemiddeld daalt het inkomen ruim € 5.750 per bedrijf als de Koeien&Kansen-bedrijven geen andere maatregelen nemen. De variatie tussen bedrijven is echter groot. Een drietal bedrijven ervaart geen inkomensdaling, terwijl de hoogste inkomensdaling (Pijnenborg-Van Kempen) op € 24.400 is ingeschat.

Omdat mestafzet bij het beleid met gebruiksnormen direct gebonden is aan het aantal koeien per ha, geldt een duidelijk onderscheid tussen extensieve en intensieve bedrijven. Tabel 7 laat zien dat de mestafvoer met de ingeschatte kosten bij intensieve bedrijven vele malen groter is dan bij extensieve bedrijven. De 6

bedrijven met minder dan 15.000 kg melk per ha zijn hierbij als extensief gekwalificeerd en de overige 9 als intensief.

Tabel 7 Gevolgen gebruiksnormenbeleid voor Koeien&Kansen-bedrijven via mestafvoer, zonder verdere bedrijfsaanpassingen. Gemiddeld voor extensieve en intensieve bedrijven

	Mest-afvoer (kuubs)	**Afvoer N met organische mest** (kg N/bedrijf)	**Melk/koe** (kg)	**Quotum/ha** (kg)	**Verandering inkomen** (Euro/bedrijf)	**Aanvoerruimte N met organische mest** (kg N/bedrijf)
Extensief (< 15.000 kg melk/ha; 6 bedrijven)	134	497	7.308	12.389	-1.263	686
Intensief (> 15.000 kg melk per ha; 9 bedrijven)	910	3687	8.614	17.860	-8.775	23

3.2 Overzicht gekozen bedrijfsplannen

Ondernemers laten niet zomaar een inkomensdaling op zich afkomen. Zij gaan op zoek naar mogelijkheden en bedrijfsaanpassingen die de inkomensdaling minimaliseren. De bedrijfsaanpassingen zijn sterk afhankelijk van de omstandigheden van het bedrijf en de persoon die het bedrijf leidt. De één vindt mestafvoer bijvoorbeeld niet erg, de ander wil dit absoluut niet. Het blijkt níet een kwestie van afvinken te zijn uit het lijstje van maatregelen die op volgorde van economisch rendement staan.
Tabel 8 geeft aan welke maatregelen de afzonderlijke veehouders bij het nieuwe mestbeleid gaan nemen. Ook geeft Tabel 8 een overzicht van de frequentie van de genomen maatregelen met de bijbehorende kosten. Opvallend is dat de gemiddelde kosten per bedrijf met circa € 2.440 een stuk lager liggen dan plannen volledig gebaseerd op mestafzet (zie Tabel 6). Voor een aantal bedrijven (Van Laarhoven en Hoefmans) is zelfs een stijging van het inkomen berekend. De spreiding in verandering van het inkomen is behoorlijk groot. De grootste daling van het inkomen geldt voor Pijnenborg-Van Kempen met € 13.700. De grootste stijging is voor Van Laarhoven met € 2.100,-. De totale gemiddelde inkomensdaling is overigens op circa € 0,3 per 100 kg melk ingeschat.

Tabel 8 Maatregelen van eerste voorkeur van 15 Koeien&Kansen-bedrijven, met een globale inschatting van de inkomensverandering

	mestafvoer	*geen aanvoer mest meer*	*meer aanvoer (varkens)mest*	*Verlagen stikstofbemesting grasl.*	*Hogere kunstmestgift*	*Lagere excretie aantonen*	*Stikstofrijke mest maken*	*voeraankoop*	*minder weiden*	*Meer melk per koe*	*grondaankoop*	*grond pachten (maisland)*	*Minder grond*	*minder maïs telen*	*minder (jong)vee*	*jongvee weg*	*eigen mest verwerken*	*geen wijziging bedrijfsvoering*	*Verandering inkomen (€/bedrijf)*	*Veranderingsinkomen (€/100 kg melk)*
Bomers																X*		X	0	+0
de Kleijne	X	X		X				X											-3500	-0,6
de Vries										X		X							-2665	-0,4
Dekker	X			X	X		X							X		X			-6703	-0,6
Eggink																		X	0	+0
Hoefmans	X	X		X	X			X		X				X					1500	+0,3
Kuks	X				X														-2475	-0,4
Menkveld-Wijnbergen	X				X														-1500	-0,2
Pijnenborg	X	X		X				X	X					X					-13700	-2,0
Post																		X	0	+0
Schepens	X			X	X							X		X					-4955	-1,0
Sikkenga					X							X							-300	-0,0
van Hoven	X			X										X	X	X			-813	-0,1
van Laarhoven			X							X						X			2100	+0,4
van Wijk					X	X						X							-1150	-0,2
Totaal	8	3	1	6	7	1	1	3	1	3	0	4	0	5	1	4	0	3		
gemiddeld																			-2440	-0,3

*Bomers hoeft zijn bedrijf niet aan te passen voor nieuw mestbeleid, maar wegens ruimtegebrek en arbeidsbesparing gebeurt dit toch.

Mestafvoer, verlaging van het stikstofbemestingsniveau en voeraankoop zijn de maatregelen die het vaakst voorkomen en eigenlijk rechtstreeks gesuggereerd (lees: opgelegd) worden door het beleid. Hoewel weinig creatief en kostbaar, zijn die maatregelen voor de betreffende bedrijven het makkelijkst, passend bij de personen en wellicht het goedkoopst.
Verder valt op dat veel bedrijven (7) de kunstmestgift gaan verhogen bij het nieuwe mestbeleid. Dit heeft vaak te maken met compensatie van de afgevoerde stikstof en fosfaat via organische mest, maar soms bieden de gebruiksnormen meer ruimte voor kunstmest dan onder “MINAS”. Met name voor klei- en veengronden geldt dit laatste. Veehouders gaan dan bewust meer kunstmest gebruiken.
Daarnaast valt op dat een vijftal bedrijven minder maïs gaat telen. Via deze maatregel verkrijgen zij ook recht op derogatie, waardoor minder mestafzet nodig is.

Kosten
Door extra maatregelen te nemen bleken de kosten een stuk lager uit te vallen dan “slechts” met mestafzet en verlagen van de stikstofgift te reageren op het mestbeleid met gebruiksnormen. Gemiddeld is een verschil van ruim € 3.300 per bedrijf ingeschat. Het verschil in inkomensverandering is groot. Figuur 3 laat de wijziging van het inkomen zien per bedrijf bij “slechts” mestafvoer enerzijds en extra maatregelen ter bedrijfsoptimalisatie anderzijds. De bedrijven zijn in volgorde van intensiteit geplaatst. Hoewel de extensiefste bedrijven duidelijk de minste kosten hebben, nemen de kosten niet lineair toe met de intensiteit. Factoren als bouwplan en melkproductie per koe spelen hierbij een cruciale rol. Van Hoven, Pijnenborg-Van Kempen, Schepens en Dekker hebben zonder aanpassing van het bouwplan geen recht op derogatie. Daarom zijn de berekende kosten in eerste instantie erg hoog. De verbetering van het inkomen heeft dan ook duidelijk te maken met aanpassen van het bouwplan, waardoor de mestafvoerkosten fors dalen. Verder zijn de kosten bij Post, Sikkenga-Bleker en Van Wijk beperkt, ofschoon zij een vrij intensieve bedrijfsvoering hebben. Dit heeft te maken met de hoge melkproductie per koe. Want alle koeien, ongeacht het productieniveau, hebben dezelfde forfaitaire stikstofexcretie (zie paragraaf 2.2). Dus hoe hoger de melkproductie per koe, des te lager de mestafzet(kosten).

Figuur 3 Wijziging inkomen (€) voor Koeien&Kansen-bedrijven via mestafvoer, zonder verdere bedrijfsaanpassingen èn wijziging inkomen als bedrijven maatregelen nemen ter optimalisatie. Bedrijven gesorteerd op intensiteit, beginnend bij de laagste

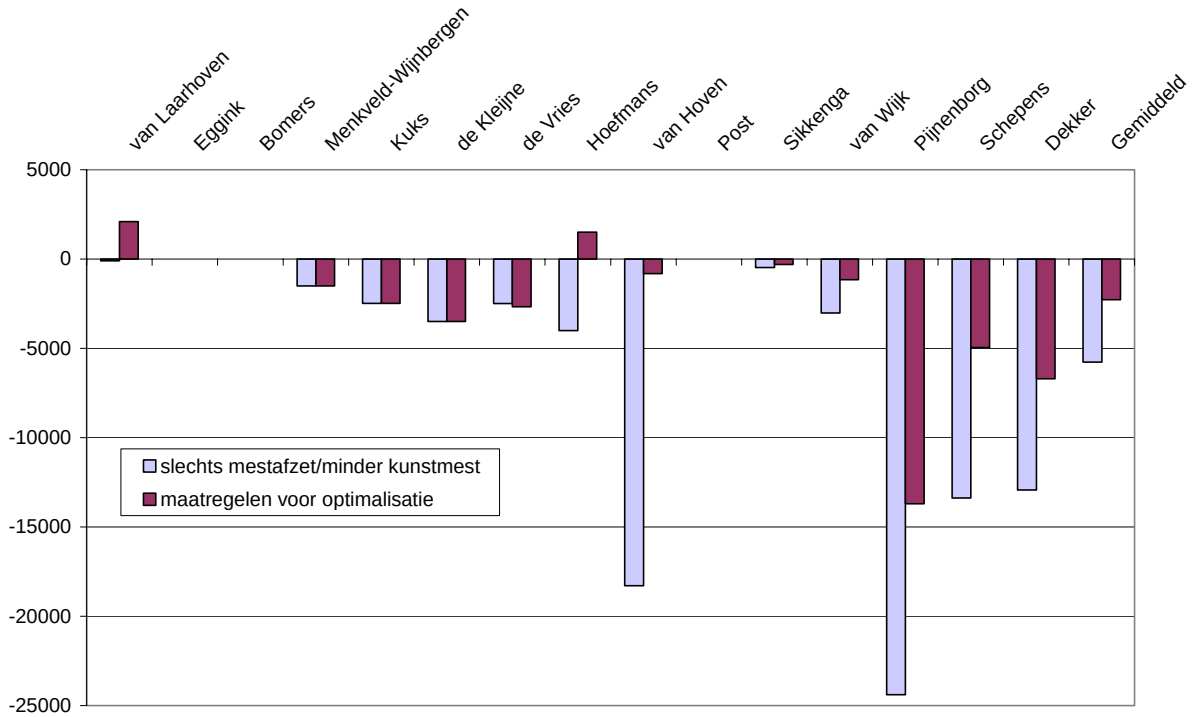

Intensiteit
Tabel 9 laat zien hoe vaak bepaalde maatregelen genomen zijn bij intensieve en extensieve bedrijven. De 6 bedrijven met minder dan 15.000 kg melk per ha zijn hierbij als extensief gekwalificeerd en de overige 9 als intensief. Duidelijk blijkt dat de intensieve bedrijven meer maatregelen (moeten) nemen dan de extensieve. Ook de gemiddelde kosten zijn een stuk hoger. Zo’n € 2.700 per bedrijf, met € 0,3 per 100 kg melk. Toch

valt op dat bij het ingeschatte beleid één intensief bedrijf de bedrijfsvoering niet hoeft te wijzigen om mestafvoer te voorkomen. Dit is het bedrijf van Post, die met een hoge melkproductie per koe de forfaitaire stikstofproductie binnen zijn plaatsingsruimte weet te houden.

Tabel 9 Aantallen keren dat maatregelen genomen zijn bij plan van eerste voorkeur bij 6 extensieve en 9 intensieve Koeien&Kansen-bedrijven, met een gemiddelde inschatting van de inkomensverandering

	mestafvoer	geen aanvoer mest meer	meer aanvoer (varkens)mest	Verlagen stikstofbemesting grasl.	Hogere kunstmestgift	Lagere excretie aantonen	Stikstofrijke mest maken	voeraankoop	minder weiden	Meer melk per koe	grondaanko	grond pachten (maïsland)	Minder gro	minder maïs telen	minder (jong)vee	jongvee weg	eigen mest verwerken	geen wijziging bedrijfs	Verandering inkomen (€/	Veranderinginkomen (€/100 kg melk)
extensief (< 15.000 kg melk/ha)	3	1	1	1	2	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	2	-896	-0,1
intensief (> 15.000 kg melk per ha	5	2	0	5	5	1	1	2	1	2	0	4	0	5	1	2	0	1	-3598	-0,4

Sectoraal beeld
Aangenomen dat de bedrijven binnen het project Koeien & Kansen een goede weerspiegeling zijn van de praktijk, zullen veel bedrijven in de praktijk vergelijkbaar reageren. De bedrijven met minder dan 70 % grasland zullen hun bouwplan wijzigen om het recht op derogatie te verkrijgen. Vervolgens bepalen omstandigheden en persoonlijke voorkeuren de bedrijfsaanpassingen voor het “nieuwe” mestbeleid. Bedrijven die mestafvoer niet zien zitten en mogelijkheden voor extra grond zien, zullen die (liefst) via pacht verwerven. Of, bedrijven met krappe stallen zullen eerder geneigd zijn om het jongvee af te stoten. Maar daarnaast zullen mestafvoer, verlagen van de stikstofbemesting en voeraankoop ook in de praktijk voor de hand liggende en veel voorkomende reacties op het mestbeleid met gebruiksnormen zijn.

3.3 Mineralenoverschotten

De overschotten van stikstof en fosfaat op de mineralenbalans worden geacht een duidelijke relatie te hebben met de milieukwaliteit van het betreffende bedrijf. Daarom is het interessant hoe de overschotten op de mineralenbalans veranderen bij het ingeschatte mestbeleid met gebruiksnormen. Tabel 10 geeft de MINAS-overschotten bij het “oude” MINAS-beleid weer en de MINAS-overschotten bij het gebruiksnormenbeleid. De fosfaatoverschotten zijn overigens inclusief kunstmest. Bovendien zijn de veranderingen door het nieuwe beleid berekend en weergegeven. Figuur 4 geeft grafisch de verandering van het MINAS-stikstofoverschot bij het mestbeleid met gebruiksnormen weer.

Tabel 10 MINASoverschotten voor Koeien&Kansen-bedrijven bij “oud” (MINAS) en “nieuw” (gebruiksnormen) mestbeleid en de ingeschatte verandering (kg/ha)

	MINAS-N-overschot bij MINAS-beleid	MINAS-N-overschot bij gebruiksnormen	MINAS-P2O5-overschot bij MINAS (incl km)	MINAS-P2O5-overschot bij gebruiksnormen	Wijziging MINAS-N-overschot door gebruiksnormen	Wijziging MINAS-P2O5-overschot door gebruiksnormen
van Laarhoven	101	109	13	19	+8	+6
Hoefmans	127	136	30	22	+9	-8
Post	115	153	20	18	+38	-2
van Hoven	109	80	25	26	-29	+1
van Wijk	148	149	75	12	+1	-63
Sikkenga	144	186	25	26	+42	+1
de Vries	184	151	22	26	-33	+4
Schepens	98	105	25	20	+7	-5
Menkveld-Wijnbergen	90	104	10	5	+14	-5
Bomers	22	22	11	7	+0	-4
de Kleijne	125	31	40	32	-94	-8
Kuks	138	102	15	-5	-36	-20
Eggink	96	96	-1	-1	+0	+0
Dekker	114	77	9	-16	-37	-25
Pijnenborg	157	99	13	7	-58	-6
					-11	-9

Gemiddeld blijken de stikstof- en fosfaatoverschotten respectievelijk 11 en 9 kg per ha te dalen bij het nieuwe mestbeleid. Hierbij is de veronderstelling gerechtvaardigd dat het ingeschatte mestbeleid met gebruiksnormen tot een lichte verbetering van de milieukwaliteit leidt. De variatie is echter groot. Bij 7 van de 15 bedrijven stijgt het MINAS-stikstofoverschot zelfs, terwijl het fosfaatoverschot bij 4 van de 15 bedrijven stijgt. De maximale daling van het stikstofoverschot is 94 kg per ha voor het bedrijf van De Kleijne. De grootste stijging van het stikstofoverschot is 42 kg per ha bij Sikkenga-Bleker. De grootste stijging van het fosfaatoverschot bedraagt 6 kg per ha bij Van Laarhoven. De daling van het fosfaatoverschot is het grootst ingeschat bij Van Wijk. De achtergrond hiervan is dat onder MINAS een correctie gold bij fosfaatverzadigde gronden, zoals bij Van Wijk. Bij het nieuwe ingeschatte mestbeleid met gebruiksnormen is (nog) geen correctie verondersteld. Daarom zal het fosfaatoverschot bij fixerende gronden fors moeten dalen. Maar mogelijk komt hier nog aanvullend beleid voor.

Figuur 4 MINAS-stikstofoverschot (kg N per ha) bij oud “MINAS”-beleid en nieuw mestbeleid met gebruiksnormen. Bedrijven gesorteerd op intensiteit, beginnend bij de laagste

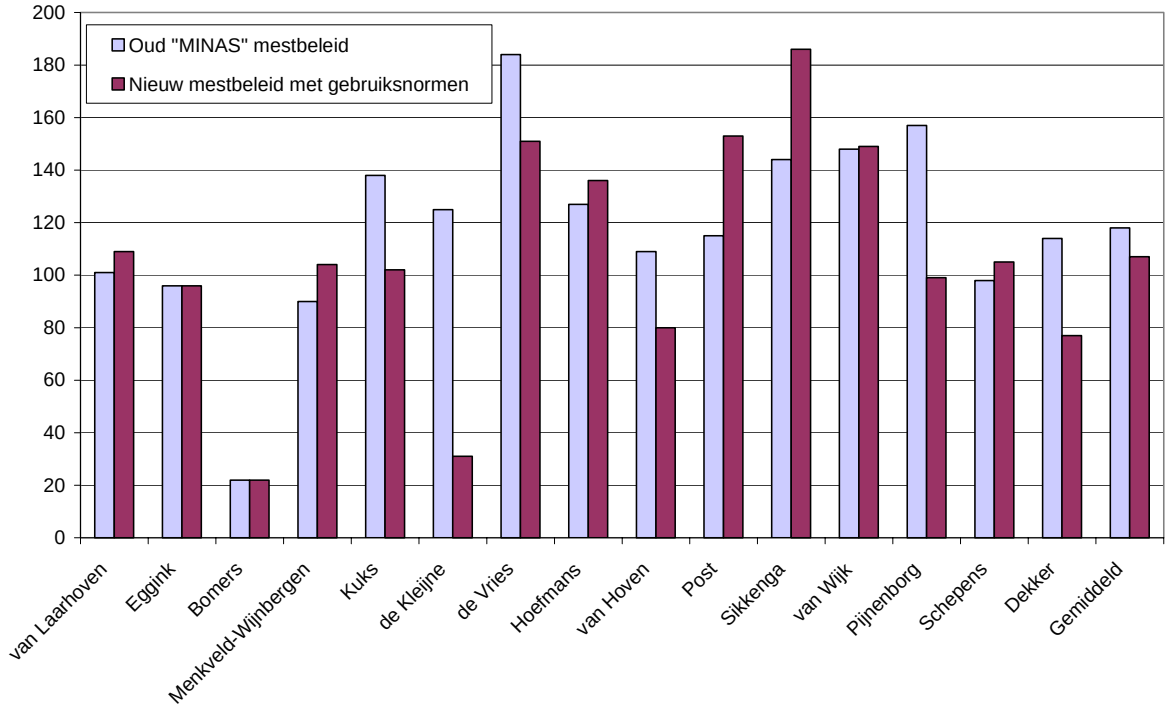

3.4 Toelichting afzonderlijke maatregelen

In deze paragraaf schetsen we per maatregel de algemene toepassing en globaal de bijbehorende motieven. De volgorde van de maatregelen is niet willekeurig, maar hangt af van de frequentie van toepassing. We starten met de meest voorkomende maatregel, zie ook Tabel 8.

Mestafvoer en geen aanvoer van mest meer
Een achttal veehouders kiest voor mestafvoer als maatregel om te werken met het nieuwe mestbeleid. Gemiddeld gaan deze acht veehouders 700 kuub (meer) mestafvoeren. De reden achter mestafvoer is veelal dat veehouders dit goedkoper ervaren dan alternatieven als grondaankoop of huur. De betreffende veehouders zien dan ook nogal eens mogelijkheden om mest af te zetten voor lagere bedragen dan normatief bij de planvorming aangenomen is (€ 10,- per kuub). Bij hogere bedragen voor mestafzet (> € 10,- per kuub) komen andere alternatieven als extra grond of mestverwerking eerder in beeld.
Verder blijkt dat in alle gevallen waar *mestaanvoer* onder MINAS nog aan de orde was, bij het nieuwe mestbeleid niet meer aan de orde is als het betreffende bedrijf nu ook mestafvoer als maatregel ziet. Voor deze veehouders is economie ook weer het motief om geen mest meer aan te voeren als ook mestafvoer gaat gelden. Economie is (op korte termijn) het sterkste motief voor mestafvoer. Bij een aantal andere veehouders stuit mestafvoer heel duidelijk tegen de borst. Die gaan bijvoorbeeld de oppervlakte vergroten en verlaagde excretie aantonen.

Verlagen stikstofbemesting grasland
Een flink aantal veehouders (6) gaat de stikstofbemesting op het grasland verlagen, domweg omdat dit verplicht is. De verlaging bij die bedrijven gaat van gemiddeld 334 kg werkzame stikstof per ha, 17 % omlaag. Dit is gemiddeld 57 kg stikstof per ha, met een minimum van 15 kg tot maximaal 121 kg minder stikstofbemesting per ha (Tabel 11). De gebruiksnorm voor stikstof is hierbij leidend. De wetgever staat hen niet toe om het bemestingsniveau op hetzelfde niveau als “onder MINAS” te houden.

Tabel 11 Stikstofbemestingsniveau bij MINAS-wetgeving en daling van de stikstofbemesting bij de gebruiksnormensystematiek bij de 6 bedrijven, die verlaging van de stikstofbemesting als maatregel kiezen

	N-niveau grasland bij MINAS (kg N/ha)	Daling N-niveau bij gebruiksnormen (kg N/ha)
Hoefmans	300	-15
Van Hoven	300	-36
Schepens	314	-18
De Kleijne	346	-121
Dekker	375	-45
Pijnenborg-Van Kempen	370	-105
Gemiddeld	*334*	*-57*

Voeraankoop
Een aantal bedrijven die ook hun stikstofbemesting (moeten) verlagen, kiezen ook voor de optie voeraankoop. Het betreft de veehouders Hoefmans, De Kleijne en Pijnenborg-Van Kempen. De reden hiervoor is dat de verlaagde stikstofbemesting op grasland tot minder gewasopbrengsten leidt dan “onder MINAS”. Om het vee dan toch van voldoende voer te voorzien is aankoop van extra ruwvoer noodzakelijk. Gemiddeld bedragen de extra kosten voor ruwvoer ruim € 2.180.
Drie andere bedrijven die wel de stikstofbemesting verlagen kopen geen extra ruwvoer aan. Van Hoven en Dekker besteden de jongveeopfok uit en hebben zo minder ruwvoeraankoop. Schepens verwerft via grondgebruikersverklaringen meer grasland en voorkomt op deze manier extra voeraankoop.

Hogere kunstmestgift (KAS)
Op klei- en veengrond is bij het nieuwe ingeschatte beleid meer ruimte voor stikstofbemesting dan “onder MINAS”. De reden hiervoor is dat klei- en veengrond nauwelijks uitspoelingsgevoelig zijn. De veehouders op kleigrond kiezen er dan ook bewust voor om meer kunstmest te strooien, waarbij de gebruiksnorm net niet wordt overschreden. De reden hiervoor is minder voeraankoop en kosten verlagen.

Een aantal vrij intensieve bedrijven (4) voert mest af, maar verhoogt daarbij wel de stikstofgift met kunstmest (Tabel 12). De reden hiervoor is dat stikstof met organische mest weggaat, waardoor extra kunstmeststikstof nodig is om op het gewenste en toegestane niveau te bemesten. Deze bedrijven voeren gemiddeld per bedrijf 40 kg kunstmeststikstof per ha meer aan dan in de MINAS-situatie, terwijl ze grofweg 12 kuub mest per ha bedrijfsoppervlakte meer afvoeren dan onder MINAS. Dit beschouwen de veehouders als “kromme boel” en onrechtvaardig, maar wel inherend aan het nieuw ingezette beleid. Hoewel dit als een onwenselijke, opgelegde plicht wordt gezien, proberen de veehouders wel een zo optimaal mogelijke bedrijfsvoering te realiseren met dit gegeven.

Tabel 12 Bedrijven die (extra) afvoer van organische mest bij mestbeleid met gebruiksnormen compenseren met extra aanvoer van kunstmeststikstof in vergelijking met MINAS-beleid

Kunstmest voor mest	Extra afvoer org. mest (kuub/ha)	Extra aanvoer kunstmest-N (kg/ha)
Hoefmans	11	47
Schepens	15	70
Menkveld & Wijnbergen	3	28
Kuks	19	15
Gemiddeld	*12*	*40*

Minder maïs telen
Een vijftal veehouders heeft meer dan 30 % maïs in het bouwplan. Dit is weergegeven in Tabel 13. Zonder wijziging van dit bouwplan zouden deze veehouders geen recht op derogatie hebben en veel (meer) mest moeten afvoeren. Om (extra) mestafvoer en bijbehorende kosten te voorkomen, zorgen alle veehouders voor meer dan 70 % grasland in het bouwplan. Simpelweg door meer gras in te zaaien. De betreffende

melkveehouders gaan gemiddeld 3,7 ha maïs minder telen omdat ze gemiddeld 56 % van de oppervlakte als grasland hadden.

Tabel 13 Bedrijven die aandeel grasland verhogen naar 70 % (of meer) bij mestbeleid met gebruiksnormen. Het aandeel grasland "onder MINAS" is weergegeven evenals de daling van de oppervlakte maïs

	Grasland bij MINAS %	Wijziging oppervlakte maïs, bij gebruiksnormen (ha)
Hoefmans	63	-3,0
Van Hoven	58	-7,0
Schepens	43	-2,5
Dekker	68	-2,0
Pijnenborg-Van Kempen	50	-4,0
Gemiddeld	*56*	*-3,7*

Jongvee weg of minder jongvee houden
Uitbesteden van de complete jongveeopfok leidt tot minder stikstofproductie en verlaagt daarmee de verplichte mestafvoer en bijbehorende afvoerkosten. Dit is een belangrijke reden om minder jongvee te houden of elders te laten opfokken. Maar de 4 bedrijven die deze optie kiezen (zie Tabel 8) hebben hier ook andere duidelijke redenen voor. Ruimtegebrek in de stallen, extra uitbreidingsmogelijkheden voor het melkvee en arbeidsbesparing spelen daarbij duidelijk een rol.

Grond pachten (veelal maïsland)
Een aantal bedrijven kiest er bewust voor om geen mest af te zetten maar (extra) grond te pachten. Dit zijn veelal bedrijven die een vrij klein aantal extra hectares nodig heeft om mestafzet (bij derogatie) te voorkomen, maar bovendien ook bedrijven die principieel mestafzet niet zien zitten. Andere bedrijven zien in hun omgeving mogelijkheden om goedkoop extra grond te pachten en zo mestafvoer te beperken. Bovendien blijkt pacht van grond in een aantal gevallen ook goedkoper dan mestafvoeren voor € 10,- per kuub. In de meeste gevallen kiezen de veehouders dan voor maïsland, omdat het extra land vaak op afstand ligt en dit met minder transportkosten gepaard gaat dan vijf snedes gras naar huis halen. Bijkomend aspect is dat de veehouders en hun adviseurs rekening houden met extra inkomsten van de bijbehorende maïspremie ter hoogte van circa € 420/ha maïs.

Meer melk per koe
Een drietal veehouders stuurt aan op een hogere melkproductie per koe (Tabel 14). De achterliggende gedachte hierbij is dat minder koeien nodig zijn voor hetzelfde quotum. Bij een vaste excretie per dier leidt dit tot minder stikstofexcretie op het bedrijf. Hierdoor is minder mestafzet verplicht en dalen mestafzetkosten. De verhoging in melkproductie bij de drie bedrijven is gemiddeld 600 kg per koe per jaar. Dit geldt tweemaal bij een behoorlijke basisproductie (circa 8.500 kg) en eenmaal bij een vrij lage basisproductie van ruim 6000 kg. Het effect op de totale forfaitaire stikstofexcretie is als volgt. Bij verhoging van de melkproductie met 500 kg per koe, daalt de forfaitaire stikstofexcretie ruim 9 % door verkleining van de jong- en melkveestapel.
Verder is het mogelijk dat deze veehouders een hogere melkproductie per koe overwogen, omdat het ingeschatte mestbeleid (paragraaf 2.2) bij de stikstofexcretie geen onderscheid maakte in productieniveau. Mogelijk gaat het werkelijke mestbeleid dit wel doen.

Tabel 14 De drie bedrijven die meer melk per koe willen leveren met hun "basisproductie" en de verhoging

	Melkproductie "onder MINAS" (kg/jaar)	Verhoging melkproductie per koe (kg/jaar)
Van Laarhoven	6.200	+700
Hoefmans	8.500	+1.000
De Vries	8.400	+100
Gemiddeld		*+600*

Minder weiden
De meeste bedrijven (10 van de 15) laten een substantieel deel van het zomerrantsoen van de koeien uit weidegras bestaan (Tabel 15). Twee bedrijven weiden zeer beperkt (Post en Van Wijk) met veel bijvoeding. Bomers heeft de koeien in de zomer wel buiten, maar daar is geen sprake van een hoge grasopname. Eggink en Dekker hebben de koeien permanent op stal met een rantsoen van geconserveerd ruwvoer. Twee bedrijven weiden dag en nacht (Van Laarhoven en De Vries) en de acht overige bedrijven weiden allen overdag met 's nachts bijvoeding.

Slechts één bedrijf (Pijnenborg-Van Kempen) gaat omwille van het mestbeleid enkele uren per dag minder weiden om de mest efficiënter te gebruiken. Een ander bedrijf (Menkveld & Wijnbergen) gaat vrijwel opstallen, maar dat heeft te maken met de geplande forse bedrijfsvergroting bij gelijke huiskavel. Opvallend is dat geen van de Koeien&Kansen-veehouders de beweidingstrategie radicaal gaat wijzigen. De veehouders onderkennen wel de “gevaren” van dit mestbeleid en de noodzaak zoveel mogelijk mest in de eigen kelder te krijgen. Maar de eerste fase van het project Koeien & Kansen bewees dat (beperkt) weiden heel goed samengaat met de verliesnormen van MINAS, waardoor er een sterke wil is bij de veehouders om koeien te blijven weiden.
Verder is het mogelijk dat minder weidegang niet overwogen is doordat in de gemaakte beleidsinschatting geen onderscheid is gemaakt tussen wel en niet weiden. Het voorgestelde beleid (mei 2004) doet dit wel (zie ook paragraaf 4.1).

Tabel 15 Mate van weidegang op Koeien&Kansen-bedrijven, met indicatie van wijziging

	dag en nacht	Vanaf mei beperkt weiden, weinig bijvoeren	Beperkt weiden, veel bijvoeren	Na 1/2 juni slechts beperkt weiden, zeer veel bijvoeren	Nauwelijks weiden, uitloop	Permanent opstallen		Wijziging beweiding
Bomers					X			
de Kleijne		X						
de Vries	X							
Dekker						X		
Eggink						X		
Hoefmans			X					
Kuks			X					
Menkveld-Wijnbergen								X[1]
Pijnenborg		X						X
Post				X				
Schepens		X						
Sikkenga		X						
van Hoven		X						
van Laarhoven	X							
van Wijk				X				
	2	5	3	2	1	2		1

[1]Niet door nieuw mestbeleid, maar door te kleine huiskavel

Stikstofrijke mest maken
Al beredenerend komt één veehouder (Dekker) er op uit dat hij veel mest moet afvoeren, maar dan minder dan 250 kg stikstof per ha uit organische mest op zijn bedrijf houdt. Met het kunstmestquotum erbij, betekent dit een flinke verlaging van de stikstofgift. Dat is niet wenselijk voor hem. Een goede maatregel voor zijn bedrijf lijkt dan om het stikstofgehalte in mest op te krikken via goedkoop eiwitrijk voer, zodat hij minder kuubs mest hoeft af te zetten (minder kosten) en meer stikstof met mest overhoudt voor eigen bedrijf (minder voerkosten). Dit dient niet het milieu, maar wel de economie op korte termijn. Als deze reactie sectoraal navolging krijgt, zal een evaluatie van het beleid opleveren dat Nederland geen goede milieuprestatie heeft geleverd met onzekerheid over derogatie vanaf 2009. Bovendien zal dan de gemiddelde stikstofexcretie per koe stijgen, met kans op verhoging van de excretienorm.

Lagere excretie aantonen
Slechts één veehouder (Van Wijk) wil aantonen dat de stikstofexcretie lager is dan het forfait. De reden is het ongeloof over de verhoogde forfaitaire stikstofexcretie. Zeker bij zijn hoge melkproductie is de verwachting dat de excretie lager is dan het forfait. Dit overweegt hij echter wel schoorvoetend, omdat het niet duidelijk is hoe dat te doen en met welke kosten dat gepaard gaat. Bovendien is hij onzeker over het effect: hoeveel zal de excretie verlagen? Als de verlaging beperkt is met behoorlijk wat kosten, wordt dat nauwelijks als zinvol ervaren. Veel andere bedrijven overwegen dit alternatief nog beperkt. Zij hebben geen zicht op mogelijkheden om de lagere excretie afdoende aan te tonen. Bovendien hebben zij onvoldoende zicht op de benodigde inspanningen en kosten. Hieromtrent leven nog veel vragen en onduidelijkheden. De kans is groot dat de meeste veehouders deze maatregel zouden toepassen, als zijn vooraf geconfronteerd waren met de spreiding in excretie en eventuele mogelijkheden voor een bedrijfsspecifieke excretie.

Meer aanvoer (varkens)mest
Eén veehouder (Van Laarhoven) ziet, na getroffen maatregelen, nog ruimte om varkensmest aan te voeren. Deze wil hij benutten omdat dit meer geld oplevert dan aankoop van kunstmest.

Geen wijziging bedrijfsvoering
Een drietal veehouders (Post, Bomers en Eggink, zie Tabel 8) hoeft de bedrijfsvoering niet te wijzigen bij invoering van het nieuwe mestbeleid. De forfaitaire stikstofexcretie past precies binnen de plaatsingsruimte en de stikstofbemesting is lager dan de gebruiksnorm.

Niet gekozen, wel overwogen
- *Grondaankoop*. De onderbouwing van deze maatregel is om onafhankelijk te zijn met “vaste bodem” onder het bedrijf. Bedrijven met voldoende grond zijn blij met deze onafhankelijkheid. De reden om deze maatregel niet te nemen is dat grondaankoop erg duur is en niet opweegt tegen de kosten van mestafzet of pacht. Bovendien hebben veel bedrijven het geld niet.
- *Minder grond*. Om kosten te besparen, overwogen een aantal boeren om land op afstand niet meer te huren. Maar extra mestafzetkosten deden hen toch besluiten om de extra grond te blijven huren.
- *Eigen mest verwerken*. Bij hoge mestafzetkosten èn tegemoetkoming in de initiële investeringskosten wil één veehouder (Eggink) zijn eigen mest wel gaan verwerken. Maar door de grote verandering van de bedrijfsvoering en hoge initiële kosten (zonder tegemoetkoming) is voorlopig besloten om dit niet te doen.

3.5 Veehouders over hun keuzes

Deze paragraaf toont een aantal uitspraken van veehouders over het nieuwe mestbeleid met gebruiksnormen of over hun keuzes.

Bomers overweegt een bedrijfsvoering waarbij steeds minder van buiten het bedrijf nodig is. “Dat is wat de maatschappij wil”, stelt Bomers duidelijk

Dekker over onderscheid in weidegang in beleid: “Vorig jaar deed ik één dag aan imago-beweiding, volgend jaar doe ik één dag aan beleids-weiden.”

Eggink: “Ik wil graag makkelijk boeren, zonder afhankelijkheden”.

Hoefmans: “Liever mestafvoer dan land erbij. Ik hoef niet zo nodig op het land aan het werk. Laat mij maar tussen de koeien”.

Van Hoven: “We gaan meer klaver inzaaien. We hebben er al wat ervaring mee, en willen er meer mee doen. Vooral op de weidpercelen. Het bespaart kunstmeststikstof en dus kosten”.

De Kleijne: ”Het mestbeleid is het kader waarbinnen je moet boeren”.

Kuks: “Geniet van wat je hebt en niet zeiken over wat je niet hebt”.

Van Laarhoven: “Een hogere melkproductie per koe ga ik overwegen, maar alleen als de excretie per koe vaststaat en niet afhankelijk is van de melkproductie”.

Menkveld & Wijnbergen: "We gaan 10 ha bij kopen: 't Zal wel niet uit kunnen, maar dat gebeurt met een 'diepere emotie'. Bovendien is dit een investering in de toekomst: als het land bij huis toch nog eens te koop komt. Hebben we al vast 'ruilland' voor handen. Een strategische gedachte dus."

Pijnenborg-Van Kempen over minder koeien om mestafzet te voorkomen: “Terug in aantal koeien is het begin van het einde”.

Post over minder koeien om mestafzet te voorkomen: “De ruimte in de stal en een hoge melkproductie zijn redenen om eerder meer koeien te houden dan minder. Ook al loopt het bedrijf zo versneld tegen mestafvoerkosten aan, dan nog laten we het Brusselse of Haagse beleid de bedrijfsomvang niet beïnvloeden”.

Schepens: "MINAS is goed voor het milieu en de beurs, Nieuwe mestbeleid is nergens goed voor, behalve de mesttransporteur dan”.

Sikkenga-Bleker, over minder koeien houden: “Daar heb ik geen dure stal voor gebouwd. Minder koeien willen we gewoon niet”, stelt Sikkenga-Bleker heel duidelijk.

De Vries wil geen mest afzetten: “dat kostbare spul breng je niet weg, dat benut je zelf”. Land er bij huren: “Nu al meer land erbij om alvast in te spelen op de komende regelgeving, dan ben je er alvast klaar voor. En er is hier in de buurt nog wel land te huur.”

Van Wijk over excretie: “Ik vraag me af of ze wel weten wat de gevolgen zijn voor de sector bij de hoge excretienormen. Dat zal rampzalig zijn voor de sector en bovendien geloof ik niet dat de uitscheiding zo hoog zal zijn bij de efficiëntie die we realiseren”.

4 Discussie

4.1 Afwijkingen voorgesteld mestbeleid mei 2004 met ingeschat beleid Koeien & Kansen

Zoals al een paar malen aangegeven, is in het begin van 2004 door de projectleiding van Koeien & Kansen een inschatting gemaakt van het nieuwe mestbeleid. De daadwerkelijke beleidsinvulling is nu (juli 2004) nog niet exact bekend, maar krijgt steeds duidelijkere vormen. In mei 2004 heeft minister Veerman de invulling van het nieuwe mestbeleid aan de 2e kamer voorgesteld. Samengevat zien de voorstellen er als volgt uit:

Voorstel nieuw mestbeleid

Gebruiksnormenstelsel onderscheid drie gebruiksplafonds;

- **Gebruiksnorm dierlijke mest ligt op 170 kg N/ha, voor derogatiebedrijven op 250 kg N ha**
  Deze gebruiksnorm reguleert de maximale hoeveelheid stikstof uit dierlijke mest die per ha mag worden toegepast *Uitgangspunt 95% van gemiddelde berekende excretie*. Melkkoe: 114,6 kg N (was 104,1 kg N). Jongvee 1-2jr: 70,2 kg N (was 73,8 kg N) en Jongvee < 1 jr: 32,8 kg N (was 36,1 kg N). *Mestafvoer:* wegen, monsteren, GPS
- **Gebruiksnorm N-totaal per gewas/gebruik afhankelijk zie** Tabel 16
  Deze gebruiksnorm stelt een maximum aan de totale hoeveelheid werkzame stikstof dier per gewas per ha mag worden toegediend.
- **Gebruiksnorm P voor grasland uit dierlijke mest 110 kg P ha voor bouwland 85 kg P ha** Deze gebruiksnorm reguleert de totale bemesting met P meststoffen

Tabel 16 Gebruiksnorm totaal stikstof

Grasland met beweiden	Bemestingsadvies	2006	2007	2008	2009
Totale N-gebruiksnorm (A)					
Klei	345	345	345	345	310[1]
Veen	265	290	290	265	265
Zand /Löss	325 (285)	300	290	280	260[1]
Gebruiksnorm uit dierlijke mest		250	**250**	250	**250**
Werkingscoëfficiënt dierlijke mest in %		35	35	**40**	**45[1]**
Effectieve N uit dierlijke mest (B)		88	88	100	113
Aanwendingsruimte N uit kunstmest (A-B)					
Klei		258	258	245	198
Veen		203	203	165	153
Zand/Löss		213	203	180	148
Grasland 100% maaien	**Bemestingadvies**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**
Totale N-gebruiksnorm (A)					
Klei	385	385	385	385	350[1]
Veen	300	330	330	300	300
Zand /Lóss	365 (325)	355	350	350	340[1]
Gebruiksnorm uit dierlijke mest		250	**250**	**250**	**250**
Werkingscoëfficiënt dierlijke mest in %		**60**	**60**	**60**	**60**
Effectieve N uit dierlijke mest (B)		150	150	150	150
Aanwendingsruimte N uit kunstmest (A-B)					
Klei		235	235	235	200
Veen		180	180	150	150
Zand/Löss		205	200	200	190
Maïsland totale N-gebruiksnorm	**Bemestingadvies**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**
Klei	160	160	160	160	160
Zand	160	155	155	155	150

[1]Akkoord van 1-7-04 met EU is hierin reeds verwerkt, zie bijlage 2 (lage gebruiksnormen, hogere werking dan voorstel mei 2004, wel met derogatie)

Verschil met Koeien & Kansen inschatting

Vroeg in dit voorjaar (2004) is voor het project K&K een inschatting gemaakt van het gebruiksnormenbeleid. Dit wijkt op een aantal punten af van het voorstel van de minister af. Vooral de volgende punten (Tabel 17) zijn relevant.

Tabel 17 Globale afwijkingen van ingeschat Koeien&Kansen-mestbeleid en voorstellen van mei 2004

Item	Inschatting K&K mestbeleid	Voorstel mestbeleid mei 2004
Weidegang	Geen onderscheid in weidegang	Wel onderscheid in weidegang
Droog zand	Onderscheid tussen droog zand en overige zandgrond	Alle zandgronden gelijk behandelen
Niveau normen	-	Niveau normen 2009 hoger (soepeler) dan ingeschat
Excretie	110 kg N/koe	114,6 kg N/koe
Klaver	Korting gebruiksnorm bij gebruik klaver	Klaver telt niet mee
Natuurgrond	170 kg N plaatsing/ha; geen invloed op derogatie	Nog geen beleid duidelijk gemaakt (d.d. 1-7-04)
Excretie	Één niveau	Mogelijk bedrijfsspecifiek[1]

[1]indicatie juni 2004

Een (licht) gewijzigde beleidslijn kan tot een andere maatregelen leiden van de melkveehouders dan bij het ingeschatte beleid vroeg in het voorjaar van 2004. Een aantal andere overwegingen zullen spelen.

- Veehouders op zandgrond zullen nu met de kennis van juli 2004 eerder overwegen hun vee permanent op stal te houden dan bij ingeschat Koeien&Kansen-beleid
- Veehouders zullen een andere (op droge zandgrond vaak hogere) stikstofgift overwegen omdat het beleid van juli 2004 daar ruimte toe laat
- Klaver zal niet zo snel doodgespoten worden als veehouders voor mei 2004 aangaven
- Melkproductie per koe verhogen zal mogelijk minder gunstig als maatregel gaan gelden bij een bedrijfsspecifieke excretienorm

Een aanbeveling is om het definitieve beleid “opnieuw” te toetsen bij de Koeien&Kansen-bedrijven om nauwkeuriger de reactie van de veehouderijsector op het mestbeleid met gebruiksnormen in beeld te brengen.

4.2 Onzekerheden beleid

Hoewel het nieuwe mestbeleid met gebruiksnormen al duidelijke contouren laat zien, bestaan er nog flink wat onzekerheden. Dit ondervonden de veehouders en hun adviseurs toen zij bedrijfsplannen gingen vormen als reactie op het nieuwe mestbeleid. Het betrof met name de volgende onzekerheden.

- Hoe zal het beleid omgaan met grasland met gebruiksbeperkingen?
- Hoe zal het beleid omgaan met fosfaatverzadigde gronden?
- Hoe zal het beleid omgaan met bedrijfsspecifieke excretie?

Een aantal bedrijven werkt met grasland met gebruiksbeperkingen. Binnen MINAS telde dit mee als regulier grasland met dezelfde verliesnormen als regulier grasland. Het ingeschatte beleid binnen Koeien & Kansen stelde een forfaitaire stikstofplaatsing van 170 kg per ha vast. Als LNV dit hoger gaat bepalen ontstaat meer ruimte voor mest. Gevolg hiervan is mogelijk dat meer bedrijven grasland met gebruiksbeperkingen gaan pachten en gebruiken in de nabije toekomst.

Een aantal bedrijven heeft fosfaatverzadigde gronden op hun bedrijf. In de eerste fase van Koeien & Kansen telde fosfaatkunstmest mee bij de bepaling van het overschot op de mineralenbalans. Maar daarbij gold wel een correctie voor fosfaatfixerende gronden. Daar was extra kunstmestfosfaat toegestaan. Bij de inschatting van het gebruiksnormenbeleid is daar geen rekening mee gehouden. Op fosfaatfixerende gronden is geen extra fosfaatkunstmest toegestaan. Het gevolg hiervan is dat de gewasopbrengst van die gronden fors daalt. Dat kan een probleem vormen voor de betreffende bedrijven. Een andere mogelijkheid is dat het beleid alsnog een correctiemogelijkheid toekent aan fosfaatfixerende gronden.

In allerlei beleidsnota’s is nogal eens aangegeven dat via een bedrijfsspecifieke excretie de mogelijkheid bestaat om aan te tonen dat de “bedrijfseigen” excretie lager is dan het forfait. Zowel in het ingeschatte beleid (paragraaf 2.2 als in het huidige beleidsvoorstel (paragraaf 4.1) is dat niet aan de orde geweest. Onzekerheden bestaan over de manier waarop een lagere excretie aan te tonen is en welke inspanningen daarvoor geleverd moeten worden. Dat is een belangrijke reden dat bedrijven de bedrijfsspecifieke excretie niet massaal hebben aangemerkt als maatregel. Meer duidelijkheid hierover verhoogt het aantal bedrijven dat deze maatregel kiest. Bovendien verlaagt dit de kans dat bedrijven juist een hogere stikstofexcretie dan

de forfaitaire norm willen bereiken. Onderzoek naar een bedrijfsspecifieke stikstofexcretie is daarom duidelijk een aanbeveling.

4.3 Variatie in markt- en bedrijfsfactoren

De plannen van 15 Koeien&Kansen-bedrijven dienen om een algemene reactie op het nieuwe mestbeleid met gebruiksnormen in beeld te krijgen. Hoewel de gemaakte plannen goed bruikbaar zijn, betreft het aantal van 15 Koeien&Kansen-bedrijven een zeer kleine steekproef. Mogelijk is het gemiddelde resultaat niet direct overeenkomstig met de (gemiddelde) praktijk. Want individuele bedrijven kunnen bij een kleine steekproef “erg aan het gemiddelde trekken”. Als Dekker bijvoorbeeld niet meedeed, zou het gemiddelde quotum per hectare 500 kg lager zijn. Zonder Pijnenborg-Van Kempen in de steekproef, zouden de kosten bij alleen mestafzet en zonder verdere bedrijfsaanpassingen bijvoorbeeld ruim € 1.300 minder zijn. Een daling van bijna 25%. Zonder Pijnenborg-Van Kempen in de steekproef zouden de kosten van het beleid mèt aanpassingen in de bedrijfsvoering zelfs 35% minder zijn.

Het gemiddelde van de bedrijfskenmerken van de Koeien&Kansen-bedrijven wijkt af van het gemiddelde van alle Nederlandse melkveebedrijven. Met name de omvang en de intensiteit van deze bedrijven is groter dan gemiddeld in Nederland. CBS (www.cbs.nl) laat in 2003 een gemiddelde bedrijfsoppervlakte van melkveebedrijven zien van 38,6 ha met 60 koeien. Het gemiddelde van deze Koeien&Kansen-bedrijven was in 2003 96 koeien op 57,9 ha. Gemiddeld hebben deze Koeien&Kansen-bedrijven dan 0,1 koe per ha meer dan het Nederlands gemiddelde. Uitgedrukt in quotum per ha is dit mogelijk nog meer omdat de melkproductie per koe bij Koeien&Kansen-bedrijven gemiddeld met 8.100 kg per koe per jaar behoorlijk hoog is. Verder zijn de bedrijven in dit project grotendeels op zandgrond gesitueerd. Gezien de doelen van het project is dat begrijpelijk, maar betekent wel dat de bedrijfstypen op veen- en kleigrond als representant van het Nederlands gemiddelde ondervertegenwoordigd zijn. Bovendien zijn de Koeien&Kansen-bedrijven vooruitstrevend en vormen ze een lerend netwerk, dat al goed op de hoogte is van het beleid en de betekenis voor hun bedrijfsvoering. Voorgaande geeft aan dat het soms moeilijk is om de resultaten van het project Koeien & Kansen direct te vertalen naar de gemiddelde Nederlandse situatie. Maar de deelnemende bedrijven zijn dynamisch, reageren en handelen als normale praktijkboeren. En omdat deze bedrijven (ver) voorlopen in hun reactie op het beleid, heeft de praktijk nog voldoende tijd om te leren van deze bedrijven en het project. Mede daarom bestaat de overtuiging dat de resultaten van deze studie (binnen afzienbare tijd) een goede weerspiegeling is van het handelen van het grootste deel van de Nederlandse melkveehouderij.

Een aantal factoren heeft een belangrijke invloed op de keuze van bedrijfsplannen bij het mestbeleid met gebruiksnormen. Zoals genoemd zijn dit onzekerheden bij het beleid, maar ook prijzen van bijvoorbeeld mest en grond. De prijs voor mestafzet is in het algemeen ingeschat op € 10 per kuub. Dat is een stuk hoger dan momenteel het geval is. Een aantal bedrijven is er haast van overtuigd dat zij met deze prijs niet te maken krijgen (Dekker, Post, Menkveld). Daarom rekenen zij met lagere mestafzetkosten. Weer anderen achten deze prijs erg reëel, die mogelijk hoger kan uitvallen in de nabije toekomst. Gerekend is in die gevallen echter wel met € 10. Bij hogere mestafzetkosten dan ingeschat komen vaker andere oplossingen in beeld dan mestafzet. Verwerven van grond of mestverwerking lijken dan interessante opties.
Variabele prijzen voor grond hebben vergelijkbare effecten. Bij zeer hoge grondprijzen (pacht), is mestafzet des te aantrekkelijker. Maar zolang extra grond met extra teelt van voer, ruwvoeraankoop en mestafzet kan voorkomen, is extra grond pachten in veel gevallen aantrekkelijk. Hiermee wordt immers 250 kg stikstof per ha meer op het eigenbedrijf gehouden. Bij 4 kg stikstof per ton mest gaat het hier om circa 60 m^3 mest. Bij € 10,- per kuub, spaart de extra grond al zo € 600 per ha uit.
Verder kunnen variatie in prijzen voor voer en kunstmest ook effecten hebben, maar de invloed daarvan wordt niet zo groot geacht als van mestafzetprijzen.

5 Conclusies

Bedrijfsvoering moet wijzigen

- Het nieuwe mestbeleid vereist van de meeste Koeien&Kansen-bedrijven maatregelen. Slechts 3 van de 15 bedrijven (20 %) hoeven hun bedrijfsvoering niet aan te passen. De overige wel. Soms ingrijpend, soms met weinig inspanning.

Extra kosten

- Slechts toepassen van mestafzet en verlaagde bemesting als reactie op het nieuwe mestbeleid leidt per bedrijf gemiddeld tot 600 kuub (extra) mestafzet en circa € 5.750 inkomensdaling, variërend van € 0 tot € 24.400.

- De strategie voor het bedrijf bij het mestbeleid met gebruiksnormen is afhankelijk van de persoon en de omstandigheden van het individuele bedrijf. Ondernemers kiezen niet massaal voor mestafzet, maar vinden mogelijkheden om de geschatte mestafzetkosten te verlagen. Zij slagen erin om de inkomensdaling gemiddeld tot circa € 2.450 terug te brengen, variërend van € 2.100 inkomensstijging tot € 13.700 inkomensdaling.

Maatregelen Koeien & Kansen

- Mestafvoer, verlaging van het stikstofbemestingsniveau en voeraankoop zijn wel de maatregelen die het vaakst voorkomen en eigenlijk rechtstreeks gesuggereerd (lees: opgelegd) worden door het beleid.

- Opvallend is dat veel bedrijven de kunstmestgift gaan verhogen bij het nieuwe mestbeleid. Dit heeft vaak te maken met compensatie van de afgevoerde stikstof en fosfaat via organische mest.

- Eenderde deel van de bedrijven gaat minder maïs telen. Via deze maatregel verkrijgen zij ook recht op derogatie, waardoor minder mestafzet nodig is.

Sector

- Veel bedrijven in de praktijk zullen vergelijkbaar reageren. Het bouwplan wordt aangepast voor derogatie en bedrijven zullen (moeten) inspelen op hun bedrijfsomstandigheden. Daarnaast zullen mestafvoer, verlagen van de stikstofbemesting en voeraankoop ook in de praktijk veel voorkomende reacties zijn.

Praktijktoepassing

Gebleken is dat omgaan met nieuw mestbeleid met gebruiksnormen op Koeien&Kansen-bedrijven niet zonder slag of stoot gaat. Dit vereist voor deze bedrijven wel enige stuurmanskunst, hoezeer zij ook al gefocust zijn op mineralenmanagement en op de hoogte zijn van beleidsvoornemens. De Koeien&Kansen-bedrijven lopen voor op de praktijk in reactie op beleid en hebben met elkaar veel kennis ontwikkeld over beleid en milieumaatregelen. Gezien het voorgaande, mogen we verwachten dat de praktijk niet van het ene op het andere moment optimaal kan werken met het gebruiksnormenbeleid. Voor de algemene praktijk is het verstandig om daar van bewust te zijn. Hoewel het nog een tijdje duurt dat de “strengste” gebruiksnormen zullen gelden, is het zinvol om vast nu kennis te nemen van mestbeleid met gebruiksnormen en mogelijkheden te verkennen voor optimalisering van de bedrijfsvoering bij dat beleid.

Gemiddeld daalt het inkomen per Koeien&Kansen-bedrijf circa € 2.450. Hoewel een klein aantal bedrijven er in slaagt het inkomen te verhogen, moet de melkveesector rekening houden met een inkomensdaling door het nieuwe mestbeleid met gebruiksnormen. Gegeven het feit dat de melkprijs naar verwachting ook daalt, zal de focus binnen de melkveehouderij nog meer op economisch rendement moeten liggen. De uitdaging voor de sector zal de komende jaren daarom nog steeds sterk bij kostprijsbeheersing liggen.

De optimale bedrijfsvoering voor het specifieke bedrijf hangt sterk af van de persoonlijke voorkeuren van de ondernemer die het bedrijf leidt en de omstandigheden van het bedrijf met zijn omgeving. Veehouders die in de omgeving kansen zien om via allerlei uitruilconstructies (bijvoorbeeld mest voor maïs o.i.d.) hun “overtollige” mest te plaatsen, moeten dat zeker proberen. Anderen zien weer mogelijkheden om goedkoop mest af te zetten, waar weer anderen mestafzet helemaal niet zien zitten en kiezen voor meer grond onder het bedrijf via pacht, grondgebruikersverklaringen of zelfs grondaankoop. Wel lijkt het in ieder geval zinvol voor melkveehouders met minder dan 70 % grasland om hun aandeel gras te verhogen tot boven de 70 %, zodat het bedrijf recht op derogatie geniet. Dit heeft overigens geen nadelige gevolgen voor de maïspremie, omdat die in 2009 “ontkoppeld” is. Dat betekent dat veehouders net zoveel (maïs)premie krijgen als het gemiddelde van de referentiejaren 2000, 2001 en 2002.

Momenteel (juli 2004) vertoont het beleid nog een flink aantal onzekerheden en hiaten. Dit betreffen onder andere de vraagstukken over correctie bij fosfaatverzadigde gronden, bedrijfsspecifieke excreties en grasland met gebruiksbeperkingen. Hier komt in de komende maanden duidelijkheid over. In bedrijfsplannen van voorliggende rapportage zijn hiervoor aannames gedaan. De kans is zeker aanwezig dat het beleid anders met deze facetten omgaat dan de projectleiding van Koeien & Kansen in het begin van 2004 inschatte. Melkveehouders doen er goed aan om de beleidsinvulling op deze punten goed in de gaten te houden en te betrekken bij de ontwikkeling van de bedrijfsstrategie.

Veehouders overwegen mogelijk een hogere excretie dan de forfaitaire norm na te streven. Dit verlaagt de kosten voor mestafzet, terwijl de stikstofbemesting hierdoor stijgt. Dit lijkt op korte termijn economisch interessant. Maar bij beoordeling van de milieuprestatie in 2009 zal dan blijken dat de milieukwaliteit verslechterd is. Continuering van derogatie voor Nederland door de EU wordt daardoor behoorlijk discutabel. Sectoraal is het daarom zeker zinvol om een bedrijfsspecifieke excretie na te streven, waarbij bedrijven daadwerkelijk (zullen) aantonen dat de excretie lager is dan de forfaitaire norm.

Omdat Koeien&Kansen-bedrijven dynamisch zijn en ook echte praktijkbedrijven, is de verwachting dat veel bedrijven in de praktijk vergelijkbaar zullen reageren op het mestbeleid met gebruiksnormen. De bedrijven met minder dan 70 % grasland doen er verstandig aan om hun bouwplan te wijzigen voor recht op derogatie. Vervolgens blijven mestafvoer, verlagen van de stikstofbemesting en voeraankoop voor de hand liggende, maar ook zeker te overwegen maatregelen. Daarnaast is zinvol om het blikveld verder te verruimen dan deze inventarisatie bij Koeien & Kansen en om andere mogelijkheden aan te grijpen die creatief en effectief een oplossing bieden bij het “mest- en milieuprobleem”.

Literatuur

Aarts, H.F.M., 2004. Forfaitaire excretie- en gebruiksnormen meststoffen in Koeien & Kansen. Notitie met inschatting van mestbeleid met gebruiksnormen, anno 2009.

Beldman, A.C.G. en G.J. Doornewaard, 2003. Van kwartje tot strategie. Koeien&Kansen-rapport nr. 14.

Geel, van P.L.B.A. 2004. Brief aan tweede kamer d.d. 2-7-04, kenmerk BWL/2004064070

Veerman, C.P. 2004. Brief aan tweede kamer d.d. 19-5-04, kenmerk DL. 2004/1608

www.cbs.nl: omvang melkveebedrijven in 2003

Zijlstra, J., 2003. Bedrijfsrapportages van integrale analyse van afzonderlijke bedrijven.

Bijlagen

Bijlage 1 Uitgewerkte plannen afzonderlijke bedrijven

Per Koeien&Kansen-bedrijf volgen in dit onderdeel de omschrijvingen van de plannen, zoals die verwerkt zijn door de afzonderlijke bedrijfsadviseurs. Het startpunt hierbij is de huidige situatie. Vervolgens wordt deze situatie vertaald naar het nieuwe mestbeleid nog voordat de betreffende veehouder inspeelt op het beleid. Daarna beschrijft de adviseur het plan van voorkeur. Per bedrijf wordt dit afgesloten met conclusies. De delen in deze bijlage zijn afkomstig uit de individuele plannen.

- **Van Laarhoven (Adviseur: Marcel Vermue (DLV))**

Plan 1: Analyse huidige, bestaande situatie
In dit plan is de stabiele beginsituatie doorgerekend. Dit plan is een prognose van de resultaten, op basis van de gemaakte analyse, zonder een wijziging in de huidige bedrijfsvoering.

Hieronder volgt een korte beschrijving van de bedrijfsopzet.

Het bedrijf heeft in 2002 een eigen melkquotum van 519530 kg met een vetreferentie van 4,25%. Dit melkquotum wordt vol gemolken met ± 81 melkkoeien. Gemiddeld zijn hiernaast nog zo'n 65 stuks jongvee. De melkproductie ligt zo rond de 6200 kg melk per gemiddeld aanwezige koe, met een vetgehalte van 4,30% vet en een eiwitgehalte van 3,60%. De melkprijs is voor de komende jaren begroot op 35 cent.

In plan 1 is gerekend naar de situatie in 2003, in dit jaar is 553.080 kg melk geleverd, het quotum was in 2003 589589 kg melk. Het quotum werd met 89 melkkoeien volgemolken. De gemiddelde melkproductie per koe is ± 6200 kg melk. Er is gerekend in de situatie van 2004 waarbij 25/30 stuks jongvee uitbesteed zijn.
Dit geeft een verlaging van de omzet en aanwas van € 11.000. Dit zijn de kosten van het uitbesteden van 25 tot 30 stuks jongvee 365 dagen per jaar.

Naast de melkveehouderij heeft het bedrijf nog € 14.200 aan jaarlijkse neveninkomsten. Deze bestaan voornamelijk uit EG subsidies.

De bedrijfsoppervlakte is 53,94 hectare(gemeten maat). Hiervan wordt de 27,04 hectare huiskavel gebruikt als grasland. 7,74 ha grasland is in gebruik van de 'Loonse en Drunense duinen', op dit perceel mag met 2 gve per ha geweid worden en er mag 30 ton vaste mest per ha aangewend worden. 7,2 ha is natuurgrasland. De overige 11,75 hectare is maïs. De grondsoort is goed ontwaterde zandgrond. Hiervan heeft de helft grondwatertrap 6 en de helft grondwatertrap 7. De koeien worden, dag en nacht beperkt geweid volgens een standweide systeem. Het stikstofniveau ligt op ongeveer 300 kg zuivere N per hectare gras inclusief de organische mest. De kalveren worden opgefokt met kunstmelk.

Al het vee wordt gehuisvest in een ligboxenstal. De krachtvoervoorziening gebeurt met een krachtvoercomputer. Er is voldoende mestopslag voor 7 maanden, met het huidige aantal melkkoeien. Voor de uitbreiding van het aantal koeien in 2003 is er te weinig mestopslag. Voor 2004 zal de opslag ongeveer weer voldoende zijn i.v.m. het uitbesteden van jongveeopfok.

Het mestuitrijden, maaien, inkuilen van gras en maïs en het ploegen laat u in loonwerk doen. De andere werkzaamheden worden met eigen mechanisatie en arbeid verricht. Er is zeer beperkt betaalde arbeid.

Plan 2: Aanpassing naar nieuw mestbeleid
In dit plan wordt de situatie doorgerekend zoals deze zal zijn indien u aan het nieuwe mestbeleid gaat voldoen. De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van "plan1: Huidige, bestaande situatie" zijn:

Het jongvee is volgens plan uitbesteed (25-30 dieren), met name hierdoor hoeft er geen mest afgevoerd te worden en kan er nog steeds mest aangevoerd worden.
Het natuurgrasland werd binnen MINAS meegeteld als gewoon grasland, maar binnen de nieuwe wetgeving zal de 7,74 ha van 'de duinen' als gras meegeteld worden (i.v.m. de 2 gve beweiding en de 30 kuub vaste mest), de 7,2 ha van het waterschap is meegeteld als natuurgrasland met een gebruiksnorm van 170 N en een aanvoerruimte van 85 N per ha.

Binnen MINAS was er een (KM+DM) stikstof aanvoerruimte van ongeveer 7200 kg N, in de nieuwe mestwetgeving ontstaat er een ruimte van 6500 kg stikstof. Aangezien binnen 'MINAS' ook niet alle stikstof opgebruikt werd zal het stikstofniveau op gras niet veranderen.
Er kunnen ongeveer dezelfde kilo's fosfaat uit kunstmest en drijfmest gebruikt worden als in de bestaande situatie.

Plan 3: Optimalisatie binnen kaders nieuw mestbeleid
Dit plan is grotendeels gelijk aan het vorige met dit verschil dat het saldo geoptimaliseerd is. Belangrijkste wijzigingen in de uitgangspunten ten opzichte van het vorige plan zijn:

Productie per koe is gestegen van 6200 kg melk naar 6900 kg melk waardoor het aantal melkkoeien zakt van 89 naar 80.
Door de daling van het aantal melkkoeien stijgt de bemestingsruimte en kan er ongeveer een 100 kuub varkensmest meer aangevoerd worden.
Door de daling van het aantal stuks koeien met een gelijkblijvend aantal stuks jongvee zal er meer levend vee afgezet kunnen worden of nog meer Belgische Blauwe stieren ingezet. Per koe zal de omzet en aanwas ongeveer met € 35 stijgen.

Welke opties vielen af bij planvorming in plan 3: optimalisatie
In de discussie over plan 3 en bij de keuze over welke maatregelen nu wel en niet genomen worden zijn onderstaande keuzen wel besproken, maar niet meegenomen.

Per maatregel wordt ook kort weergegeven waarom er over nagedacht is, maar waarom deze maatregel uiteindelijk niet tot uitvoering komt.

Voor het grasland van de 'duinen' wordt een hoge prijs per ha betaald ten opzichte van de lage groei van het jongvee: echter doordat mest afgezet moet worden is dit geen optie. Door het uitbesteden van het jongvee kan dit wel weer een optie worden.

Berekening en conclusies

Een korte samenvatting van de resultaten vindt u hieronder in Tabel 18.

Tabel 18 Samenvatting

	Bestaande situatie	Plan 1	Plan 2	Plan 3
Hectare cultuurgrond (gem. maat)	53,73	53,73	53,73	53,73
Percentage grasland van totale opp.	79	65	65	65
Geleverde kg melk per melkkoe (fabriek)	6.162	6.214	6.214	6.914
Melkproductie per hectare cultuurgrond	9.289	10.294	10.294	10.609
Productieresultaat	83.997	70.416	70.316	72.516
MINAS-overschot stikstof	95	101	107	109
MINAS-overschot fosfaat (incl. fosfaatkunstmest)	17	13	13	19
Plaatsingsruimte dierlijke mest (kg N)	12.493	12.493	12.857	12.857
Forfaitaire productie dierlijke mest (kg N)	10.660	9.594	11.225	10.235
Maximaal aan te voeren (kunst)mest (kg N)	7.100	7.200	6.460	6.955
Maximaal aan te voeren (kunst)mest (kg P_2O_5)	975	800	875	1.228
Mestafzetkosten	0	0	0	0

Conclusies

Plan 1
In de maatstaf van 2002-2003 is te zien dat er weinig zaken om een grote verandering vragen, alleen de veeartskosten zitten iets boven de maatstaf. Door het gestegen aantal koeien maar met het uitbesteden van jongvee is het tekort aan voer van 22.000 kVEM omgezet naar een overschot van 16.000 KVEM.
Op saldoniveau is dit te zien in de volgende zaken: Binnen de omzet en aanwas zijn de kosten van het uitbesteden meegenomen (ongeveer € 11.000). De voerkosten zijn gezakt i.v.m. minder ruwvoeraankoop, tevens zijn de veeartskosten op de maatstaf meerekent. Voor 2003 klopt dit ook met de werkelijkheid.

Plan 2
De gevolgen van het nieuwe mestbeleid zijn zeer beperkt. De bemestingsruimte is iets gezakt. Maar omdat deze binnen MINAS nooit geheel benut werd veranderd het stikstofniveau op gras niet. Er hoeft geen mest afgevoerd te worden en de aanvoerruimte van dierlijke mest is nagenoeg niet veranderd. Qua saldo is er alleen iets meer mest aangevoerd dan in plan 1, hierdoor zakken de bemestingskosten beperkt.

Plan 3
Door de stijging van de melkproductie per koe is het aantal melkkoeien gezakt van 89 naar 80, de hoeveelheid jongvee is gelijk gebleven. De omzet en aanwas is gestegen doordat de hoeveelheid jongvee gelijk gebleven is. Hierdoor moet er meer levend vee afgezet worden of kan er meer BBL ingezet worden.
Door de daling van het aantal melkkoeien is het overschot aan ruwvoer van 16000 kVEM gestegen naar een overschot van 30000 kVEM.
Het stikstofniveau op grasland is ten opzichte van plan 2 niet veranderd, wel is meer drijfmest ingezet dan in plan 2, hierdoor zakken de bemestingskosten.
Uitvoerig van plan 3 levert u € 2200 op, dit zit met name in de voerkosten en de loonwerkkosten.

- **Hoefmans (Adviseur: Marcel Vermue (DLV))**

Plan 1: Analyse huidige, bestaande situatie
In dit plan is de stabiele beginsituatie doorgerekend. Dit plan is een prognose van de resultaten, op basis van de gemaakte analyse, zonder een wijziging in de huidige bedrijfsvoering. Basis is 2002 doorgerekend naar de situatie qua melkleveranties en aantal melkkoeien van 2003. Wel is de keuze al gemaakt om aan de derogatie te voldoen (>70% gras), dit was in 2002 en 2003 niet het geval, hiermee is wel gerekend in de maatstafberekening van plan 1.

Hieronder volgt een korte beschrijving van de bedrijfsopzet.

Het bedrijf heeft een eigen melkquotum van 693000 kg met een vetreferentie van 4,43%. Dit melkquotum wordt volgemolken met ± 85 melkkoeien. Gemiddeld zijn hiernaast nog zo'n 50 stuks jongvee. De melkproductie ligt zo rond de 8500 kg melk per gemiddeld aanwezige koe, met een vetgehalte van 4,20 % vet en een eiwitgehalte van 3,35 %. De melkprijs is voor de komende jaren begroot op 31 cent.

Naast de melkveehouderij heeft het bedrijf nog € 10500 aan jaarlijkse neveninkomsten. Deze bestaan voornamelijk uit EG subsidies.

De bedrijfsoppervlakte is 43,6 hectare (gemeten maat) Hiervan wordt 30,6 hectare gebruikt als grasland. De overige 13 hectare is maïs. De grondsoort is droog zand. Hiervan heeft 22 ha GT 6, 7,2 ha GT 7 en 14,4 ha GT 8 . De koeien worden beperkt geweid (B3+8). Het stikstofniveau ligt op zo'n 300 kg zuivere N per hectare gras inclusief de organische mest. De kalveren worden opgefokt met kunstmelk.

Al het vee wordt gehuisvest in een ligboxenstal. De krachtvoervoorziening gebeurt met een krachtvoercomputer. Er is net voldoende mestopslag voor 7 maanden, echter door stijgend aantal melkkoeien begint dit krap te raken.

Het inkuilen van maïs en gras en het maïs zaaien laat u in loonwerk doen. De andere werkzaamheden worden met eigen mechanisatie en arbeid verricht. Er is geen betaalde arbeid.

Plan 2: Aanpassing naar nieuw mestbeleid
In dit plan wordt de situatie doorgerekend zoals deze zal zijn indien u aan het nieuwe mestbeleid gaat voldoen. De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van "plan 1: Huidige, bestaande situatie" zijn:

- Er moet nu 280 m^3 mest verplicht afgevoerd gaan worden per jaar.
- Er kan nu een 50 kg stikstof uit kunstmest minder gebruikt worden per jaar dan in de bestaande situatie.
- Er kan nu 270 kg fosfaat uit kunstmest minder gebruikt worden per jaar dan in de bestaande situatie.
- De aanvoerruimte van dierlijke mest is geheel weg.
- De totale bemesting op grasland (bij gelijkblijvende bemesting op maïsland) zal door de mestafvoer en de verminderde aanvoer uit kunstmeststikstof met 25 kg per ha dalen. Dit betekent een daling van 300 kg N naar 275 kg N.
- Door deze daling in bemesting zal de opbrengst op bedrijfsniveau met ongeveer 10.000 kVEM dalen.

Plan 3: Optimalisatie binnen kaders nieuw mestbeleid
Dit plan is grotendeels gelijk aan het vorige met dit verschil dat het saldo geoptimaliseerd is. Belangrijkste wijzigingen in de uitgangspunten ten opzichte van het vorige plan zijn:

- Minder koeien met een hogere productie per koe (van 8500 kg melk naar 9500 kg)
- Vergroting van het quotum met 40.000 kg t.o.v. 2003
- Door de daling in aantal koeien 140 m^3 minder mestafzet t.o.v. plan 2
- Het bemestingsniveau op grasland blijft gelijk, echter door de gestegen productie per koe is de ruwvoerbehoefte toegenomen met 9.000 kVEM.

Welke opties vielen af bij planvorming in plan 3: optimalisatie
In de discussie over plan 3 en bij de keuze over welke maatregelen nu wel en niet genomen worden zijn onderstaande keuzen wel besproken, maar niet meegenomen.

Per maatregel wordt ook kort weergegeven waarom er over nagedacht is, maar waarom deze maatregel uiteindelijk niet tot uitvoering komt.

Berekende excretienorm per koe per productieniveau: hierdoor zou er 200 kuub mest meer afgevoerd moeten worden. Mogelijk dat de werkelijke excretienorm (gebaseerd op aanvoer krachtvoer en de ruwvoeropname) wel mogelijkheden geeft; er wordt scherp gevoerd met een lage input van eiwit.
Minder land bijhuren, de 8 ha los land niet meer bijhuren zou betekenen dat er 500 kuub mest meer afgevoerd moet worden.
Beide opties zijn afgevallen i.v.m. de hoge kosten van mestafzet.

Berekening en conclusies
Samenvatting resultaten

Een korte samenvatting van de resultaten vindt u hieronder in Tabel 19.

Tabel 19 Samenvatting

	Bestaande situatie	Plan 1	Plan 2	Plan 3
Hectare cultuurgrond (gem. maat)	40,84	43,60	43,60	43,60
Percentage grasland van totale opp.	63	70	70	70
Geleverde kg melk per melkkoe (fabriek)	8.392	8.471	8.471	9.563
Melkproductie per hectare cultuurgrond	16.440	16.514	16.514	17.546
Productieresultaat	77.619	61.151	57.851	63.351
MINAS-overschot stikstof	117	127	121	136
MINAS-overschot fosfaat (incl. fosfaatkunstmest)	31	30	15	22
Plaatsingsruimte dierlijke mest (kg n)	9.494	10.360	10.900	10.900
Forfaitaire productie dierlijke mest (kg n)	9.815	10.380	12.025	11.475
Maximaal aan te voeren (kunst)mest (kg n)	5.400	4.700	4.668	4.668
Maximaal aan te voeren (kunst)mest (kg P_2O_5)	690	450	178	178
Mestafzetkosten	0	0	2.800	1.400

Conclusies

Plan 1
Tussen het saldo van de maatstaf en de werkelijke cijfers van 2002 en 2003 zit per kg melk een verschil van 3,1 cent. In de melkprijs zit het grootste verschil, in de plannen is uitgegaan van 31 ct. opbrengst, de werkelijkheid in 2002 was 36 ct.
Aan de toegerekende kosten is ten opzichte van de maatstaf nog 1,6 ct. te verbeteren. Dit zit in verschillende kostenposten. Door de lagere melkprijs (€ 18.000) en de gestegen afschrijvingspost (€ 9400) daalt het productieresultaat met € 15.000, ondanks dat er met lagere kosten en een hogere melkleverantie is gerekend.

Plan 2
In plan 2 zijn de gevolgen van het nieuwe mestbeleid meegenomen: meer aankoop ruwvoer nodig en € 2800 mestafzetkosten.
Het nieuwe mestbeleid kost voor uw bedrijf € 3300.

Plan 3
Door de productie per koe te laten stijgen en de totale bedrijfsproductie met 45.000 kg melk te laten stijgen zal het productieresultaat met € 5500 stijgen. De afschrijving van het extra melkquotum (€ 5.500) is meegenomen.

- **Menkveld & Wijnbergen (Adviseur Paul Welhuis (DLV))**

Plan 1: Analyse huidige, bestaande situatie
In dit plan is de stabiele beginsituatie doorgerekend. Dit plan is een prognose van de resultaten, op basis van de gemaakte analyse, zonder een wijziging in de huidige bedrijfsvoering.

Hieronder volgt een korte beschrijving van de bedrijfsopzet.
Het bedrijf heeft een eigen melkquotum van 908.863 kg met een vetreferentie van 4,26%. Er is hiernaast 0 leasemelk. Dit melkquotum wordt vol gemolken met ± 120 melkkoeien. Gemiddeld zijn hiernaast nog zo'n 90 stuks jongvee. De melkproductie ligt zo rond de 7400 kg melk per gemiddeld aanwezige koe, met een vetgehalte van 4,45% vet en een eiwitgehalte van 3,53%. De melkprijs is voor de komende jaren begroot op 31 cent.

Naast de melkveehouderij heeft het bedrijf nog € 39.500 aan jaarlijkse neveninkomsten. Deze bestaan voornamelijk uit EG subsidies, monetaire compensaties, fiscale bijtellingen, subsidies agrarisch natuurbeheer en de teelt van suikerbieten.

De bedrijfsoppervlakte is 74,40 hectare (gemeten maat).
Hiervan wordt 60,62 hectare gebruikt als grasland.
Van dit grasland is 19,86 ha natuurgrasland
De overige 12,08 hectare is maïs.
De grondsoort varieert nogal. Van een goed ontwaterde zandgrond, een droge zandgrond die beregend kan worden, een zeer goed ontwaterde kleigrond tot een matig ontwaterde kleigrond. De grondwatertrappen variëren van IV tot en met VIII, waarbij op zandgrond ca. 30 ha. GT VII/VIII heeft.
De koeien worden beperkt geweid (B4 en er wordt volop bijgevoerd met snijmaïs en graskuil tot wel 11 kg dier/dag).
Het stikstofniveau ligt op zo'n 164 kg zuivere N per hectare gras inclusief de organische mest.
De kalveren worden opgefokt met kunstmelk. De voerkosten zijn berekend op 100% van de norm.

Al het vee wordt gehuisvest in een ligboxenstal. De krachtvoervoorziening gebeurt met een krachtvoercomputer.
Er is voldoende mestopslag voor 7 maanden.

U doet erg veel werkzaamheden zelf.
Een beperkt deel wordt in loonwerk verricht, te weten de bietenteelt, het inkuilen van het gras en het zaaien, spuiten en oogsten van de snijmaïs, naast grondwerk en slootonderhoud.
Er is geen betaalde arbeid.

Plan 2: Aanpassing naar nieuw mestbeleid
In dit plan wordt de situatie doorgerekend zoals deze zal zijn indien u aan het nieuwe mestbeleid gaat voldoen. De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van "plan1: Huidige, bestaande situatie" zijn:

- Er moet nu 256 m^3 mest meer verplicht afgevoerd gaan worden per jaar.
- Er kan nu 5777 kg stikstof uit kunstmest minder gebruikt worden per jaar dan in de bestaande situatie.
- Er kan nu 777 kg fosfaat uit kunstmest minder gebruikt worden per jaar dan in de bestaande situatie
- Van de mest aanvoerruimte kunt u geen gebruik meer maken.

Plan 3: Optimalisatie binnen kaders nieuw mestbeleid
Dit plan is grotendeels gelijk aan het vorige met dit verschil dat het saldo geoptimaliseerd is. Belangrijkste wijzigingen in de uitgangspunten ten opzichte van het vorige plan zijn:

- Aangezien u op korte termijn uw stal fors gaat uitbreiden en daartoe al investeringsverplichtingen bent aangegaan is de situatie berekend die u in 2006 wenselijk acht.
- Deze situatie houdt in een uitbreiding van het melkquotum tot 1.400.000 kg melk.
- De realisatie van de huisvesting met verplaatsing en uitbreiding voeropslag.
- De melkstal hoeft niet uitgebreid te worden.

De totale investeringen van dit plan komen uit op: 1.362.000. Namelijk € 862.000 voor de uitbreiding van het melkquotum en vee en 500.000 € voor de investering in de stal en verplaatsing van de voeropslag.
Deze situatie levert een forse toename van melkquotum per hectare op.
Dit heeft tot gevolg dat u uw beweidingssysteem wijzigt van beperkt weiden naar summerfeeding + enkele uren weiden, dat er extra voer (maïs) wordt aangekocht en er extra mestafzet moet komen.

U denkt, dankzij de oprichting in uw gemeente van een “Natuurbank”, in de nabije toekomst de mest af te kunnen zetten tegen 5 €/m3. Er blijkt n.a.v. uw onderzoek in uw gemeente nogal wat grond in handen te zijn van Natuurbeschermings-organisaties, gestopte veehouders en particulieren die wel bereid zijn mest op hun grond te willen ontvangen. O.a. i.v.m. de OZB-waardering. Bij de berekening is de maïsaankoop gesteld op 0,09 €/Kvem.

In deze situatie moet 8996 kg N (= 2776 m^3!) mest af worden gezet, terwijl er daarnaast 5377 kg N en 777 Kg P_2O_5 minder mag worden aangevoerd.
De mestafzet alleen al kost u bij 5 €/m3: 1 euro per 100 kg melk.
Velen gaan zelfs uit van 10 €/ m^3 oftewel 2 euro per 100 kg melk.

Welke opties vielen af bij planvorming in plan 3: optimalisatie
In de discussie over plan 3 en bij de keuze over welke maatregelen nu wel en niet genomen worden zijn onderstaande keuzen wel besproken, maar niet meegenomen.

Per maatregel wordt ook kort weergegeven waarom er over nagedacht is, maar waarom deze maatregel uiteindelijk niet tot uitvoering komt.

- Uitbreiding van de oppervlakte grond met 30 ha, waarvan 10 ha natuurgrasland van Sbb (140€/ha), 12 ha grasland (1200€/ha) en 8 ha maïs (1200€/ha).
  Er is gerekend met 1200 €/ha zijnde een gangbare huurprijs danwel de rentelasten bij de aankoop van 1 hectare voor 28.000 €/ha plus de grond- en waterschapslasten.
  Deze optie is afgevallen, omdat er nogal wat extra risico’s zijn.
  Te weten de extra financieringslast door de aankoop van de grond en de hiermee gepaard gaande te forse financiering op het totale bedrijf.
  De vraag naar extra arbeid (die nu al beperkt is) als gevolg van uitbreiding van de oppervlakte met 30 hectaren.
- Maïs aankoop en mestafzet is in principe met enkele telefoontjes te regelen, waarbij de vrijgekomen tijd benut kan worden voor de verzorging van de extra dieren als gevolg van de uitbreiding van het melkquotum.
  Ook kan de vrijgekomen tijd benut worden voor het handelen. Het kiezen van de juiste partners op de juiste momenten voor de afzet van mest en de aanvoer van voer.
  Als nadeel kan gezien worden het feit dat u graag extra grond verwerft om later als wisselgeld in te zetten voor een betere verkaveling.
- Tevens wilt u graag de contacten met Natuurbeschermingsinstanties aanhalen omdat u op termijn met hen verdere mogelijkheden ziet voor natuurbeheer, maar ook voor het voldoen aan de mestwetgeving.
- Er is gerekend met een forse uitbreiding van het melkquotum en de bouw van een stal omdat daartoe al investeringsverplichtingen zijn aangegaan en u op deze manier de efficiëntie van uw bedrijfsvoering en toekomstig rendement kunt verbeteren.

Berekening en conclusies

Een korte samenvatting van de resultaten vindt u hieronder in Tabel 20.

Tabel 20 Samenvatting

	Huidige situatie	Plan 1	Plan 2	Plan 3
Hectare cultuurgrond (gem. maat)	54,72	54,54	54,54	54,54
Percentage grasland van totale opp.	75	75	75	75
Geleverde kg melk per melkkoe (fabriek)	7.537	7.323	7.323	7.521
Melkproductie per hectare cultuurgrond	15.426	16.113	16.113	24.820
Productieresultaat	55.260	36.353	35.353	884
MINAS-overschot stikstof	108	90	104	51
MINAS-overschot fosfaat (incl. fosfaatkunstmest)	4	10	5	-4
Plaatsingsruimte dierlijke mest (kg n)	18.137	18.125	17.011	17.011
Forfaitaire productie dierlijke mest (kg n)	14.561	15.439	17.840	26.007
Maximaal aan te voeren (kunst)mest (kg n)	11.670	11.350	5.973	5.973
Maximaal aan te voeren (kunst)mest (kg P_2O_5)	1.456	1.090	313	313
Mestafzetkosten	0	0	1.279	13.882

Conclusies

Plan 1
Plan 1 laat zien dat de optimalisatie er toe leidt dat ondanks een melkprijsdaling van 2,2 eurocenten het productieresultaat + afschrijvingen in totaal slechts € 2625 lager uitkomt (= 0,29 eurocent).
Dit is met name te realiseren door een stijging van de post omzet en aanwas
(minder uitval en ziekte) en een daarmee samenhangende daling van de gezondheidskosten en voerkosten.
Let wel de N gift is verlaagd in verband met plan 2, maar zou de N-gift gelijk zijn gebleven, dan was het verschil i.p.v. € 2625 slechts € 229.
Daarnaast zijn de bewerkingskosten lager als gevolg van minder onderhoud en de inzet van de nieuwe machines.
Mineralentechnisch scoort u nog steeds goed.

Plan 2
Dit plan laat een daling zien van het productieresultaat van 1500 €.
Dit is het gevolg van de kosten voor mestafzet : 256 m^3 a 5€/ m^3 en de extra aankoop van kunstmest.

Plan 3
Plan 3 geeft de situatie weer bij een sterke melkquotum groei naast de uitbreiding van de stal.
Als gevolg van de sterke stijging van het melkquotum per hectare neemt de post ruwvoeraankoop fors toe.
Ook moet de afzet van de mest fors stijgen en wel tot 9000 kg N.
Dit is 2776 m3. U gaat er van uit dat de afzet lukt voor 5€/m3, zodat de afzetkosten
13.882 € bedragen.
Wanneer we tevens de afschrijvingen mee nemen dan blijkt dat het resultaat per 100 kg melk af neemt met 1,6 €.
Door de quotumvergroting vindt er totaal gezien een stijging plaats van 78031 €.
Afhankelijk van uw privé-onttrekkingen, de vervangingsinvesteringen, uw aflossingsstrategie en het rentepercentage van de leningen moet nauwkeurig gekeken worden of er voldoende liquiditeit over blijft.
Wanneer de MINAS-wetgeving zou blijven bestaan, dan was de hoeveelheid mest die u op uw eigen bedrijf kon aanwenden beduidend hoger en was hiermee het totale bemestingsniveau van uw grasland hoger en daarmee de voeropbrengst en waarschijnlijk tevens de voerkwaliteit.
Met andere woorden plan 3 pakt duidelijk veel negatiever uit onder de nieuwe Mestwetgeving dan onder MINAS.
Qua voer zal dit al gauw 4.000 € uit maken en qua mestafvoer 9.000 €, wanneer de afzet op 5€/ m^3 is gerekend.
Dit is zo al 13.000 € oftewel 1/3 gezinsinkomen.
Daarnaast blijft de vraag dat als er zo veel mest afgezet gaat worden of er dan voldoende mest overblijft voor het op peil houden van de bodemvruchtbaarheid.

Wanneer de *bedrijfsspecifieke norm* gehanteerd wordt dan hoeft er 70 m^3 minder afgezet worden. Dit scheelt zowel in afzetkosten als opbrengend vermogen van uw
grond.
Zou het derogatieverzoek afgewezen worden, dan zou er op uw bedrijf nog 1837 m^3 mest *meer* afgezet moeten worden. Dit is bij 5 €/ m^3 : 9185 €.
Daarnaast blijft er nog minder mest, oftewel 5952 kg N minder over voor de bodemvruchtbaarheid van uw bedrijf.

- **Eggink (Adviseur Paul Welhuis (DLV))**

Plan 1: Analyse huidige, bestaande situatie
In dit plan is de stabiele beginsituatie doorgerekend. Dit plan is een prognose van de resultaten, op basis van de gemaakte analyse, zonder een wijziging in de huidige bedrijfsvoering.

Hieronder volgt een korte beschrijving van de bedrijfsopzet.

Het bedrijf heeft een eigen melkquotum van 517.477 kg met een vetreferentie van 4,34%.
Er is hiernaast geen leasemelk.
Dit melkquotum wordt vol gemolken met ± 71 melkkoeien.
Gemiddeld zijn hiernaast nog zo'n 47 stuks jongvee.
De melkproductie ligt zo rond de 6621 kg melk per gemiddeld aanwezige koe, met een vetgehalte van 4,90% vet en een eiwitgehalte van 3,48%.
De melkprijs is voor de komende jaren begroot op 32,5 cent.

Naast de melkveehouderij heeft het bedrijf nog € 41.500 aan jaarlijkse neveninkomsten. Deze bestaan voornamelijk uit fiscale bijtellingen, projecten, verhuur en consultancyinkomsten

De bedrijfsoppervlakte is 45 hectare (gemeten maat).
Hiervan wordt 41,40 hectare gebruikt als grasland. De overige 3,60 hectare is akkerbouw (suikerbieten).
De grondsoort is goed ontwaterde zandgrond. Hiervan heeft 45 ha GT VI.
De koeien worden dag en nacht op stal gehouden (Summerfeeding).
Het stikstofniveau ligt op zo'n 301 kg zuivere N per hectare gras inclusief de organische mest.
De kalveren worden opgefokt met eigen melk.
De voerkosten zijn berekend op 85 % van de norm.

Al het vee wordt gehuisvest in een ligboxenstal. De krachtvoervoorziening gebeurt met een krachtvoercomputer.
Er is voldoende mestopslag voor 7 maanden.

Het inkuilen (gedeeltelijk) en het sloten maaien laat u in loonwerk doen. De andere werkzaamheden worden met eigen mechanisatie en arbeid verricht. Er wordt geen gebruik gemaakt van het inhuren van vreemde arbeid.

Plan 2: Aanpassing naar nieuw mestbeleid
In dit plan wordt de situatie doorgerekend zoals deze zal zijn indien u aan het nieuwe mestbeleid gaat voldoen. De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van "plan1: "huidige, bestaande situatie" zijn:

Er moet nu 0 m^3 mest meer, dan wel minder verplicht afgevoerd gaan worden per jaar. De mest *aanvoer*ruimte wordt met 1181 kg N verlaagd
Er kan nu 358 kg stikstof uit kunstmest minder gebruikt worden per jaar dan in de bestaande situatie.
Er kan nu 87 kg fosfaat uit kunstmest minder gebruikt worden per jaar dan in de bestaande situatie
Mocht de derogatie niet door gaan dan moet er op dit bedrijf 2696 kg N afgevoerd worden. Dit is bij een gehalte in de mest van 3,4 kg N/ m^3 een afvoer van 793 m3.
Bij afvoerkosten van 10 €/ m^3 is dit een extra kostenpost van 7930 €.

Plan 3: Optimalisatie binnen kaders nieuw mestbeleid
Dit plan is grotendeels gelijk aan het vorige plan, met dit verschil dat het saldo geoptimaliseerd is.
De belangrijkste wijzigingen in de uitgangspunten ten opzichte van het vorige plan zijn:

- Uitbreiding melkquotum tot 600.000 kg melk.
- Uitbreiding van de veestapel.
- Verhoging van de melkproductie van de koeien.
- Beperkte aanpassing jongveehuisvesting.
- Geen wijziging in grondoppervlakte.

Welke opties vielen af bij planvorming in plan 3: optimalisatie
In de discussie over plan 3 en bij de keuze over welke maatregelen nu wel en niet genomen worden zijn onderstaande keuzen wel besproken, maar niet meegenomen.

Per maatregel wordt ook kort weergegeven waarom er over nagedacht is, maar waarom deze maatregel uiteindelijk niet tot uitvoering komt.

Sterke vergroting melkquotum tot 800.000 kg.
In verband met onduidelijkheid betreffende de bedrijfsopvolging wordt voorlopig van dit plan afgezien, aangezien er dan nogal een forse investering in melkquotum moet plaats vinden. Toch biedt dit plan ondanks een forse stijging van de geproduceerde kilo's melk per hectare mogelijk perspectief. Qua nieuwe mestwetgeving moet er wel mest afgezet worden (800 m3), maar als u die tegen 5 €/m^3 af kunt zetten en alles wordt doorgerekend zonder extra investering in de stalruimte (volgens u ook niet nodig) dan is het productieresultaat + afschrijvingen : 169.000 (= 23,0/100 kg melk).

Als investering is gehanteerd:
282.523 kg melk a 1,60/100 kg = 452.000,
uitbreiding veestapel : 36.000
onvoorzien : 12.000
verkoop bietenquotum : -20.000
Totaal 480.000 €.
Bij 4 % rente en afschrijving van het melkquotum in 10 jaar zijn de jaarlasten
19.200 + 45.200 = 64.400.
Het is echter de vraag of u zo fors moet gaan investeren omdat de liquiditeit net beneden nul zakt, terwijl in het plan gerekend is met volledige neveninkomsten (kan dit nog naast 800.000 kg melk) en met 4 % rente.
Is de afzet 10 €/m3, hetgeen u verwacht, dan is uw inkomen 0,5 €/100 kg lager en zal dit plan nog risicovoller worden.

Uitbreiding tot 800.000 kg melk met de aanleg van een wierenbassin.

Planopzet:
800.000 kg melk.
40 hectare grasland.
Afstoten bietenland en verkoop bietenquotum (-20.000 €).
Aankoop 283.000 kg melkquotum met bijbehorend vee en onvoorzien: 480.000 €.
Verdere investering in steekvaste mestopslag : 250m2 = 20.000 € en in een stalmeststrooier :10.000 €.
Totale investering : 510.000 €.

U zou graag willen bepalen of de stikstofexcretienormen in werkelijkheid wel kloppen en daartoe kan o.a. bovenstaand project opgestart worden.

Hierbij is medefinanciering van en ondersteuning door derden erg belangrijk.
Dit i.v.m. het innoverende karakter van deze investering en de eis dat er minimaal 2000 m^3 *geproduceerde mest moet zijn.*
De ondernemers zijn sterk geporteerd van dit plan maar zonder cofinanciering is het risico te groot, daar er fors in melkquotum geïnvesteerd zal moeten worden.

Berekening en conclusies
Samenvatting resultaten

Een korte samenvatting van de resultaten vindt u hieronder in Tabel 21.

Tabel 21 Samenvatting

	Bestaande situatie	Plan 1	Plan 2	Plan 3
Hectare cultuurgrond (gem. maat)	41,26	45,00	45,00	45,00
Percentage grasland van totale opp.	88	92	92	92
Geleverde kg melk per melkkoe (fabriek)	6.945	6.621	6.621	7.057
Melkproductie per hectare cultuurgrond	**11.950**	10.446	10.446	12.232
Productieresultaat	88.970	51.100	51.100	60.098
MINAS-overschot stikstof	119	96	96	72
MINAS-overschot fosfaat (incl. fosfaatkunstmest)	-3	-1	-1	-1
Plaatsingsruimte dierlijke mest (kg N)	10.038	10.962	11.250	11.250
Forfaitaire productie dierlijke mest (kg N)	8.448	8.877	10.346	11.219
Maximaal aan te voeren (kunst)mest (kg N)	7.672	8.262	7.904	7.468
Maximaal aan te voeren (kunst)mest (kg P_2O_5)	958	958	898	898
Mestafzetkosten	0	0	0	0

Conclusies

Plan 1
U draait mineralentechnisch (MINAS) een heel goed resultaat, maar door een daling van de melkprijs en overige opbrengsten (minder bietenland) daalt uw productieresultaat + afschrijvingen.

Plan 2
De nieuwe mestwetgeving heeft in principe geen directe gevolgen voor uw bedrijf.
U hoeft geen mest af te zetten en er blijft voldoende bemestingsruimte over.
Wel daalt de mogelijkheid om mest aan te voeren fors.
Qua inkomen is er niet direct een effect te berekenen.
Wel als de derogatie wordt afgewezen.
Dan is er extra mestafzet nodig van 800 m3.

Plan 3
Dit plan laat zien dat er onder de nieuwe Mestwetgeving nog steeds mogelijkheden liggen op uw bedrijf.
Daar heeft u, naar eigen zeggen, in het recente verleden ook volop op ingespeeld door fors in grondoppervlak uit te breiden.
Dit heeft er wel toe geleid dat de financieringslasten zijn gestegen en daarmee nieuwe investeringsplannen kritisch moeten worden bekeken alvorens er toe wordt over gegaan.

Alternatief plan : 800.000 kg melkquotum.
Ook laat de berekening van een uitbreiding tot 800.000 kg melk zien dat er onder condities mogelijkheden liggen.
Wel is er door de nieuwe Wetgeving een extra mestafzetpost te verwachten van 8500 € bij 10 €/ m^3 en zelfs 19000 € (een half jaarinkomen) als de derogatie door de EG wordt afgewezen.

- **Bomers (Adviseur Paul Welhuis (DLV))**

Plan 1: Analyse huidige, bestaande situatie
In dit plan is de stabiele beginsituatie doorgerekend. Dit plan is een prognose van de resultaten, op basis van de gemaakte analyse, zonder een wijziging in de huidige bedrijfsvoering.

Hieronder volgt een korte beschrijving van de bedrijfsopzet.

Het bedrijf heeft een eigen melkquotum van 800.000 kg met een vetreferentie van 4,35%.
Er is hiernaast 0 kg leasemelk.
Dit melkquotum wordt vol gemolken met 102 melkkoeien. Gemiddeld zijn hiernaast nog zo'n 50 stuks jongvee. De melkproductie ligt rond de 8.000 kg melk per gemiddeld aanwezige koe, met een vetgehalte van 4,39% vet en een eiwitgehalte van 3,41%.
De melkprijs is voor de komende jaren begroot op 34 cent.

Naast de melkveehouderij heeft het bedrijf nog € 48.000 aan jaarlijkse neveninkomsten. Deze bestaan voornamelijk uit fiscale bijtellingen, EG subsidies, monetaire compensaties en inkomsten uit de vakantieverblijven.

De bedrijfsoppervlakte is 66,40 hectare (gemeten maat) Hiervan wordt 45,10 hectare gebruikt als grasland. Daarnaast is er 12,30 hectare maïs, 5,10 hectare akkerbouw en 3,90 hectare akkerranden (natuur-). De grondsoort is leemhoudende zandgrond. Hiervan heeft 57,40 ha GT IV. De koeien worden beperkt geweid (B4 + 11).
Het stikstofniveau ligt op 293 kg zuivere N per hectare gras inclusief de organische mest. De kalveren worden opgefokt met eigen koemelk.

Al het vee wordt gehuisvest in een ligboxenstal. De krachtvoervoorziening gebeurt met een krachtvoercomputer. Er is voldoende mestopslag voor 7 maanden.

Het sloten uitmaaien en een deel van de maïsteelt laat u in loonwerk doen. De andere werkzaamheden worden met eigen mechanisatie en arbeid verricht.
Er is een vaste medewerker.

Plan 2: Aanpassing naar nieuw mestbeleid
In dit plan wordt de situatie doorgerekend zoals deze zal zijn indien u aan het nieuwe mestbeleid gaat voldoen. De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van "plan1: Huidige, bestaande situatie" zijn:

Er moet nu 0 m^3 mest meer of minder verplicht afgevoerd gaan worden per jaar.
Er kan nu 5424 kg stikstof uit kunstmest minder gebruikt worden per jaar dan in de bestaande situatie.
Er kan nu 521 kg fosfaat uit kunstmest meer gebruikt worden per jaar dan in de bestaande situatie
Er kan 317 kg N minder aangevoerd worden uit mest.

Plan 3: Optimalisatie binnen kaders nieuw mestbeleid
Dit plan is grotendeels gelijk aan het vorige met dit verschil dat het saldo geoptimaliseerd is. Belangrijkste wijzigingen in de uitgangspunten ten opzichte van het vorige plan zijn:

Meer melkquotum en daarmee gepaard gaande uitbreiding van de veestapel.
Uitbreiding van de bedrijfsoppervlakte met pachtgrond (i.v.m. SKAL-eisen)
Uitbreiding ligboxenstal, aanleg voeropslag en aankoop melkquotum voor in totaal 670.000 €.
Uitbesteden van 60 stuks jongvee. 20 dieren kunnen thuis gehuisvest worden.

Welke opties vielen af bij planvorming in plan 3: optimalisatie
In de discussie over plan 3 en bij de keuze over welke maatregelen nu wel en niet genomen worden zijn onderstaande keuzen wel besproken, maar niet meegenomen.

Per maatregel wordt ook kort weergegeven waarom er over nagedacht is, maar waarom deze maatregel uiteindelijk niet tot uitvoering komt.

Meer melkkoeien in verband met de eisen van de SKAL.
Meer bouwland in verband met de > 70% eis ten aanzien van N-behoeftige gewassen.
Het naar huis halen van al het jongvee. In verband met de huisvestingsruimte.

Tevens heeft u vergaande plannen om mestvergisting op uw bedrijf te beginnen
Daartoe is zowel door u zelf als door derden het nodige denk en rekenwerk verricht.
Dankzij het feit dat u nog steeds twijfelt om er mee te beginnen heeft u wel gebruik kunnen maken van voortschrijdend inzicht.
De laatste berekening heb ik op 10 april van u ontvangen.
In deze planvorming is hier nog *geen* rekening mee gehouden alhoewel het wel op korte termijn een nadere analyse behoeft.
Ook gezien het innovatieve karakter van deze investering past het goed binnen een project als Koeien & Kansen.
Maar vanzelfsprekend staat allereerst de continuïteit van uw bedrijf voorop.

Berekening en conclusie
Samenvatting resultaten

Een korte samenvatting van de resultaten vindt u hieronder in Tabel 22.

Tabel 22 Samenvatting

	Bestaande Situatie	Plan 1	Plan 2	Plan 3
Hectare cultuurgrond (gem. maat)	60,50	62,50	62,50	96,50
Percentage grasland van totale opp.	69	72	72	71
Geleverde kg melk per melkkoe (fabriek)	7.545	7.787	7.787	7.693
Melkproductie per hectare cultuurgrond	13.094	12.708	12.708	11.161
Productieresultaat	82.418	63.885	63.885	48.974
MINAS-overschot stikstof	11	22	22	22
MINAS-overschot fosfaat (incl. fosfaatkunstmest)	9	11	11	7
Plaatsingsruimte dierlijke mest (kg n)	14.279	14.896	16.288	24.788
Forfaitaire productie dierlijke mest (kg n)	12.891	12.186	13.895	19.680
Maximaal aan te voeren (kunst)mest (kg n)	8.759	8.440	3.016	5.799
Maximaal aan te voeren (kunst)mest (kg P_2O_5)	704	635	1.156	2.226
Mestafzetkosten	0	0	0	0

Conclusies

Plan 1
Dit plan laat zien dat er nog goede mogelijkheden zijn in de vorm van kostenbesparing en dat er qua MINAS geen enkel probleem is.

Plan 2
Dit plan laat zien dat de nieuwe mestwetgeving geen financiële gevolgen heeft voor uw bedrijf, behalve als het derogatieverzoek aan de EG wordt afgewezen.
In die situatie zou u 724 m^3 mest af moeten zetten. Met de daarmee samenhangende kosten (3600 € bij 5€/m3). Daarnaast zal hierdoor de hoeveelheid
uit te rijden mest verminderen met de daarmee gepaard gaande negatieve gevolgen op de bodemvruchtbaarheid. Bij uw biologische bedrijfsvoering is mest hard nodig om voldoende voeropbrengsten te kunnen realiseren.

Plan 3
In dit plan kiest u ervoor om de bedrijfsvoering efficiënter te maken.
Er is meer arbeidsaanbod aanwezig en u wilt dit beter benutten.
Wat op valt is dat het productieresultaat lager is, maar als de afschrijvingen erbij geteld worden, is het resultaat *totaal* hoger, per kilo melk ca. 1 cent lager.

Afhankelijk van uw privé-onttrekkingen (incl. belastingen), uw financieringsbeleid (rente en aflossingspercentage) en de volgens u noodzakelijke vervangingsinvesteringen is na te gaan wat voor u de *kritieke* opbrengstprijs kan zijn van de melk.

Ook dient u er rekening mee te houden dat de vraag naar arbeid in dit plan toegenomen is.

Zou de derogatie in dit plan niet door gaan dan moet er 726 m^3 mest afgezet worden.
Bij de *bedrijfsspecifieke norm* zou er zelfs 758 m^3 mest afgezet moeten worden.

- **Van Wijk (Adviseur Barend Meerkerk (DLV))**

Plan 1: Analyse huidige, bestaande situatie
In dit plan is de stabiele beginsituatie doorgerekend. Dit plan is een prognose van de resultaten, op basis van de gemaakte analyse, zonder een wijziging in de huidige bedrijfsvoering.

Hieronder volgt een korte beschrijving van de bedrijfsopzet.

Het bedrijf heeft een eigen melkquotum van 755.000 kg met een vetreferentie van 4,25%. Er is hiernaast geen leasemelk. Dit melkquotum wordt volgemolken met ± 80 melkkoeien. Gemiddeld zijn hiernaast nog zo'n 55 stuks jongvee. De melkproductie ligt zo rond de 9.375 kg melk per gemiddeld aanwezige koe, met een vetgehalte van 4,28% vet en een eiwitgehalte van 3,37%. De melkprijs is voor de komende jaren begroot op 30 cent (afwijkend van de overige K&K bedrijfsplannen i.v.m. lage gehalten.

Naast de melkveehouderij heeft het bedrijf nog € 18.000,- aan jaarlijkse neveninkomsten. Dat bestaat voornamelijk uit fiscale bijtellingen/ EG subsidie, monetaire compensatie, en diverse overige opbrengsten.

De bedrijfsoppervlakte is 42,65 hectare (gemeten maat) Hiervan wordt 34,59 hectare gebruikt als grasland. De overige 8,06 hectare is maïs. De grondsoort is goed ontwaterde kleigrond. Hiervan heeft 42,65 ha GT III*. De koeien worden beperkt geweid (siësta-systeem). Het stikstofniveau ligt op zo'n 260 kg zuivere N per hectare gras inclusief de organische mest. De kalveren worden opgefokt met kunstmelk. De krachtvoerkosten zijn berekend op 110% van de norm, het gevolg hiervan is een hogere krachtvoernorm, en een lagere ruwvoernorm. Dit sluit ook beter aan bij de werkelijkheid.

Al het vee wordt gehuisvest in een ligboxenstal. De krachtvoervoorziening gebeurt met een krachtvoercomputer. Er is voldoende mestopslag voor 7 maanden.

Een wijziging ten opzichte van de bestaande situatie in 2002 is een groter quotum, namelijk 755.000 kg melk. Er wordt vanuit gegaan dat dit met 80 melkkoeien volgemolken kan worden. Ook is er extra maïsland bijgekomen, en is de stal inmiddels uitgebreid t.o.v. de bestaande situatie.

Plan 2: Aanpassing naar nieuw mestbeleid
In dit plan wordt de situatie doorgerekend zoals deze zal zijn indien u aan het nieuwe mestbeleid gaat voldoen. De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van "plan1: Huidige, bestaande situatie" zijn:

- Er moet nu 292 m^3 mest verplicht afgevoerd gaan worden per jaar.
- Er kan nu 2205 kg stikstof uit kunstmest meer gebruikt worden per jaar dan in de bestaande situatie (plan 1), hierbij moet opgemerkt worden dat Van Wijk in plan 1 op bedrijfsniveau 727 kg stikstof onder de toegestane verliesnorm uit zou komen. Het netto verschil is dan 1478 kg stikstof wat meer gestrooid mag worden (hoeft natuurlijk niet gebruikt te worden).
- Er kan nu 2469 kg fosfaat uit kunstmest minder gebruikt worden per jaar dan in de bestaande situatie. Er is nog geen rekening gehouden met een mogelijke correctie voor fosfaatfixerende gronden. Het verschil zal kleiner worden indien hier wel mee gerekend wordt.

- De 2829 kg fosfaat die gegeven wordt in plan 1 komt voort uit het landbouwkundige advies gebaseerd op de helft percelen met toestand vrij laag voor fosfaat, en de andere helft laag.

  Als er niet méér dan 360 kilo fosfaat gebruikt mag worden in plan 2, èn er wordt nog 416 kg fosfaat afgevoerd met mest, is duidelijk dat de fosfaattoestand dan zéér onder druk komt te staan (verschil is dan tussen plan 1 en 2 2885 kg fosfaat; dit is 67 kilo per hectare). De fosfaattoestand zal verder dalen. Hier is voor gecorrigeerd bij de ruwvoerproductie van het eigen land door de groeidepressie met 6% te corrigeren. De depressie zal voor het grootste deel in het voorjaar vallen, dus bij het beste gras (onderzoek moet gaan uitwijzen of dit juist is ingeschat, het kan ook meer of minder depressie zijn. Kees geeft zelf tijdens de bespreking van dit plan aan dat hij verwacht dat dit wel 10 procent kan zijn).

Plan 3: Optimalisatie binnen kaders nieuw mestbeleid
Dit plan is grotendeels gelijk aan het vorige met dit verschil dat het saldo geoptimaliseerd is. Belangrijkste wijzigingen in de uitgangspunten ten opzichte van het vorige plan zijn:

Er is vanuit gegaan dat een bedrijfsspecifieke excretie mogelijk is geworden. Daarom is gerekend met een excretie van 105 kg N per melkkoe.
Er is extra maïsland gehuurd à € 750,- per hectare zodat er geen mest meer afgevoerd hoeft te worden. Hiervoor is 3,2 hectare extra nodig indien er ook rekening gehouden wordt met de bedrijfsspecifieke excretie.
Door meer mest thuis te kunnen houden is de groeidepressie 1% lager aangehouden als in plan 2, tevens is het stikstofniveau op het grasland daardoor iets hoger uitgekomen.
Vanwege de vergelijkbaarheid van de plannen zijn geen situaties doorgerekend met een groter melkquotum o.i.d.

Welke opties vielen af bij planvorming in plan 3: optimalisatie
In de discussie over plan 3 en bij de keuze over welke maatregelen nu wel en niet genomen worden zijn onderstaande keuzen wel besproken, maar niet meegenomen.

Per maatregel wordt ook kort weergegeven waarom er over nagedacht is, maar waarom deze maatregel uiteindelijk niet tot uitvoering komt.

- Minder jongvee. Omdat al een kritische grens wat betreft hoeveelheid jongvee is bereikt (6,9 per 10 melkkoeien) leek het ons niet verstandig het hier in te gaan zoeken. Zou er nog méér jongvee zijn geweest zou dit een reële optie zijn geweest.
- De verhouding grasland/ maïsland aanpassen. Snijmaïs past prima als aanvulling naast grasland. Omdat er nu ook al voldaan wordt aan derogatie heeft het geen nut minder snijmaïs te gaan telen om die reden. In de komende periode moet wel goed onderzocht worden hoe snijmaïs te telen met minder dierlijke (be)mest(ing).
- Huren van grasland waar de mogelijkheid is om een Subsidie Agrarisch Natuurbeheer (SAN subsidie) op aan te vragen. Een aantrekkelijke optie, maar er is niet veel land beschikbaar op dit moment waar deze mogelijkheden op van toepassing zijn.
- Samenwerken met een akkerbouwer. Omdat er ook nog land te huren valt in de regio is éérst deze optie doorgerekend. Dit zou een goed alternatief kunnen zijn.
- De te hoge mestproductie op het bedrijf oplossen door alleen mest af te zetten (zie plan 2) is afgevallen als goedkoopste/ beste optie vanwege de te verwachten hoge mestafzetkosten.

Berekening en conclusies
Een korte samenvatting van de resultaten vindt u hieronder in Tabel 23.

Tabel 23 Resultaten plannen

	Bestaande situatie	Plan 1	Plan 2	Plan 3
Hectare cultuurgrond (gem. maat)	36,78	42,65	42,65	45,85
Percentage grasland van totale opp.	92	81	81	75
Geleverde kg melk per melkkoe (fabriek)	8.751	9.375	9.375	9.375
Melkproductie per hectare cultuurgrond	17.608	17.585	17.585	16.358
Productieresultaat	39.075	23.500	20.480	22.350
MINAS-overschot stikstof	165	148	143	149
MINAS-overschot fosfaat (incl. fosfaatkunstmest)	84	75	9	12
Plaatsingsruimte dierlijke mest (kg N)	0	10.663	10.663	11.463
Forfaitaire productie dierlijke mest (kg N)	0	11.830	11.830	11.430
Maximaal aan te voeren (kunst)mest (kg N)	0	5.059	7.264	7.280
Maximaal aan te voeren (kunst)mest (kg P_2O_5)	0	2.829	360	295
Mestafzetkosten	0	0	2.920	0

Conclusies

Plan 1
Dit plan is een toetsing van de huidige situatie met daaraan gekoppeld een vertaling naar de actuele situatie.

De conclusies hieruit zijn dat het saldo nog met ruim € 8.000,= te verbeteren is. Deze verbetering is vooral te halen uit de posten omzet en aanwas, en overige toegerekende veekosten .
De voerkosten zijn momenteel al een stuk scherper dan in de bestaande situatie van 2002, lagen ze in 2002 nog boven de maatstaf, nu liggen ze er inmiddels onder (dus beter dan de maatstaf, € 2400,-).

De mineralenoverschotten laten volgens norm echter een dalende lijn zien. Dit komt vooral door de verdunning over meer hectaren, en een lagere ruwvoeraankoop op bedrijfsniveau omdat er nu meer snijmaïs op het eigen bedrijf geteeld wordt. Het saldo is lager dan in de bestaande situatie, dit komt voor een groot deel door de lagere melkprijs waar mee gerekend wordt.

Door de investering(en) is het productieresultaat fors gedaald, vooral de post afschrijvingen is flink toegenomen door de bouw van de stal en de aanschaf van extra melk (hetzelfde geldt voor de te betalen rente aan de bank en de aflossingsverplichtingen).

Plan 2
Dit plan geeft plan 1 weer met daaraan gekoppeld de effecten van inpassing van het nieuwe mestbeleid (plan 1 in nieuw mestbeleid tijdperk).

De gevolgen hiervan zijn dat er een gedwongen mestafvoer ontstaat van 292 ton op jaarbasis. Ter compensatie zou er meer kunstmest aangevoerd moeten worden.
Voor stikstofkunstmest is hier ook mee gerekend. Fosfaatkunstmest wordt er nu juist véél minder gebruikt omdat meer niet is toegestaan (exclusief compensatie voor fosfaatfixatie). Dit geeft op zich een verlaging van de bemestingskosten, alleen deze moeten gecompenseerd worden met hogere ruwvoeraankoopkosten vanwege een te verwachten opbrengstdepressie (die nu nog moeilijk correct valt in te schatten).

Uiteindelijk neemt in dit plan het saldo maar € 600,= af. Het totale bedrijfsresultaat daalt echter met € 3.000,=. Dit door vooral door extra kosten van mestafzet, en het hierboven verklaarde saldoverschil.

Plan 3
Dit plan gericht op optimalisatie qua productieresultaat.

Belangrijk voor dit plan is dat er de mogelijkheid komt voor een bedrijfsspecifieke excretie. Door een 400 kilo lagere excretie in dit plan worden de mestafzetkosten € 1000,= lager bij eenzelfde veestapel omvang.

Daarnaast wordt er extra bouwland gehuurd zodat er geen mest meer afgezet hoeft te worden. Dit bouwland wordt gebruikt voor de teelt van snijmaïs. Deze maïs wordt aangevoerd op het bedrijf en vervangt daarmee een groot deel van de ruwvoeraankopen. De pachtprijs waarmee gerekend is, is € 750,- per hectare.

De fosfaataanvoer uit kunstmest is in deze situatie nog iets lager dan in plan 2, dit komt door de grotere oppervlakte snijmaïs. Het zal de vraag zijn of, en zo ja hoever de ruwvoerproductie bij de lage fosfaatgiften in plan 2 en 3 zal dalen vanwege bemesten onder behoefte.

Dit plan biedt binnen het nieuwe stelsel het meeste perspectief. Dit vooral doordat er geen mest afgevoerd hoeft te worden. Zolang er nog behoefte is aan extra ruwvoer blijft extra grond aantrekkelijker dan mestafzet vanwege de hoge mestafzetkosten. Het saldo neemt, vooral door lagere ruwvoerkosten en extra snijmaïspremie toe met ruim € 4.800,=. Het saldo per kg melk neemt toe met 0,5 cent. Ten opzichte van plan 1 (MINAS-situatie) neemt het saldo met € 4250,- toe.

Het totale bedrijfsresultaat is in plan 3 € 1150,- lager dan in plan 1 door extra pachtkosten en teeltkosten van snijmaïs (vaak kun je snijmaïs goedkoper aankopen dan zelf telen). Het nieuwe mestbeleid kost dus altijd geld, zelfs in een geoptimaliseerde situatie.

Voor wat betreft de mineralenoverschotten leidt plan 3 niet tot problemen, het blijft binnen de toegestane MINAS-verliesnormen. Aantrekkelijk aan dit plan is dat er meer mest beschikbaar blijft in de bedrijfskringloop.

- **De Vries (Adviseur John de Leeuw (DLV))**

Plan 1: Analyse huidige, bestaande situatie
In dit plan is de stabiele beginsituatie doorgerekend. Dit plan is een prognose van de resultaten, op basis van de gemaakte analyse, zonder een wijziging in de huidige bedrijfsvoering.

Hieronder volgt een korte beschrijving van de bedrijfsopzet.

Het bedrijf heeft een eigen melkquotum van 602.805 kg met een vetreferentie van 4,39%. Er is hiernaast 50.000 kg leasemelk. Dit melkquotum wordt vol gemolken met ± 76 melkkoeien. Gemiddeld zijn hiernaast nog zo'n 54 stuks jongvee. De melkproductie ligt zo rond de 8700 kg melk per gemiddeld aanwezige koe, met een vetgehalte van 4,35% vet en een eiwitgehalte van 3,48%. De melkprijs is voor de komende jaren begroot op 31 cent.

Naast de melkveehouderij heeft het bedrijf nog € 25.000 aan jaarlijkse neveninkomsten. Deze bestaan voornamelijk uit 2^{e} tak schapen, spuitwerkzaamheden bij derden, bestuurlijke functies en natuuropbrengsten.

De bedrijfsoppervlakte is 43,00 hectare (gemeten maat) Hiervan wordt 43,00 hectare gebruikt als grasland. Er is geen maïs. De grondsoort is matig ontwaterde veengrond. De koeien worden dag en nacht geweid (O3 + 3). Het stikstofniveau ligt op zo'n 230 kg zuivere N per hectare gras inclusief de organische mest. De kalveren worden opgefokt met kunstmelk. De voerkosten zijn berekend op 107% van de krachtvoernorm en de graslandopbrengst staat op 105% van de norm.

Al het vee wordt gehuisvest in een ligboxenstal. De krachtvoervoorziening gebeurt met een krachtvoercomputer. Er is voldoende mestopslag voor 7 maanden.

Het mestuitrijden, maaien, inkuilen en aanrijden, baggerspuiten en slootschonen laat u in loonwerk doen. De andere werkzaamheden worden met eigen mechanisatie en arbeid verricht. Er is geen betaalde arbeid, echter wel gezinsarbeid.

Plan 2: Aanpassing naar nieuw mestbeleid
In dit plan wordt de situatie doorgerekend zoals deze zal zijn indien u aan het nieuwe mestbeleid gaat voldoen. De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van "plan1: Huidige, bestaande situatie" zijn:

- Er moet nu 206 m^3 mest meer verplicht afgevoerd gaan worden per jaar.
- Er kan nu 4092 kg stikstof uit kunstmest meer gebruikt worden per jaar dan in de bestaande situatie.
- Er kan nu 688 kg fosfaat uit kunstmest meer gebruikt worden per jaar dan in de bestaande situatie
- In dit plan wordt er eveneens 50.000 kg melk geleasd voor een bedrag van € 8.340,-. Verder neemt de post Loonwerk iets af door het minder uitrijden van mest, daarentegen nemen de kosten van eigen mechanisatie met het zelfde bedrag toe wegens het extra strooien van kunstmest.

Plan 3: Optimalisatie binnen kaders nieuw mestbeleid
Dit plan is grotendeels gelijk aan het vorige met dit verschil dat het saldo geoptimaliseerd is. Belangrijkste wijzigingen in de uitgangspunten ten opzichte van het vorige plan zijn:

- Meer koeien en minder jongvee.
- Huren van 6 ha bouwland voor de productie van snijmaïs.
- Bedrag aan huur is begroot op € 1800,- per hectare incl. meststoffen. Hiervoor wordt maïs thuis geleverd. Bouwland is premiewaardig.
- Aankoop 50.000 kg melk en 25.000 kg leasemelk.
- Kosten van huur bouwland komen in beeld via bemesting en pacht.
- Maïs wordt volledig geteeld op basis van kunstmest en de alle drijfmest blijft op het eigen bedrijf ter beschikking van het grasland.
- Bemestingsniveau voor het grasland blijft gelijk aan huidige situatie.
- Koeien blijven gemiddeld in zomer circa 16 uur per dag weiden.

Welke opties vielen af bij planvorming in plan 3: optimalisatie
In de discussie over plan 3 en bij de keuze over welke maatregelen nu wel en niet genomen worden zijn onderstaande keuzen wel besproken, maar niet meegenomen.

Per maatregel wordt ook kort weergegeven waarom er over nagedacht is, maar waarom deze maatregel uiteindelijk niet tot uitvoering komt.

Huidige quotum aanhouden en stoppen met leasen. Dus quotum van 602.000 kg melk. In deze situatie neemt de omvang van de veestapel wel af, met als gevolg minder mestafzet, echter het productieresultaat laat dan een negatief beeld zien richting toekomst.
Huren van 4 ha natuurland met mestplaatsing van 170 kg per hectare. In dit plan blijft gebruiksquotum gelijk aan huidige situatie. Dit plan biedt geen toekomst. Het financiële resultaat is fors negatief doordat de, eventueel, beschikbare grond op minimaal 3 km afstand ligt. Kosten wegen veel te zwaar door voor bewerkingen en daarbij nog kwaliteitsverlies van gewonnen ruwvoer.

Berekening en conclusies
Samenvatting resultaten

Een korte samenvatting van de resultaten vindt u hieronder in Tabel 24.

Tabel 24 Resultaten plannen

	Bestaande situatie	Plan 1	Plan 2	Plan 3
Hectare cultuurgrond (gem. maat)	43,00	43,00	43,00	49,00
Percentage grasland van totale opp.	100	100	100	88
Geleverde kg melk per melkkoe (fabriek)	8.657	8.436	8.436	8.531
Melkproductie per hectare cultuurgrond	15.301	15.302	15.302	13.929
Productieresultaat	28.371	32.075	29.584	29.420
MINAS-overschot stikstof	145	184	173	151
MINAS-overschot fosfaat (incl. fosfaatkunstmest)	12	22	30	26
Plaatsingsruimte dierlijke mest (kg N)	10.750	10.750	10.750	12.250
Forfaitaire productie dierlijke mest (kg N)	11.464	11.575	11.575	11.688
Maximaal aan te voeren (kunst)mest (kg N)	6.460	6.373	9.030	9.311
Maximaal aan te voeren (kunst)mest (kg P_2O_5)	339	299	688	744
Mestafzetkosten	0	0	2.060	0

Conclusies

Plan 1
Dit plan is een toetsing van de huidige situatie. De conclusies hieruit zijn dat het saldo met ruim € 7.000,= te verbeteren is. Dit resultaat is vooral te halen uit de posten Fokkerij en Diergezondheid en huidige jongveebezetting. De voerkosten kunnen lager door nog iets meer efficiëntie te halen in de weideperiode. Daarnaast is de werkelijke brokprijs 1 ct/kg hoger dan de norm. Financieel is dit plan aantrekkelijk. De mineralenoverschotten laten volgens norm echter een stijgende lijn zien wat tot heffing zal leiden.

Plan 2
Dit plan geeft de optimalisering van de huidige situatie aan met daaraan gekoppeld de effecten van inpassing van het nieuwe mestbeleid.
De gevolgen hiervan zijn dat er een gedwongen mestafvoer ontstaat van 206 ton op jaarbasis. Ter compensatie moet er meer kunstmest aangevoerd worden.
Uiteindelijk neemt in dit plan het Saldo maar € 400,= af. Het totale bedrijfsresultaat daalt echter bijna € 2.500,=. Dit door extra kosten van mestafzet, hogere kunstmestaankopen en hogere bewerkingskosten. Dit bedrijfsresultaat is berekend op basis van leasen van 50.000 kg melk.

Plan 3
Dit plan is meer op de toekomst gericht. Het eigen quotum wordt hierbij uitgebreid met 50.000 kg koopmelk en lease van 25.000 kg.
Daarnaast wordt er gezocht naar een samenwerkingsverband met een collega akkerbouwer welke 6 ha bouwland gaat verhuren voor de teelt van snijmaïs. Deze maïs wordt aangevoerd op het bedrijf en vervangt daarmee een groot deel van de ruwvoeraankopen. De teelt hiervan gebeurt volledig op basis van kunstmest en de verrekening op basis van pachtprijs per ha.

De fosfaataanvoer uit kunstmest is in deze situatie, wegens het nieuwe mestbeleid, afgeblokt op 15 kg per hectare uit kunstmest. Volgens norm zou er een behoefte zijn aan 22 kg fosfaat per hectare. Het is hierbij de vraag of de ruwvoerproductie in deze situatie aan de norm kan voldoen.

Dit plan biedt binnen het nieuwe stelsel het meeste perspectief. Er hoeft geen mest afgevoerd te worden, er ontstaat zelfs nog iets ruimte om mest aan te voeren of het bedrijf verder uit te breiden met extra quotum tot 700.000 kg.
Het saldo neemt, door lagere voerkosten en 25.000 kg melk, toe met ruim € 21.000,=. Het saldo per kg melk neemt toe met 0,7 cent.
Het totale bedrijfsresultaat laat een positieve ontwikkeling zien van circa € 3.250,=.

Voor wat betreft de mineralenoverschotten leidt plan 3 niet tot problemen.

Als in dit plan ook 50.000 kg melk geleasd wordt en geen aankoop plaatsvindt, dan laat het bedrijfsresultaat een negatieve ontwikkeling zien van € 5.250,= ten opzichte van Plan 1.

- **Pijnenborg-Van Kempen-Van Kempen (Adviseur Jan van Middelaar (DLV))**

Plan 1: Analyse huidige, bestaande situatie
In dit plan is de stabiele beginsituatie doorgerekend. Dit plan is een prognose van de resultaten, op basis van de gemaakte analyse, zonder een wijziging in de huidige bedrijfsvoering.

Hieronder volgt een korte beschrijving van de bedrijfsopzet.

Het bedrijf heeft een eigen melkquotum van 693.000 kg met een vetreferentie van 4,25 %. Er is hiernaast geen leasemelk. Dit melkquotum wordt volgemolken met ± 90 melkkoeien. Gemiddeld zijn hiernaast nog zo'n 60 stuks jongvee. De melkproductie ligt zo rond de 7400 kg melk per gemiddeld aanwezige koe, met een vetgehalte van 4,58 % vet en een eiwitgehalte van 3,60 %. De melkprijs is voor de komende jaren begroot op dezelfde opbrengstprijs als 2002. We weten dat dit niet reëel is, maar we willen de verschillen als gevolg van gewijzigde wetgeving in beeld brengen.

Naast de melkveehouderij heeft het bedrijf nog € 29000,- aan jaarlijkse neveninkomsten. Deze bestaan voornamelijk uit EG subsidies en presentiegelden.

De bedrijfsoppervlakte is 39,1 hectare (gemeten maat) Hiervan wordt 22,65 hectare gebruikt als grasland. De overige 16,35 hectare is maïs. De grondsoort is goed ontwaterde zandgrond. Hiervan heeft 22,59 ha GT VI (huiskavel), en 16,51 ha GT VII (veldkavels). De koeien worden dag en nacht geweid (B4 + 8). Het stikstofniveau ligt op zo'n 320 kg zuivere N per hectare gras inclusief de organische mest. Het plan hierbij was 370 kg, maar door de extreme droogte is dit niet gerealiseerd. De kalveren worden opgefokt met kunst melk. De voerkosten zijn berekend op 122 % van de norm.

Al het vee wordt gehuisvest in een ligboxenstal. De krachtvoervoorziening gebeurt met een krachtvoercomputer. Er is onvoldoende mestopslag voor 7 maanden.

Het maaien, schudden, kunstmeststrooien, weideslepen en frezen worden met eigen mechanisatie en arbeid verricht. De andere werkzaamheden worden in loonwerk verzorgt. Er is geen betaalde arbeid. Uw vader springt nog wel regelmatig bij.

Plan 2: Aanpassing naar nieuw mestbeleid
In dit plan wordt de situatie doorgerekend zoals deze zal zijn indien u aan het nieuwe mestbeleid gaat voldoen. De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van "plan1: Huidige, bestaande situatie" zijn:

- Er moet nu ruim 1200 m^3 mest meer verplicht afgevoerd gaan worden per jaar.
- Er kan nu bijna 1000 kg stikstof uit kunstmest meer gebruikt worden per jaar dan in de bestaande situatie.
- Er kan nu 1120 kg fosfaat uit kunstmest meer gebruikt worden per jaar dan in de bestaande situatie
- De huidige afvoer van 400 m^3 moet in dit plan blijven. De totale mestafvoer moet dus naar ruim 1600 m^3
- Er wordt nu veel 'dunne fractie' varkensmest aangevoerd om kunstmest N te besparen. Dit komt geheel te vervallen

Plan 3: Optimalisatie binnen kaders nieuw mestbeleid
Dit plan is grotendeels gelijk aan het vorige met dit verschil dat het saldo geoptimaliseerd is. Belangrijkste wijzigingen in de uitgangspunten ten opzichte van het vorige plan zijn:

- Meer grasland
- Minder bouwland
- Geen aanvoer dunne fractie
- Verplichte afvoer RVDM

Welke opties vielen af bij planvorming in plan 3: optimalisatie
In de discussie over plan 3 en bij de keuze over welke maatregelen nu wel en niet genomen worden zijn onderstaande keuzen wel besproken, maar niet meegenomen.

Per maatregel wordt ook kort weergegeven waarom er over nagedacht is, maar waarom deze maatregel uiteindelijk niet tot uitvoering komt.
Nog meer grasland
Nog minder bouwland (4,5 ha maïs i.p.v. 9,36)

Deze opties zijn vervallen, omdat er op saldoniveau geen toegevoegde waarde inzit.

Berekening en conclusies
Een korte samenvatting van de resultaten vindt u hieronder in **Tabel 25**.

Tabel 25 Resultaten plannen

	Bestaande situatie	Plan 1	Plan 2	Plan 3
Hectare cultuurgrond (gem. maat)	39,1	39,1	39,1	39,1
Percentage grasland van totale opp.	58	68	66	76
Geleverde kg melk per melkkoe (fabriek)	7384	7485	7222	7222
Melkproductie per hectare cultuurgrond	15675	16655	16624	16624
Productieresultaat	€ 78240	€ 114689	€ 90267	€ 100966
MINAS-overschot stikstof	154	157	24	99
MINAS-overschot fosfaat (incl. fosfaatkunstmest)	14	13	-4	7
Plaatsingsruimte dierlijke mest (kg n)	6647	6647	6647	9775
Forfaitaire productie dierlijke mest (kg n)	12481	12885	13110	13110
Maximaal aan te voeren (kunst)mest (kg n)	6061	5410	6115	5067
Maximaal aan te voeren (kunst)mest (kg P_2O_5)	1081	1242	1217	251
Mestafzetkosten	14585	15595	16158	8338

Conclusies

Plan 1
In dit plan wordt de bedrijfsvoering geoptimaliseerd naar de situatie in 2003, met de prijzen van 2002. Resultaat is een saldoverbetering van ruim € 28000,-. Hiervan is ruim € 12000,- afkomstig van niet te betalen superheffing. Bijna € 7000,- is afkomstig van lagere krachtvoerkosten. De quotumkosten (in bestaande situatie leasekosten) heb ik hier voor de verdere vergelijking laten vervallen. Dit is een bedrag van € 16510,-.
Door quotumkosten en quotum planning is er dus € 28681,- verandert in het productieresultaat. Het vervallen van de leasekosten wordt vervangen door afschrijvingen en rente. Deze vallen echter weer weg door afgeschreven quotum uit het verleden. In de plannen heb ik ze daarom helemaal laten vervallen.
Het productieresultaat neemt door bovengenoemde zaken toe met € 37690,-. Hiervan is € 9009,- terug te voeren op verbetering van het management

Plan 2
In dit plan wordt er gerekend met een grotere oppervlakte grasland. Het saldo stijgt t.o.v. plan 1 niet. Hogere posten zijn echter wel ruwvoer- en kunstmestaankoop, en loonwerk (meer oogsten aangekocht voer). Buiten het saldo is er nog de post van mestafvoer. Deze post (gerekend op € 16168,-) moet nog van het saldo afgetrokken als extra kostenpost! In de berekeningen ben ik er van uit gegaan dat de bedrijfsvoering (het management) hetzelfde blijft als in 2002.
T.a.v. quotum kosten heb ik de kosten van rente en afschrijving voor het gekochte quotum ook niet meegenomen, omdat deze niet afhankelijk zijn van het mestbeleid.
Het productieresultaat zal als gevolg van het nieuwe mestbeleid dalen met € 25297,-

Plan 3
In plan 3 is de situatie met meer grasland geoptimaliseerd t.o.v. plan 2. Dit betekent dat hier wordt voldaan aan de huidige derogatie eisen. Dit is de bedrijfsaanpassing die u door wilt voeren voor het nieuwe mestbeleid.

In deze situatie dalen de krachtvoerkosten licht, maar stijgen de aankopen van ruwvoer en loonwerk (oogst gekocht ruwvoer). De aankoop van kunstmest daalt fors, en de afvoerkosten van mest dalen eveneens.

Het productieresultaat stijgt weer met € 10325,- t.o.v. de vorige situatie.

- **De Kleijne (Adviseur Jan van Middelaar (DLV))**

Plan 1: Analyse huidige, bestaande situatie
In dit plan is de stabiele beginsituatie doorgerekend. Dit plan is een prognose van de resultaten, op basis van de gemaakte analyse, zonder een wijziging in de huidige bedrijfsvoering.

Hieronder volgt een korte beschrijving van de bedrijfsopzet.

Het bedrijf heeft een eigen melkquotum van 609975 kg met een vetreferentie van 4,15 %. Er is geen leasemelk. In 2002 is het quotum niet volgemolken. Dit melkquotum wordt volgemolken met ± 75 melkkoeien. Gemiddeld zijn hiernaast nog zo'n 50 stuks jongvee. De melkproductie ligt zo rond de 7500 kg melk per gemiddeld aanwezige koe, met een vetgehalte van 4,55% vet en een eiwitgehalte van 3,51%. De melkprijs is voor de komende jaren begroot op dezelfde opbrengstprijs als 2002. We weten dat dit niet reëel is, maar we willen de verschillen als gevolg van gewijzigde wetgeving in beeld brengen.

Naast de melkveehouderij heeft het bedrijf nog € 12898,- aan jaarlijkse neveninkomsten. Deze bestaan voornamelijk uit EG subsidie en inkomsten uit o.a. excursies.

De bedrijfsoppervlakte is 43,5 hectare (gemeten maat) Hiervan wordt 36,5 hectare gebruikt als grasland. De overige 7 hectare is maïs. De grondsoort is goed ontwaterde zandgrond en kleigrond. Hiervan heeft ruim 33 ha GT VII, en 9,4 ha GT V. De koeien worden beperkt geweid (siësta beweiding, via standweiden met 8 kg DS bijvoeding). Het stikstofniveau ligt op zo'n 300 kg zuivere N per hectare gras inclusief de organische mest. De kalveren worden opgefokt met kunstmelk. De voerkosten zijn berekend op 100% van de norm.

Al het vee wordt gehuisvest in een ligboxenstal. De krachtvoervoorziening gebeurt met een krachtvoercomputer. Er is voldoende mestopslag voor 7 maanden.

Het mestuitrijden en de maïsteelt en maïsoogst laat u in loonwerk doen. De andere werkzaamheden worden met eigen mechanisatie en arbeid verricht. Er is geen vaste arbeider. Wel springt uw vader nog (met afnemende) regelmatig bij.

Er kan binnen de huidige wetgeving 6203 kg N en 315 kg P_2O_5 aangevoerd worden.
Mestafvoer is niet nodig

Plan 2: Aanpassing naar nieuw mestbeleid
In dit plan wordt de situatie doorgerekend zoals deze zal zijn indien u aan het nieuwe mestbeleid gaat voldoen. De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van "plan1: Huidige, bestaande situatie" zijn:

Met de grond in Westerbeek gedeeltelijk als grasland én de 'enclave' als gewoon grasland (wel extensiever) voldoet u wel aan derogatie. Dit betekent i.p.v. mestafvoer, een aanvoerruimte van 60 kg N uit dierlijke mest.
Er kan nu, naast drijfmest, nog 4520 kg N uit kunstmest aangevoerd worden.
Er kan nu nog 437 kg fosfaat uit kunstmest gebruikt worden per jaar.

Plan 3: Optimalisatie binnen kaders nieuw mestbeleid
Dit plan is grotendeels gelijk aan het vorige met dit verschil dat het saldo geoptimaliseerd is. Belangrijkste wijziging in de uitgangspunten ten opzichte van het vorige plan zijn:

De grond van de énclave telt volledig als natuurgrond.

Door deze 'papieren' wijziging verandert vooral de bemestingsruimte:
Er moet 285 ton RVDM afgevoerd worden
De aanvoer van N uit kunstmest daalt naar 1790 kg.
De maximale aanvoer van kunstmestfosfaat daalt naar 176 kg
Welke opties vielen af bij planvorming in plan 3: optimalisatie
In de discussie over plan 3 en bij de keuze over welke maatregelen nu wel en niet genomen worden zijn onderstaande keuzen wel besproken, maar niet meegenomen.

Per maatregel wordt ook kort weergegeven waarom er over nagedacht is, maar waarom deze maatregel uiteindelijk niet tot uitvoering komt.

Totale oppervlakte Westerbeek in maïsland. Het resultaat is geen derogatie. Dit betekent veel te veel mestafvoer, en dus teveel kosten.
‘Enclave’ als gewoon grasland. Dit jaar mag er nog wel bemest worden, maar dat gaat op korte termijn veranderen.Het plan zou dan eigenlijk al achterhaalt zijn voor het tot uitvoering komt.

Berekening en conclusies
Samenvatting resultaten

Een korte samenvatting van de resultaten vindt u hieronder in **Tabel 26**.

Tabel 26 Resultaten plannen

	Bestaande situatie	Plan 1	Plan 2	Plan 3
Hectare cultuurgrond (gem. maat)	28,5	43,5	43,5	43,5
Percentage grasland van totale opp.	59	85	86	77
Geleverde kg melk per melkkoe (fabriek)	7542	7733	7733	7733
Melkproductie per hectare cultuurgrond	18790	15896	15896	15896
Productieresultaat	€ 61615	82553	82101	76734
MINAS-overschot stikstof	45	125	113	31
MINAS-overschot fosfaat (incl. fosfaatkunstmest)	15	40	30	32
Plaatsingsruimte dierlijke mest (kg n)	4845	6678	10875	9675
Forfaitaire productie dierlijke mest (kg n)	10699	10815	10815	10815
Maximaal aan te voeren (kunst)mest (kg n)	4702	6203	4520	1790
Maximaal aan te voeren (kunst)mest (kg P_2O_5)	146	315	437	176
Mestafzetkosten				2850

Conclusies

Plan 1
In dit plan is de basis vertaalt naar de huidige situatie en geoptimaliseerd. Door meer grond en meer afgeleverde melk zijn er meer opbrengsten (melkgeld) en minder kosten (ruwvoer). Door de extensivering is de mestafvoer kleiner en de mogelijke kunstmestaanvoer veel groter. Er is een saldoverbetering mogelijk van € 20.000,-.

Plan 2
In dit plan is gerekend met de plannen zoals ze in januari 2004 lagen voor het mestbeleid. In uw visie is de grond in de enclave ‘gewone’ grond die gewoon mee moet tellen. Wel wilt u de grond wat extensiever beheren dan de andere grond.
Gevolg is dat er meer ruwvoer gekocht moet worden (€ + 2300,-), maar anderzijds ook minder kunstmest (- € 800,-). Door dat het gekochte ruwvoer energierijker is kan er iets minder en iets goedkoper krachtvoer gekocht worden. Totaal op saldoniveau kost dit € 452,-.

Plan 3
In dit plan is de enclave volledig geteld als natuurgrond (zoals richtlijnen Koeien & Kansen). Dit betekent dat er 285 ton RVDM afgezet moet worden. Bovendien moet er minder bemest worden. Dit betekent automatisch hogere ruwvoeraankopen. De bemestingskosten zakken echter ook. Op saldo niveau kost u dit 229 euro.

De mestafzetkosten komen hier echter nog overheen. Dit kost ook nog 2850 euro. Het productieresultaat daalt uiteindelijk met 3079 euro.

- **Van Hoven (Adviseur Jan van Middelaar (DLV))**

Plan 1: Analyse huidige, bestaande situatie
In dit plan is de stabiele beginsituatie doorgerekend. Dit plan is een prognose van de resultaten, op basis van de gemaakte analyse, zonder een wijziging in de huidige bedrijfsvoering.

Hieronder volgt een korte beschrijving van de bedrijfsopzet.

Het bedrijf heeft een eigen melkquotum van 749972 kg met een vetreferentie van 4,30 %. Er is hiernaast 62934 leasemelk. Dit melkquotum wordt volgemolken met ± 97 melkkoeien. Gemiddeld zijn hiernaast nog zo'n 70 stuks jongvee. De melkproductie ligt zo rond de 8247 kg melk per gemiddeld aanwezige koe, met een vetgehalte van 4,40 % vet en een eiwitgehalte van 3,35 %. De melkprijs is voor de komende jaren begroot op dezelfde opbrengstprijs als 2002. We weten dat dit niet reëel is, maar we willen de verschillen als gevolg van gewijzigde wetgeving in beeld brengen.

Naast de melkveehouderij heeft het bedrijf nog € 23934 aan jaarlijkse neveninkomsten. Deze bestaan voornamelijk uit EG subsidies, diverse regelingen i.v.m. mergelland en het laatste jaar met tarwe opbrengsten.

De bedrijfsoppervlakte is 55,6 hectare (gemeten maat) Hiervan wordt 32 hectare gebruikt als grasland. De overige 23 hectare is maïs en beperkt braak. De grondsoort is goed ontwaterde löss. Hiervan heeft alles ha GT VI. De koeien worden beperkt geweid (B4 + 6). Het stikstofniveau ligt op zo'n 300 kg zuivere N per hectare gras inclusief de organische mest. De kalveren worden opgefokt met kunstmelk. De voerkosten zijn berekend op 100 % van de norm.

Al het vee wordt gehuisvest in een ligboxenstal. De krachtvoervoorziening gebeurt met een krachtvoercomputer en een vaste gift in de melkstal. Er is onvoldoende mestopslag voor 7 maanden.

Het mestuitrijden, oprapen (hakselen) en de maïsoogst laat u in loonwerk doen. De andere werkzaamheden worden met eigen mechanisatie en arbeid verricht. Er is geen betaalde arbeid.

Er wordt 250 m^3 mest afgevoerd naar een akkerbouwer in de buurt. Hier staat tegenover dat u van deze akkerbouwer enkele ha maïs koopt.

Plan 2: Aanpassing naar nieuw mestbeleid
In dit plan wordt de situatie doorgerekend zoals deze zal zijn indien u aan het nieuwe mestbeleid gaat voldoen. De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van "plan1: Huidige, bestaande situatie" zijn:

- Er moet nu 1128 m^3 mest meer verplicht afgevoerd gaan worden per jaar.
- Er kan nu 1300 kg stikstof uit kunstmest meer gebruikt worden per jaar dan in de bestaande situatie.
- Er kan nu 120 kg fosfaat uit kunstmest meer gebruikt worden per jaar dan in de bestaande situatie

Plan 3: Optimalisatie binnen kaders nieuw mestbeleid
Dit plan is grotendeels gelijk aan het vorige met dit verschil dat het saldo geoptimaliseerd is. Belangrijkste wijzigingen in de uitgangspunten ten opzichte van het vorige plan zijn:

- Minder bouwland
- Meer grasland
- Meer koeien door meer quotum
- Minder jongvee, door scherpere verhouding en meer opfok uitbesteden

Welke opties vielen af bij planvorming in plan 3: optimalisatie
In de discussie over plan 3 en bij de keuze over welke maatregelen nu wel en niet genomen worden zijn onderstaande keuzen wel besproken, maar niet meegenomen.

Per maatregel wordt ook kort weergegeven waarom er over nagedacht is, maar waarom deze maatregel uiteindelijk niet tot uitvoering komt.

Veel meer klaver. De teelt (het management) is nog erg moeilijk. Beweiding met de koeien wordt veel moeilijker. Het inschatten van toekomstige effecten is veel moeilijker
Niet voldoen aan derogatie. Het verschil in mestafvoer met de gekozen optie is zo groot dat het saldo van deze extra ha maïs dit niet kan goedmaken.

Berekening en conclusies
Samenvatting resultaten

Een korte samenvatting van de resultaten vindt u hieronder in Tabel 27.

Tabel 27 Resultaten plannen

	Bestaande situatie	Plan 1	Plan 2	Plan 3
Hectare cultuurgrond (gem. maat)	57	55,6	55,6	55,6
Percentage grasland van totale opp.	58	58	58	70
Geleverde kg melk per melkkoe (fabriek)	8332	7813	7813	7813
Melkproductie per hectare cultuurgrond	14009	15737	15737	15737
Productieresultaat	87223	83218	62430	82405
MINAS-overschot stikstof	126	109	52	80
MINAS-overschot fosfaat (incl. fosfaatkunstmest)	20	25	16	26
Plaatsingsruimte dierlijke mest (kg n)	9775	9617	9180	13900
Forfaitaire productie dierlijke mest (kg n)	14205	14345	14691	14691
Maximaal aan te voeren (kunst)mest (kg n)	6231	7160	7138	6070
Maximaal aan te voeren (kunst)mest (kg P_2O_5)	1436	1301	1468	624
Mestafzetkosten			13776	1976

Conclusies

Plan 1
U boert prima. De diverse posten van opbrengsten (vooral omzet en aanwas) en kosten (vooral voer) liggen zeer dicht bij de maatstaf van DLV. Op korte termijn is deze opzet prima. Op lange termijn zou er nog wat meer verdiend kunnen worden door de leasemelk om te zetten naar koopmelk (is ook doelstelling).
Ook de mineralenbalans ziet er prima uit. Toch zou u, als 2003 voor de wet gelijk wordt gesteld aan 2006, veel kosten moeten maken (€ 11075) i.v.m. verplichte mestafzet. Wel of geen derogatie is hier cruciaal.
De kosten zijn wel flink verandert door het uitbesteden van een gedeelte van de jongveeopfok. De kosten hiervan zijn gesteld op € 10.000,- per jaar.

Plan 2
Hier is plan 1 vertaald naar het nieuwe mestbeleid. Er moet nu nog wat meer mest afgevoerd worden. Door het uitbesteden van de jongveeopfok wordt dit minder, maar door een groei van het aantal melkkoeien (meer quotum) stijgt het weer.
Wel mag er veel meer kunstmest aangevoerd worden, maar ook hier zijn kosten aan verbonden.

Plan 3
In dit plan is t.o.v. het vorige plan alleen de verhouding gras – maïs aangepast, om zo te voldoen aan derogatie eisen. Het gevolg is veel minder mest afvoer, en ook minder kunstmest aanvoer.
Door het grotere aandeel gras in het rantsoen is er ook minder behoefte aan eiwitrijke brok, waardoor goedkoper kan worden gevoerd. Wel zal er weer beperkt ruwvoer moeten worden gekocht.

In theorie en gemiddeld over de jaren zal dit plan gunstig uitpakken. De verschillen over de jaren zullen echter groter worden.
In de huidige situatie, met meer dan 30 % snijmaïs in het areaal ben u bijna onafhankelijk van het weer.
In droge warme jaren hebt u extra opbrengsten van de maïs en minder van het gras. In natte koude jaren is het net andersom.

Door de ervaring die u ermee hebt gekregen in de loop der jaren is dit systeem een stabiel systeem gebleken. Dit zal mogelijk drastisch moeten wijzigen door de wetgeving. Een verschil van € 20.000,- in productieresultaat is waarschijnlijk genoeg om hier eens goed over na te denken.

- **Schepens (Adviseur Jan van Middellaar (DLV))**

Plan 1: Analyse huidige, bestaande situatie
In dit plan is de stabiele beginsituatie doorgerekend. Dit plan is een prognose van de resultaten, op basis van de gemaakte analyse, zonder een wijziging in de huidige bedrijfsvoering.

Hieronder volgt een korte beschrijving van de bedrijfsopzet.

Het bedrijf heeft een eigen melkquotum van 447497 kg met een vetreferentie van 4,25%. Er is hiernaast 50000 leasemelk. Dit melkquotum wordt volgemolken met ± 60 melkkoeien. Gemiddeld zijn hiernaast nog zo'n 35 stuks jongvee. De melkproductie ligt zo rond de 8134 kg melk per gemiddeld aanwezige koe, met een vetgehalte van 4,44% vet en een eiwitgehalte van 3,55%. De melkprijs is voor de komende jaren begroot op dezelfde opbrengstprijs als 2002. We weten dat dit niet reëel is, maar we willen de verschillen als gevolg van gewijzigde wetgeving in beeld brengen.

Naast de melkveehouderij heeft het bedrijf nog € 11802 aan jaarlijkse neveninkomsten. Deze bestaan voornamelijk uit EG subsidies en vergoedingen vanuit Koeien & Kansen

De bedrijfsoppervlakte is 25,8 hectare (gemeten maat) Hiervan wordt 14,8 hectare gebruikt als grasland. De overige 11 hectare is maïs. De grondsoort is (te) goed ontwaterde zandgrond. Hiervan heeft 21,8 ha GT VI, en 3,2 ha GT VII. De koeien worden beperkt geweid (EO 21). Het stikstofniveau ligt op zo'n 300 kg zuivere N per hectare gras inclusief de organische mest. De kalveren worden opgefokt met eigen melk. De voerkosten zijn berekend op 111% van de norm.

Al het vee wordt gehuisvest in een ligboxenstal. De krachtvoervoorziening gebeurt meteen krachtvoercomputer. Er is onvoldoende mestopslag voor 7 maanden.

Het mestuitrijden, inkuilen en de maïsteelt laat u in loonwerk doen. De andere werkzaamheden worden met eigen mechanisatie en arbeid verricht. Er is geen vaste arbeider. Wel helpt zoon Mark mee waar hij kan naast zijn huidige werk.

Plan 2: Aanpassing naar nieuw mestbeleid
In dit plan wordt de situatie doorgerekend zoals deze zal zijn indien u aan het nieuwe mestbeleid gaat voldoen. De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van "plan1: Huidige, bestaande situatie" zijn:

- Er moet nu 1004 m^3 mest meer verplicht afgevoerd gaan worden per jaar.
- Er kan nu 690 kg stikstof uit kunstmest meer gebruikt worden per jaar dan in de bestaande situatie.
- Er kan nu 660 kg fosfaat uit kunstmest meer gebruikt worden per jaar dan in de bestaande situatie
- Er moet 5000 KVEM meer ruwvoer aangekocht worden

Plan 3: Optimalisatie binnen kaders nieuw mestbeleid
Dit plan is grotendeels gelijk aan het vorige met dit verschil dat het saldo geoptimaliseerd is. Belangrijkste wijzigingen in de uitgangspunten ten opzichte van het vorige plan zijn:

- Meer grasland
- Minder bouwland
- Natuurgrond wordt omgezet naar gewoon grasland. Van de mogelijkheid om te bemesten wordt alleen dan gebruikgemaakt
- Er wordt nu grond in gebruik gegeven van ROC Cranendonck. Deze grond blijft ook dan bij het bedrijf.
- Door deze 2 laatste maatregelen stijgt de oppervlakte grond naar ruim 27 ha. Hier staan geen financiële zaken tegenover, alleen een inspanning in woorden en daden om dit gerealiseerd te krijgen. U gaat ervan uit dat dit lukt.

Welke opties vielen af bij planvorming in plan 3: optimalisatie
In de discussie over plan 3 en bij de keuze over welke maatregelen nu wel en niet genomen worden zijn onderstaande keuzen wel besproken, maar niet meegenomen.

Per maatregel wordt ook kort weergegeven waarom er over nagedacht is, maar waarom deze maatregel uiteindelijk niet tot uitvoering komt.

Niet voldoen aan derogatie
Minder koeien

Deze zaken vielen af, omdat ze saldotechnisch niet aantrekkelijk waren.

Berekening en conclusies
Samenvatting resultaten

Een korte samenvatting van de resultaten vindt u hieronder in Tabel 28.

Tabel 28 Resultaten plannen

	Bestaande situatie	Plan 1	Plan 2	Plan 3
Hectare cultuurgrond (gem. maat)	25,8	25,8	25,8	27,64
Percentage grasland van totale opp.	57	57	62	70
Geleverde kg melk per melkkoe (fabriek)	8715	8134	8134	8134
Melkproductie per hectare cultuurgrond	18915	19213	19213	17334
Productieresultaat	69411	72217	58845	67262
MINAS-overschot stikstof	98	98	49	105
MINAS-overschot fosfaat (incl. fosfaatkunstmest)	30	25	24	20
Plaatsingsruimte dierlijke mest (kg n)	4488	4488	4488	6865
Forfaitaire productie dierlijke mest (kg n)	8504	8504	8504	8504
Maximaal aan te voeren (kunst)mest (kg n)	3348	2631	3322	2931
Maximaal aan te voeren (kunst)mest (kg P_2O_5)	0	0	660	308
Mestafzetkosten	0	0	10041	4099

Conclusies

Plan 1
Er is een rendementsverbetering mogelijk, die echter gedeeltelijk vertekend wordt door eenmalige zaken (aantal geboren stierkalveren). Na correctie hiervan is er een verbetering mogelijk van het productieresultaat van ongeveer € 7000,-. Blijf hierbij vooral scherp op diergezondheid en voerkosten.

Plan 2
Hierbij voldoet u niet aan derogatie. Dit betekent een werkelijke mestafvoer van ruim 1000 ton. Deze afvoer kunt u bemestingstechnisch compenseren met aanvoer van kunstmest, maar financieel is dit niet te compenseren. In de optimale situatie daalt het productieresultaat met € 13372,- (mestafzetkosten, kunstmestaankoop en ruwvoeraankoop)

Plan 3
In deze situatie mag er weer veel meer drijfmest op het eigen bedrijf blijven. Daar staat tegenover dat u weer minder kunstmest aan mag voeren. Het financieel plaatje verbeterd echter met € 8417,-.
T.o.v. de huidige situatie met het huidige mestbeleid, is er daling van productieresultaat van € 4955,-

- **Kuks (Adviseur Paul Welhuis (DLV))**

Plan 1: Analyse huidige, bestaande situatie
In dit plan is de stabiele beginsituatie doorgerekend. Dit plan is een prognose van de resultaten, op basis van de gemaakte analyse, zonder een wijziging in de huidige bedrijfsvoering.

Hieronder volgt een korte beschrijving van de bedrijfsopzet.

Het bedrijf heeft een eigen melkquotum van 693463 kg met een vetreferentie van 4,61%. Er is hiernaast 0 leasemelk. Dit melkquotum wordt vol gemolken met ± 90 melkkoeien. Gemiddeld zijn hiernaast nog zo'n 56 stuks jongvee en 14 stuks vleesvee. De melkproductie ligt zo rond de 7900 kg melk per gemiddeld aanwezige koe, met een vetgehalte van 4,58% vet en een eiwitgehalte van 3,42%. De melkprijs is voor de komende jaren begroot op 31 cent.

Naast de melkveehouderij heeft het bedrijf nog € 22.500 aan jaarlijkse neveninkomsten. Deze bestaan voornamelijk uit fiscale bijtellingen, EG-subsidies, monetaire compensaties e.d.

De bedrijfsoppervlakte is 50,95 hectare (gemeten maat) Hiervan wordt 39,10 hectare gebruikt als grasland. De overige 11,85 hectare is maïs. De grondsoort is goed ontwaterde zandgrond en kleigrond. Hiervan heeft 15 ha GT VII, en 12 ha GT VIII.
U maakt gebruik van het standweiden voor de koeien. Het stikstofniveau ligt op zo'n 250 kg zuivere N per hectare gras inclusief de organische mest. De kalveren worden opgefokt met kunstmelk. De voerkosten zijn berekend op 108% van de norm.
Al het vee wordt gehuisvest in een ligboxenstal. De krachtvoervoorziening gebeurt met een krachtvoercomputer. Er is onvoldoende mestopslag voor 7 maanden.

Het mestuitrijden, het inkuilen, de maïsteelt (excl. ploegen en cultiveren) en slootonderhoud laat u in loonwerk doen. De andere werkzaamheden worden met eigen mechanisatie en arbeid verricht.
Tevens maakt u gebruik van een vaste medewerker (15 uur/week).

Plan 2: Aanpassing naar nieuw mestbeleid
In dit plan wordt de situatie doorgerekend zoals deze zal zijn indien u aan het nieuwe mestbeleid gaat voldoen. De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van "plan1: Huidige, bestaande situatie" zijn:

- Er moet nu 186 m^3 mest meer verplicht afgevoerd gaan worden per jaar.
- Er kan nu 810 kg stikstof uit kunstmest meer gebruikt worden per jaar dan in de bestaande situatie.
- Er kan nu 165 kg fosfaat uit kunstmest meer gebruikt worden per jaar dan in de bestaande situatie

Plan 3: Optimalisatie binnen kaders nieuw mestbeleid
Dit plan is grotendeels gelijk aan het vorige met dit verschil dat het saldo geoptimaliseerd is. Belangrijkste wijzigingen in de uitgangspunten ten opzichte van het vorige plan zijn:

- Uitbreiding melkquotum tot 880.000 kg melk met 4,61 % vet (benutting arbeid en stalruimte).
- Meer melkkoeien (tot het plafond van 110 melkkoeien en bijbehorend jongvee
- met de daarmee gepaard gaande NH3-uitstoot)
- Zelfde bouwplan.
- Aantal stuks jongvee per 10 melkkoeien : 6,0.

Welke opties vielen af bij planvorming in plan 3: optimalisatie
In de discussie over plan 3 en bij de keuze over welke maatregelen nu wel en niet genomen worden zijn onderstaande keuzen wel besproken, maar niet meegenomen.

Per maatregel wordt ook kort weergegeven waarom er over nagedacht is, maar waarom deze maatregel uiteindelijk niet tot uitvoering komt.

Minder koeien.
Deze levert een besparing op van 283 m^3 die minder afgevoerd hoeft te worden.
Op termijn is dit een goede optie, daar er ook op andere kosten bespaard kan worden.
Nu zal e.e.a. te geforceerd gaan, met de daarmee samenhangende hogere kosten.
Minder bouwland.
Dit is een optie die te overwegen valt als de opbrengst van het grasland die van maïsland benadert, daar er nog wel wat meer gras in het rantsoen past.

De extra maïs kan dan aangekocht worden.
Het levert geen mestafzet voordeel op, wel kan er meer kunstmest N en P_2O_5 gekocht worden. Voorlopig is de extra kunstmest nog niet nodig.
De mestafzet zal wel makkelijker gerealiseerd kunnen worden samen met de aankoop van snijmaïs.

Berekening en conclusies
Samenvatting resultaten

Een korte samenvatting van de resultaten vindt u hieronder in Tabel 29.

Tabel 29 Resultaten plannen

	Bestaande situatie	Plan 1	Plan 2	Plan 3
Hectare cultuurgrond (gem. maat)	50,85	50,95	50,95	50,95
Percentage grasland van totale opp.	77	77	77	77
Geleverde kg melk per melkkoe (fabriek)	7.193	7.747	7.747	8.043
Melkproductie per hectare cultuurgrond	10.892	13.685	13.685	17.366
Productieresultaat	-6.624	-11.949	-14.424	-12.008
MINAS-overschot stikstof	134	138	128	102
MINAS-overschot fosfaat (incl. fosfaatkunstmest)	21	15	7	-5
Plaatsingsruimte dierlijke mest (kg n)	11.765	11.790	12.738	12.738
Forfaitaire productie dierlijke mest (kg n)	10.905	12.078	13.749	16.566
Maximaal aan te voeren (kunst)mest (kg n)	5.337	6.208	7.018	7.018
Maximaal aan te voeren (kunst)mest (kg P_2O_5)	0	235	400	400
Mestafzetkosten	0	738	2.600	9.816

Conclusies

Plan 1
Ondanks een lagere melkprijs van 2,6 €ct, het weg vallen van de verkoop van de machines van 3,1 €ct en met gelijkblijvende neveninkomsten is het saldo slechts
4,9 €ct lager.
Worden de vaste kosten meegenomen dan is het productie resultaat maar een halve eurocent per kilogram melk lager.
Met andere woorden er is nogal wat te verbeteren ten opzichte van het jaar 2002.
Daarnaast is er op het mineralenvlak met name winst behaald in de aanvoer van krachtvoerfosfaat. De mestafzet van 74 m^3 zal niet tot problemen leiden.

Plan 2
Dit plan laat toch duidelijk een lager productieresultaat per kg melk zien o.a. als gevolg van hogere mestafzetkosten, gepaard gaande met hogere kunstmestkosten.

Plan 3
In plan 3 zien we dat er onder de nieuwe mestwetgeving nogal wat m^3 mest afgezet moet worden en dat er tevens een sterke stijging van de ruwvoerkosten op treedt.
Nemen we het totale productieresultaat dan blijkt dit plan ondanks de punten genoemd bij plan 1 (daling melkprijs / wegvallen verkoop resultaat) het minst negatief uit te pakken.
Vanzelfsprekend is in deze situatie meer arbeid nodig en is de afhankelijkheid van prijsontwikkelingen (melk, voer en mest) groter.

Daarnaast kan ook de handelsgeest geprikkeld worden, waardoor de aanvoer van voer en de afvoer van mest onder gunstiger condities kan plaats vinden.

Wie weet zijn er mest-voer constructies mogelijk tegen gunstige condities bij particulieren, gestopte collega's en natuurbeschermingsorganisaties.

- **Sikkenga-Bleker (Adviseur Menno Kamminga (PPP-agro advies))**

Plan 1: Bestaande situatie van 2004
In dit plan is een stabiele beginsituatie doorgerekend. Dit plan is een prognose van de resultaten, op basis van de gemaakte analyse,met de uitgangspunten voor 2004 zonder wijzigingen in de huidige vorm van bedrijfsvoering op zich.

Hieronder volgt een korte beschrijving van de bedrijfsopzet.

Het bedrijf heeft een eigen melkquotum van 1.500.000 kg met een vetreferentie van 4.37%. Er is hiernaast geen leasemelk. Dit melkquotum wordt volgemolken met ± 165 melkkoeien. Gemiddeld zijn hiernaast nog zo'n 80 stuks jongvee aanwezig. De melkproductie ligt zo rond de 9000 kg melk per gemiddeld aanwezige koe, met een vetgehalte van 4.44% vet en een eiwitgehalte van 3.46%. De melkprijs is voor de komende jaren begroot op 31 cent per kg.
De intensiteit ligt op ruim 17.000 kg MQ/hectare.

Naast de melkveehouderij heeft het bedrijf nog € 7.600 aan jaarlijkse neveninkomsten. Deze bestaan voornamelijk uit fiscale bijtellingen en overige diverse baten en eventuele EG-subsidies

De bedrijfsoppervlakte is 86.50 hectare (gemeten maat) Hiervan wordt alle 86,50 hectare gebruikt als grasland. Er is geen maïs. De grondsoort is goed ontwaterde kleigrond. De koeien worden beperkt geweid (B4). Het stikstofniveau ligt op zo'n 280 kg zuivere N per hectare gras inclusief de organische mest. De kalveren worden opgefokt met kunstmelk. De voerkosten zijn berekend op 115% van de norm.

Al het vee wordt gehuisvest in een recentelijk uitgebreide ligboxenstal. De krachtvoervoorziening gebeurt met een krachtvoercomputer. Er is voldoende mestopslag voor 7 maanden.

Het mestuitrijden, maaien, harken, het in- & uitkuilen, herinzaai en slootonderhoud laat u in loonwerk doen. De andere werkzaamheden worden met een lichte eigen mechanisatie en eigen arbeid verricht. Er is wel wat betaalde arbeid in de vorm van een incidentele melker.

Plan 2: Aanpassing naar nieuw mestbeleid
In dit plan wordt de situatie doorgerekend zoals deze zal zijn indien u aan het nieuwe mestbeleid gaat voldoen. De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van "plan1: Huidige, bestaande situatie" zijn:

Er moet nu 201 m^3 mest verplicht afgevoerd gaan worden per jaar.
Er kan nu 3890 kg stikstof uit kunstmest meer gebruikt worden per jaar dan in de bestaande situatie.
Door meer kunstmest stikstof te gebruiken hoeft er minder ruwvoer worden aangekocht

Plan 3: Optimalisatie binnen kaders nieuw mestbeleid
Dit plan is grotendeels gelijk aan het vorige met dit verschil dat het saldo geoptimaliseerd is.
Dus geen mestafzetkosten meer. Belangrijkste wijzigingen in de uitgangspunten ten opzichte van het vorige plan zijn:

Er is 10 hectare maïsland gehuurd met een grondgebruikersverklaring
De maïs wordt geteeld op basis van kunstmest, de afstand is te groot om drijfmest van het eigen bedrijf aan te wenden.
De kosten voor deze teelt zijn verwerkt in de pacht, loonwerk, zaaizaad en gecompenseerd met McSharry opbrengsten
De maximale gebruiksnorm wordt gerealiseerd

Berekening en conclusies
Samenvatting resultaten

Een korte samenvatting van de resultaten vindt u hieronder in Tabel 30.

Tabel 30 Resultaten plannen

	Bestaande situatie	Plan 1	Plan 2	Plan 3
Hectare cultuurgrond (gem. maat)	77,95	86,50	86,50	96,50
Percentage grasland van totale opp.	74	100	100	90
Geleverde kg melk per melkkoe (fabriek)	7.488	8.970	8.970	8.970
Melkproductie per hectare cultuurgrond	12.007	17.110	17.110	15.337
Saldo	271.140	357.197	358.739	369.962
MINAS-overschot stikstof	134	144	180	186
MINAS-overschot fosfaat (incl. fosfaatkunstmest)	24	25	21	26
Plaatsingsruimte dierlijke mest (kg n)	19.488	21.625	21.625	22.500
Forfaitaire productie dierlijke mest (kg n)	19.061	19.658	22.430	22.430
Maximaal aan te voeren (kunst)mest (kg n)	10.958	0	12.540	13.388
Maximaal aan te voeren (kunst)mest (kg P_2O_5)	1.399	0	1.384	1.747
Mestafzetkosten	0	0	2.013	0

Conclusies

Plan 1
Door de forse uitbreiding van het bedrijf zal de investering in de uitbreiding van de stal van de afgelopen 2 jaar meer rendement op gaan leveren. Ten opzichte van het laatst bekende boekjaar (2002) zijn de uitgangspunten dus nogal veranderd. Het saldo staat onder druk door de gedaalde melkgeld-opbrengst (-3.8 eurocent per kg).
De vaste kosten (exclusief de rentekosten) verdunnen echter fors. Ook de arbeidskosten zijn gedaald doordat de bouwactiviteiten van de stal, achter de rug zijn.

Plan 2
In dit plan zijn de effecten van het nieuwe mestbeleid voor 2006 ingerekend.Dat betekent ruim 200 m^3 verplichte mestafvoer, maar daarentegen kan er meer kunstmest stikstof aangevoerd worden. Het saldo neemt met ruim € 1.600 toe door minder ruwvoer aankoop (€3.200) en meer kunstmestaankoop (€ 1.600). Het uiteindelijke productie resultaat neemt toe met (bijna €2.200) door dat de kosten van de mestafvoer (€ 2.000) gecompenseerd worden door het weg vallen van de voorspelde fosfaatheffing uit de MINAS-aangifte (€ 2.600) door de afvoer van fosfaat uit de 200 m^3 drijfmest

Plan 3
In dit plan is gezocht naar een oplossing waarbij geen mest behoeft te worden afgevoerd en tegelijkertijd minder ruwvoer hoeft te worden gekocht. De intensiteit van het bedrijf ligt in deze situatie (met 10 hectare maïsland gehuurd) op 15.300 kg MQ/ha. Door meer ruwvoer-productie wordt het bedrag voor aankoop ongeveer € 11.500 lager. Maar doordat de maïsteelt geheel op kunstmest gebeuren moet zijn de bemestingskosten met €1.250 gestegen. De overige kosten stijgingen zitten in zaaizaad (€ 3.000) loonwerk (€ 5.000) en pacht € 625 per hectare. Als nevenopbrengst wordt wel de maïspremie ontvangen € 4.200. De MINAS-heffing is in deze situatie nog wel aanwezig door de lagere verliesnorm en de extra fosfaataanvoer (rijenbemesting)
Al met al een voor het productie resultaat een daling van ruim € 900 per jaar.De calculaties zijn gemaakt op basis van het feit dat er 40 ton snijmaïs per hectare geoogst zal worden wordt dit echter 2 à 3 ton per hectare meer, dan zal het nadelig effect weg zijn.

- **Dekker (Adviseur Gabe Schaaf (AVM))**

Plan 1: Analyse huidige, bestaande situatie
In dit plan is de stabiele beginsituatie doorgerekend. Dit plan is een prognose van de resultaten, op basis van de gemaakte analyse, waarbij rekening is gehouden met investeringen in mestopslag en aankoop van quotum in 2004, bij verder gelijkblijvende bedrijfsvoering.

Hieronder volgt een korte beschrijving van de bedrijfsopzet.

Het bedrijf heeft een eigen melkquotum van 1.200.000 kg met een vetreferentie van 4,45%. Er is hiernaast geen leasemelk meer. Dit melkquotum wordt volgemolken met ± 140 melkkoeien. Gemiddeld zijn hiernaast nog zo'n 100 stuks jongvee. De melkproductie ligt zo rond de 8500 kg melk per gemiddeld aanwezige koe, met een vetgehalte van 4,34% vet en een eiwitgehalte van 3,44%. De melkprijs is voor de komende jaren begroot op 32,0 cent.

Naast de melkveehouderij heeft het bedrijf nog € 11.500,- uit verhuur van grond voor aardappelen en bollen en € 5.000,- aan overige jaarlijkse neveninkomsten. Deze bestaan voornamelijk uit bedrijfstoeslagen (slachtpremie, maïspremie).

De bedrijfsoppervlakte is 44 hectare (gemeten maat) Hiervan wordt 30 hectare gebruikt als grasland. De overige 14 hectare is maïs. De grondsoort is goed ontwaterde jonge zeeklei met GT IV. De koeien worden niet geweid, maar krijgen het gehele door een winterrantsoen (summerfeeding). Het stikstofniveau ligt op zo'n 250 kg zuivere N per hectare gras inclusief de organische mest.. De kalveren worden opgefokt met kunstmelk.

Al het vee wordt gehuisvest in een ligboxenstal. De krachtvoervoorziening gebeurt met een krachtvoercomputer. Er is voldoende mestopslag voor 7 maanden. Door de aanschaf van een mestsilo voor 2000 m^3 neemt de opslagcapaciteit toe naar 2700 m^3, wat voldoende is voor 7 maand als geen mest tussentijds wordt afgevoerd. Voor deze silo ligt reeds een offerte van ca. € 50.000,- excl. BTW.

Veel werkzaamheden worden met eigen mechanisatie en arbeid verricht. Er is een vaste medewerker.

Door uitbreiding van de mestopslag en verbeteren van het koecomfort is het mogelijk om het extra quotum met gelijke voer- en veekosten te realiseren.
De aankoop van kunstmest kan door de betere benutting van drijfmest (3300 m^3* 0,3 kg N = 990 kg N) en de extra koeien (8 koeien * 25 m^3* 2 kg = 400 kg N) dalen met 1400 kg stikstof.

Plan 2: Aanpassing naar nieuw mestbeleid
In dit plan wordt de situatie doorgerekend zoals deze zal zijn indien u aan het nieuwe mestbeleid gaat voldoen. De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van "plan1: Huidige, bestaande situatie" zijn:

Er moet nu 1994 m^3 mest meer verplicht afgevoerd gaan worden per jaar, in totaal 3233 m3, daardoor is voor eigen gebruik nog slechts 1350 m^3 beschikbaar (30 m3/ha)
Er kan nu 190 kg stikstof (4 kg N/ha) uit kunstmest meer gebruikt worden per jaar dan in de bestaande situatie. Hierdoor stijgt de kunstmestaankoop naar 158 kg N/ha.
Er kan nu 854 kg fosfaat uit kunstmest meer gebruikt worden per jaar dan in de bestaande situatie is gerealiseerd. Door de grote mestafvoer is deze ruimte geheel nodig om de bodemvruchtbaarheid enigszins op peil te houden.
De kunstmestaankopen kunnen in deze situatie ongeveer gelijk blijven aan voorgaande jaren, maar door afvoer van het grootste deel van de dierlijke mest zal het totale bemestingsniveau sterk dalen, waardoor de ruwvoeropbrengst en –kwaliteit achteruit gaat.
Ten opzichte van de huidige situatie zal het stikstofniveau dalen tot de gebruiksnorm (335 kg N/ha gras), maar een veel groter deel komt uit kunstmest

Plan 3: Optimalisatie binnen kaders nieuw mestbeleid
Dit plan is grotendeels gelijk aan het vorige met dit verschil dat het saldo geoptimaliseerd is. Belangrijkste wijzigingen in de uitgangspunten ten opzichte van het vorige plan zijn:

Uitbesteden van de jongveeopfok, waardoor alleen de melkkoeien en een beperkt aantal stuks jongvee op het bedrijf aanwezig is. De kosten voor jongveeopfok bedragen ca. € 1,60 per dier per dag. Bij uitbesteden vanaf 9 weken tot 23 maand bedragen de kosten voor opfok 630 dagen * € 1,60 = € 1000,- per afgekalfde vaars

Minder maïs telen om boven 70 % grasland te komen in verband met derogatie

In deze situatie moet nog steeds 1279 m^3 drijfmest worden afgevoerd, dat is ongeveer gelijk aan de huidige situatie.

Door met de akkerbouwers afspraken te maken bij de onderhandelingen over verhuur van de grond voor aardappelen of bollen moet het mogelijk zijn de mestafzetkosten te beperken. Een andere mogelijkheid zou kunnen zijn om afspraken te maken met een extensief veehouderijbedrijf voor afvoer van mest en terugkopen van gras- of maïskuil.

Welke opties vielen af bij planvorming in plan 3: optimalisatie
In de discussie over plan 3 en bij de keuze over welke maatregelen nu wel en niet genomen worden zijn onderstaande keuzen wel besproken, maar niet meegenomen.

Per maatregel wordt ook kort weergegeven waarom er over nagedacht is, maar waarom deze maatregel uiteindelijk niet tot uitvoering komt.

Inzaai van gras-erwten
De erwten zorgen voor extra N-binding en eiwitkwaliteit in de kuil, wat gezien de lagere bemestingniveaus een belangrijk voordeel zou kunnen zijn. Teelttechnisch en qua saldo is gras-erwten een goede optie. Wanneer voor erwten als vlinderbloemige een extra toeslag berekend moet worden in het nieuwe systeem is dit echter geen aantrekkelijke optie.

Ruilen van aardappelland voor grasland bij akkerbouwer
Door land niet te verhuren, maar te 1 op 2 te ruilen voor grasland ontstaat extra ruimte. De akkerbouw is dan niet meer bereid huur te betalen. Het saldo van het extra grasland is lager dan de huuropbrengst, er is geen extra ruimte voor aankoop van kunstmest en het totale effect op de hoeveelheid af te voeren drijfmest is beperkt.

Aanschaf co-vergistingsinstallatie
Aanschaf van een co-vergistingsinstallatie is een grote investering, die met de energie-opbrengst terugverdiend zou kunnen worden. In de huidige situatie betekent het ook besparing op bouw van mestopslag. Het belangrijkste is wellicht dat door de verbeterde kwaliteit van de mest de mestafzetkosten lager zijn.

Door het besluit om een aparte mestopslag te bouwen is een besluit op korte termijn over covergisting niet meer nodig. Op de lange termijn blijft het een optie die mogelijk oplossingen kan bieden.

Samenwerkingsmaatschap met buurman
De buurman heeft 750.000 kg quotum en ca. 50 ha grond beschikbaar. Door een samenwerkingsmaatschap is een forse uitbreiding met lage kosten mogelijk, vooral door belangrijke fiscale voordelen en efficiëntie in de bedrijfsvoering.
Omdat de verpachter niet bereid is aan deze optie mee te werken is deze mogelijkheid niet uitvoerbaar. Bovendien zou het effect op de mestafzetkosten minimaal zijn, omdat ook extra melkkoeien gehouden worden en de jongveeopfok weer in eigen beheer zou gebeuren.

Uitbreiden met 90 ha natuurbeheer
In de naaste omgeving laat natuurmonumenten 90 ha extensief beheren door een akkerbouwer. Door het beheer over te nemen als extensief, kruidenrijk grasland zal de natuurwaarde sterk verbeteren. Door uitbreiding van de oppervlakte met 90 ha natuurland is geen mestafvoer meer nodig. Met dit plan wordt het bedrijf ineens extensief en neemt de natuurwaarde sterk toe.
Deze plannen zijn nog in een pril stadium, maar de bovenstaande argumenten geven voldoende aanleiding om serieuze besprekingen op te starten.

Berekening en conclusies
Samenvatting resultaten

Een korte samenvatting van de resultaten vindt u hieronder in Tabel 31.

Tabel 31 Samenvatting

	Bestaande situatie	Plan 1	Plan 2	Plan 3
Hectare cultuurgrond (gem. maat)	44,00	44,00	44,00	44,00
Percentage grasland van totale opp.	68	68	68	73
Geleverde kg melk per melkkoe (fabriek)	8.470	8.571	8.571	8.571
Melkproductie per hectare cultuurgrond	25.314	27.273	27.273	27.273
Productieresultaat	85.043	69.850	56.921	63.147
MINAS-overschot stikstof	157	114	-37	77
MINAS-overschot fosfaat (incl. fosfaatkunstmest)	13	9	-52	-16
Plaatsingsruimte dierlijke mest (kg N)	9.880	9.880	7.480	11.000
Forfaitaire productie dierlijke mest (kg N)	17.851	17.963	20.750	16.114
Maximaal aan te voeren (kunst)mest (kg N)	6.788	6.788	6.980	5.640
Maximaal aan te voeren (kunst)mest (kg P_2O_5)	2.973	2.973	1.397	224
Mestafzetkosten	5.316	5.316	14.929	5.753

Conclusies

Plan 1
Door uitbreiding van de melkproductie bij vrijwel gelijkblijvende toegerekende kosten neemt het totale bedrijfssaldo toe, ondanks een melkprijs die 2,0 per 100 kg lager is. Ook de vaste kosten blijven verder gelijk, behalve de leasekosten vervallen en de afschrijvingen nemen sterk toe door de mestopslag, inrichting stal en aankoop melkquotum. Ook de rentekosten zullen toenemen, maar deze worden in dit bedrijfsplan niet meegenomen.
Door meer mestopslag en betere voerbenutting (koecomfort) neemt het MINAS-overschot af.

Plan 2
Door het nieuwe mestbeleid moet verplicht het grootste deel van de mest worden afgevoerd. De mestafzetkosten nemen sterk toe, en iets mindere mate ook de kunstmestkosten en ruwvoeraankoop. Door de grote mestafvoer nemen de MINAS-overschotten sterk af. Het effect op de ruwvoeropbrengst is normatief berekend, maar kan straks groter uitvallen ten gevolge van teruglopende bodemvruchtbaarheid en N-niveau.

Plan 3
Uitbesteden van jongveeopfok bespaart niet alleen op mestafzet, maar ook de kosten voor ruwvoer, diergezondheid, fokkerij en overige veekosten dalen. Een andere belangrijke besparing zijn de arbeidskosten.

Er is geen besparing op huisvestingskosten meegerekend. Wel verwacht u de extra ruimte in de stal en arbeid te gaan benutten voor versnelde groei in de melkproductie. Dat betekent dus waarschijnlijk geen kostenbesparing, maar vergroting van de omzet als gevolg van uitbesteden van de jongveeopfok.

Overigens zijn ook de kosten voor jongveeopfok groot, waardoor u in de huidige situatie geen financieel voordeel zult realiseren. Door de besparing op mestafzet is jongveeopfok uitbesteden onder het nieuwe mestbeleid wel aantrekkelijk.
Ook voor de MINAS-overschot en benodigde MAO is uitbesteden van de jongveeopfok gunstig.

Mestvoorziening eigen bedrijf
Door de verplichte afvoer van mest ontstaat een belangrijk probleem in de mestvoorziening voor het eigen bedrijf vanwege het "excretie-gat". De N-productie volgens de normen is veel hoger dan de werkelijke hoeveelheid stikstof in de put. Uit de berekeningen voor plan 2 blijkt een totale productie van 20.750 kg N, waarvan verplicht 13.270 kg N moet worden afgevoerd. Berekening met de nieuwste normen die eind mei zijn gepubliceerd is de verplichte afvoer zelfs 13.714 kg N. Bij een N-gehalte van 4,0 kg N/m^3 moet dus 3.429 m^3 mest worden afgevoerd.

Uit de MINAS 2003 en aanvullende berekeningen blijkt dat in 2003 in totaal 1240 m^3 mest is afgevoerd en 3.350 m^3 op het eigen bedrijf is uitgereden, dus een totale productie van 4.589 m^3 met gemiddeld 4,0 kg N/m^3. De berekende mestproductie in de plannen (2004) is vrijwel gelijk aan de productie in 2003. Na afvoer van 3.429 m^3 blijft nog slechts 1161 m^3 over voor eigen gebruik, dat is 26 m^3 per ha. Volgens de normatieve berekening zou nog 1.870 m^3 (7.480 kg N) beschikbaar moeten zijn, dus 43 m3/ha.

De oorzaak is de werkelijke excretie per dier op het bedrijf, die lager ligt dan de norm, vooral bij jongvee. Het eiwitarm voeren levert dus resultaat op, maar werkt in het nieuwe mestbeleid juist averechts. Het gaat ten koste van de hoeveelheid stikstof die voor de gewassen beschikbaar is.

Zolang er nog geen duidelijkheid is over een verlaagde excretienorm bij aantoonbaar beter stikstofmanagement is een eenvoudige oplossing om eiwitrijker te gaan voeren. Door het eiwitgehalte in de rantsoenen te verhogen zal het N-gehalte in de mest stijgen, bijvoorbeeld van 4,0 naar 5,0 kg N per m3.

In Tabel 32 is het excretiegat berekend met de uitgangspunten van plan 2 en de geconstateerde mestproductie uit 2003.

Tabel 32 Excretiegat met eigen jongveeopfok

	Norm rekenschema	N-norm nieuw	Berekend plan 2	Verhoogd eiwit rantsoen
Mestproductie				
m^3 totaal	5.188	5.299	4.589	4.589
kg N totaal	20.750	21.194	18.356	22.945
kg N/m3	4,00	4,00	4,00	5,00
Afvoer				
kg N	13.270	13.714	13.714	13.714
m^3 mest	3.318	3.429	3.318	2.743
Beschikbaar eigen bedrijf				
kg N	7.480	7.480	4.642	9.231
m^3 mest	1.870	1.870	1.161	1.846
m^3 mest/ha	43	43	26	42
werkzame N/ha	85	85	53	105
Stikstofbemesting				
max. met km	159	187	187	187
totaal	244	272	240	292

Uit bovenstaande berekening blijkt dat verhoging van het N-gehalte in de mest en verdubbeling van de hoeveelheid werkzame stikstof oplevert. De totaal beschikbare stikstof zou dan 292 kg N/bedragen. Een nevenvoordeel van het hogere eiwitgehalte in het rantsoen is dat het melkdrijvend kan werken.

Bij het uitbesteden van de jongveeopfok is de problematiek vergelijkbaar, zoals uit de onderstaande tabel blijkt. In deze berekening is een schatting van de mestproductie gebruikt. Op basis van de metingen in voorgaande jaren is de verwachting dat door minder jongvee het N-gehalte in de mest iets zal stijgen. Dat betekent dus een extra voordeel voor plan 3, waarmee in het bedrijfsplan nog geen rekening is gehouden.

- **Post (Adviseur Paul Oosterhuis (DLV))**

Plan 1: Analyse huidige, bestaande situatie 2004

In dit plan is de stabiele beginsituatie doorgerekend. Dit plan is een prognose van de resultaten, op basis van de gemaakte analyse, zonder een wijziging in de huidige bedrijfsvoering.

Hieronder volgt een korte beschrijving van de bedrijfsopzet.

Het bedrijf heeft nu een eigen melkquotum van 832.597 kg melk met een vetreferentie van 4,33%. Volgens plan wordt er dit jaar nog 50.000 kg melk aangekocht en bedraagt het totale melkquotum op het eind van het jaar 887.497 kg melk. Er is verder geen leasemelk.
Dit melkquotum wordt vol gemolken met ongeveer 90 melkkoeien. Gemiddeld zijn hiernaast nog zo'n 60 stuks jongvee aanwezig.
De melkproductie ligt op jaarbasis rond de 10.000 kg melk per gemiddeld aanwezige koe met een vetgehalte van 4,50% en een eiwitgehalte van 3,50%.
De melkprijs is voor de komende jaren begroot op 31 eurocent.

Naast de melkveehouderij heeft het bedrijf nog € 20.000 aan jaarlijkse neveninkomsten. Deze bestaan hoofdzakelijk uit inkomsten van buiten het bedrijf.

De bedrijfsoppervlakte is 53,6 hectare (gemeten maat) Hiervan wordt 38,1 hectare gebruikt als grasland. De overige 15,5 hectare is maïs. De grondsoort is goed ontwaterde zandgrond. De koeien worden zeer beperkt geweid gedurende 6-8 uur per dag (B4+8). Het stikstofniveau ligt op zo'n 275 kg zuivere N per hectare gras inclusief de organische mest. De kalveren worden hoofdzakelijk opgefokt met eigen melk. De voerkosten zijn berekend op 107 % van de krachtvoernorm en de graslandopbrengst staat op 105 % van de norm.

Al het vee wordt gehuisvest in een ligboxenstal. In de herfst van 2003 is de bestaande ligboxenstal verdubbeld door een nieuwe stal gespiegeld tegen de oude stal aan te zetten. De uitgebreide ligboxenstal biedt nu plaats aan 125 melkkoeien en zo'n 70 stuks jongvee. De melkstal (open tandem 2X4) is vooreerst nog niet vervangen.
De melkkoeien lopen vanaf januari 2004 in twee productiegroepen.
De krachtvoervoorziening gebeurt met een krachtvoercomputer. Er is voldoende mestopslag voor 7 maanden.

Het mestuitrijden, inkuilen, graslandvernieuwing en de maïsoogst laat u in loonwerk doen. De andere werkzaamheden worden met eigen mechanisatie en arbeid verricht. Er is geen betaalde arbeid.

Plan 2: Aanpassing naar nieuw mestbeleid
In dit plan wordt de situatie doorgerekend zoals deze zal zijn indien u aan het nieuwe mestbeleid gaat voldoen. De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van "plan1: Huidige, bestaande situatie" zijn:

Er hoeft nog geen mest verplicht afgevoerd te gaan worden, als de gestelde uitgangspunten benoemd in bijlage 6D gehanteerd gaan worden.
Er kan nagenoeg dezelfde hoeveelheid stikstof uit (kunst)mest gebruikt worden op jaarbasis vergeleken met de bestaande situatie.
Er kan nu 333 kg fosfaat uit (kunst)mest minder gebruikt worden in vergelijking met plan 1.
We zijn uitgegaan van de volgende aannames:
- Van de totale hoeveelheid geproduceerde mest komt 80 % in de put.
- Het maïsland krijgt 40 kuub mest en 150 kg KAS in de rij erbij.
- Melkkoeien worden gehouden in twee productiegroepen, daardoor besparing mogelijk van 250 kg krachtvoer per koe per jaar.
- Er wordt geen mest meer aan- of afgevoerd.

Plan 3: Alternatief plan binnen kaders nieuw mestbeleid
Dit plan is de andere optie die door de maatschap Post is aangedragen om door te rekenen. Belangrijkste wijzigingen in de uitgangspunten ten opzichte van het vorige plan zijn:

De grootte van de veestapel is ongewijzigd.
Al het gehuurde land is afgestoten, alleen het eigendomsland blijft over.
Het ruwvoertekort wordt opgevangen met de aankoop van 23,5 hectare maïs.

Er dient 1518 ton mest afgezet te gaan worden. Volgens de maatschap Post kan dat voor een prijs van €1,18 per ton mest aan naburige akkerbouwers.
Aankoop van de maïs is begroot op € 960 per hectare.
De koeien blijven zeer beperkt weiden (ongeveer 6 uur per dag), 80 % van de mest komt in de put.

Samenvatting resultaten

Een korte samenvatting van de resultaten vindt u hieronder in Tabel 33.

Tabel 33 Samenvatting

	Bestaande situatie	Plan 1	Plan 2	Plan 3
Hectare cultuurgrond (gem. maat)	53,60	54,00	54,00	29,00
Percentage grasland van totale opp.	71	71	71	100
Geleverde kg melk per melkkoe (fabriek)	10.005	10.005	10.005	10.005
Melkproductie per hectare cultuurgrond	16.800	16.800	16.800	31.050
Productieresultaat	-5.251	2.053	2.053	4.143
MINAS-overschot stikstof	115	115	153	133
MINAS-overschot fosfaat (incl. fosfaatkunstmest)	20	20	18	18
Plaatsingsruimte dierlijke mest (kg N)	13.400	13.400	13.400	7.125
Forfaitaire productie dierlijke mest (kg N)	11.328	11.328	13.197	13.197
Maximaal aan te voeren (kunst)mest (kg N)	4.770	5.467	5.436	3.990
Maximaal aan te voeren (kunst)mest (kg P_2O_5)	375	643	310	456
Mestafzetkosten	0	0	0	3.795

Conclusies

Plan 1
Dit plan is een optimalisatie van de bestaande situatie 2004. De conclusie is dat het saldo met ongeveer € 7.000 te verbeteren is. Dit is te behalen door de voerkosten verder te verlagen en door de gezondheidskosten aan te scherpen.
Door de melkkoeien in twee productiegroepen te huisvesten moeten de krachtvoerkosten naar beneden kunnen. De voorzichtige inschatting is dat het krachtvoerverbruik met 250 kg krachtvoer op jaarbasis per koe omlaag kan. Door de nieuwbouw is de ventilatie van de stal verbeterd en het lijkt erop dat de diergezondheid ook langzaam wat beter wordt (mastitisincidentie). Financieel is dit een aantrekkelijk plan. Omdat er scherper gevoerd gaat worden, kan het N-niveau op jaarbasis met 10 kg N per hectare grasland omhoog (vervanging van voerstikstof door kunstmeststikstof) zonder dat het zal leiden tot mineralenheffingen.

Plan 2
Plan 2 geeft de optimalisering van de huidige situatie met daaraan gekoppeld de inrekening van de effecten van het nieuwe mestbeleid.
De gevolgen van het nieuwe mestbeleid blijven in deze situatie nog beperkt. Er hoeft namelijk nog geen mest te worden afgevoerd en de N-jaargift op grasland blijft nagenoeg gelijk aan de situatie in plan 1. Hierbij dient opgemerkt te worden dat de N-jaargift gelijk kan blijven als het maïsland scherp bemest wordt (35 kuub mest in de rij). Wordt de gangbare maïslandbemesting gevolgd (40 kuub mest en 150 kg maïsmap) dan neemt het N-niveau af naar ongeveer 260 kg N op grasland.
Het saldo en ook het productieresultaat zullen in dit plan nagenoeg gelijk blijven aan de resultaten in plan 1 behaald bij een gelijkblijvend N-niveau.
Als het N-niveau daalt naar 260 kg dan neemt het ruwvoertekort toe met ongeveer 3000 kVem. Het saldo zal in dit geval iets lager worden door meer aankoop van ruwvoer.

Onder bestaand blijvende MINAS-wetgeving zou het bedrijf Post in dit plan in de heffing komen door het wegvallen van de mestafzet.

Plan 3
Plan 3 is de andere optie die de maatschap Post heeft aangedragen. Al het huur- land (€550 pacht per ha) wordt afgestoten, het ruwvoertekort wordt aangevuld met de aankoop van 23,5 hectare maïs (€960 per ha) en de mest wordt afgezet aan naburige akkerbouwers (€1,16 per kuub). De intensiteit stijgt van 16.800 kg melk per hectare naar 31.000 kg melk per hectare.
In dit plan moet er ruim 1500 ton mest afgevoerd gaan worden.
Volgens de Mts Post is dit plan in samenwerking met akkerbouwers goed te realiseren.

Financieel is er met de gestelde uitgangspunten een voordeel te behalen van ruim €2.000 t.o.v. plan 1 en plan 2. Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat dit berekend is met de gehanteerde uitgangspunten die hierboven genoemd zijn. Het zou goed kunnen dat naar aanleiding van het nieuwe mestbeleid nieuwe evenwichten op de voer- en mestmarkt kunnen ontstaan, waardoor de prijzen kunnen gaan veranderen en dus ook het financiële plaatje. Het verschil valt als volgt te verklaren: het bedrag voor ruwvoeraankoop en krachtvoeraankopen nemen toe met respectievelijk €17.760 en €8402. Het bedrag van krachtvoeraankopen zal toenemen, omdat de krachtvoergift zal toenemen als gevolg van de hogere intensiteit. Deze keuze is gebruikelijk i.v.m. de arbeidsplanning.
De kosten voor loonwerk (€10.204), pacht (€ 11.153), bemesting (€3990), zaaizaad en bestrijdingsmiddelen (€2378) en werktuigkosten (€2327) zullen sterk afnemen t.o.v. plan 2. Onder de MINAS-wetgeving zal deze situatie niet leiden tot mineralenoverschotten, de afvoer van 1500 ton mest zorgt daar wel voor. Gevolg is wel dat het N-niveau op grasland zakt naar 245 kg N. Discussiepunt wordt dan wel wat er op langere termijn gebeurt met de opbrengsten en kwaliteit (met name ruw eiwitgehalte) van het gras. De daling in N-niveau kan ondervangen worden door de koeien helemaal op stal te houden. We hebben dan 600 kuub meer mest in de put.

Bijlage 2 Brief staatssecretaris van Geel over derogatie (2-7-04)

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der
Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag
Europese Commissie akkoord met Nederlands Mestbeleid

Datum Kenmerk
BWL/2004064070

Geachte voorzitter,

Het verheugt me u, mede namens de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, te kunnen meedelen dat met de Europese Commissie een akkoord is bereikt over het derde Actieprogramma Nitraatrichtlijn.
Op basis van de overeenkomst zal Commissaris Wallström een statement uitbrengen, waarmee zij het hoofdlijnenakkoord van 2 juni 2003 (Kamerstukken II, 2002/2003, 28385, nr. 21) herbevestigt en waarmee zij bevestigt dat zij met Nederland inmiddels overeenstemming heeft bereikt over het Actieprogramma. Het Actieprogramma voldoet in haar ogen aan het arrest van het Hof van Justitie en legt de basis voor een formele derogatie-aanvraag door Nederland. Commissaris Wallström staat achter de Nederlandse derogatie en zal met Nederland gezamenlijk optrekken om een positief oordeel van het Nitraatcomité te verkrijgen.
Met dit akkoord komt een einde aan een langdurig conflict tussen Nederland en de Europese Commissie over de implementatie van de Nitraatrichtlijn. Het akkoord gaat gepaard met een aantal pijnlijke consequenties voor de Nederlandse veehouderij, maar is tegelijk van groot belang voor de verdere ontwikkeling van de veehouderij. Het akkoord herstelt het vertrouwen tussen de Commissie en Nederland op het vlak van landbouw- en milieubeleid. Het vormt ook de basis om tal van obstakels die gelieerd zijn aan de implementatie van de Nitraatrichtlijn, zoals het Plattelandsontwikkelingsprogramma, uit de weg te ruimen.
Zoals ik tijdens het Algemeen Overleg van 9 juni j.l. met de vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de vaste commissie voor Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer heb aangegeven, waren op enkele punten nog onderhandelingen gaande. Om tot een akkoord te komen bleek op een deel van deze punten een aanscherping noodzakelijk ten opzichte van de beleidsbrief mestbeleid van 19 mei jl. (Kamerstuk 28 385 nr. 26).
Het belangrijkste discussiepunt betrof de hoogte van de stikstofgebruiksnormen op grasland, in combinatie met de werkingscoëfficiënt voor rundveemest op beweid grasland. Belangrijk ijkpunt voor de Commissie is de totale stikstofgift, met inbegrip van de stikstof die niet in het eerste jaar werkzaam is. In het bereikte akkoord wordt de werkingscoëfficiënt voor beweid grasland verhoogd van 40 naar 45%, wordt de stikstofgebruiksnorm voor grasland op klei verlaagd met 35 kg (tot 350 kg N per ha voor gemaaid grasland en 310 kg N per ha voor beweid grasland) en wordt de stikstofgebruiksnorm voor grasland op zand verlaagd met 5 resp. 10 kg (tot 340 kg N per ha voor gemaaid grasland en 260 kg N per ha voor beweid grasland).
De Commissie bleek niet bereid om de voor het jaar 2008 overeengekomen fosfaatgebruiksnormen alsnog als indicatief te beschouwen.
Wat betreft de aanwending van drijfmest op kleibouwland in het najaar verzette de Commissie zich tegen het voornemen om eerst in 2009 een verbod in te voeren. Nederland heeft toegezegd vanaf december 2005 te starten met een verbod voor de maanden december en januari en dit geleidelijk uit te bouwen (2006 vanaf 16 november, 2007 vanaf 1 november, 2008 vanaf 16 oktober, 2009 vanaf 16 september).
Ook de bestaande uitzonderingen op het verbod op kunstmestaanwending in najaar en winter zijn door de Commissie ter discussie gesteld. Nederland heeft van de bestaande uitzonderingen er twee geschrapt: de algemene uitzondering voor bouwland op klei en veen en de specifieke uitzondering voor bloembollen in september/oktober. De overige uitzonderingen, met betrekking tot fruitteelt, vollegrondsgroenten en hyacinthen, blijven bestaan en zullen gaan gelden voor alle grondsoorten.
In de beleidsbrief was al opgenomen dat een specifiek voorschrift zal gelden met betrekking tot het scheuren van grasland op derogatiebedrijven (op alle grondsoorten) en op zandgrond: na het scheuren moet een stikstofbehoeftig gewas worden geteeld, dat wordt bemest op basis van bodemanalyse. In overleg met de Commissie hebben wij besloten dit voorschrift te laten gelden voor alle grondsoorten, ook voor niet-derogatiebedrijven. Daartegenover is afgesproken dat een uitzondering zal worden gemaakt voor de teelt van specifieke tuinbouwgewassen die uit het oogpunt van vruchtwisseling juist vaak na grasland worden geteeld, zoals bepaalde bloembolgewassen.
De Commissie is na uitvoerige discussie ermee akkoord gegaan om de bemestingsvrije zones nabij waterlopen in Nederland niet verder te verbreden. Wel is afgesproken om gezamenlijk nader onderzoek naar de effectiviteit van bemestingsvrije zones onder Nederlandse omstandigheden te laten uitvoeren. Dit

sluit goed aan bij de Nederlandse voorbereidingen met betrekking tot de Kaderrichtlijn Water.
Het gehele pakket zoals besproken met de vaste commissies in het AO van 9 juni vergt een aanzienlijke inspanning van agrarische sectoren. Wij realiseren ons dat, onder de nu met de Europese Commissie overeengekomen aanscherpingen, met name de aanscherpingen van het stikstofgebruik op grasland ten koste gaan van de gewasproductie en daarmee bedrijfseconomische consequenties hebben. Met de minister van LNV ben ik van mening dat deze laatste aanscherpingen relatief beperkt zijn van omvang en, gezien de belangen die op het spel staan, verantwoord zijn.
Op grond van dit akkoord zal Nederland in september een volledig geactualiseerd Actieprogramma en een verzoek tot derogatie indienen bij de Commissie. Naar verwachting zal dan spoedig overeenstemming worden bereikt met de Commissie over de technische vormgeving van dit derogatieverzoek, waarna de behandeling in het Nitraatcomité kan starten.

Hoogachtend,

Drs. P.L.B.A. van Geel
De staatssecretaris van Volkshuisvesting,
Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer